

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων και Οργανισμών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (Π.Μ.Σ.)

«Δημόσια Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση»

**ΚΑΛΑΜΑΤΑ
2021**

**ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ
ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΕΤΡΩΝ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ.**

Επιβλέπων Καθηγητής : Θεόδωρος Τσέκος

Φοιτήτρια: Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας

A. M. D2018004

Πηγή φωτογραφίας εξωφύλλου: φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ.
Γκριγκόρας

«Η έγκριση της παρούσας εργασίας από το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν συνεπάγεται και την υιοθέτηση των απόψεων της συγγραφέως»

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	4
Abstract.....	8
Περίληψη.....	9
Συντομογραφίες.....	10
Κατάλογος Εικόνων.....	11
Εισαγωγή.....	13
Κεφάλαιο 1. Βασικές έννοιες.....	15
1.1.«Πολιτισμός» και «κουλτούρα».....	15
1.2. Πολιτιστική ταυτότητα.....	17
1.3. Πολιτιστική κληρονομιά.....	17
1.4. Αρχιτεκτονική κληρονομιά.....	19
1.5. Δημόσια πολιτική.....	20
Κεφάλαιο 2. Η συμβολή του πολιτισμού σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Ο ρόλος των διεθνών οργανώσεων για τους παραδοσιακούς οικισμούς.....	21
2.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη από τον 19 ^ο αιώνα έως το 1931.....	21
2.2. Συμβούλιο της Ευρώπης.....	23
2.2.1. Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Σύμβαση (1954).....	24
2.2.2. Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (1969).....	24
2.2.3. Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975).....	24
2.2.4. Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα 1985).....	25
2.2.5. Αναθεώρηση της Σύμβασης για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (1992).....	26
2.2.6. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Τοπίου (2000).....	26
2.2.7. Σύμβαση-πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς για την κοινωνία (2005).....	26
2.2.8. Πολιτιστικές διαδρομές.....	27
2.3. Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην πολιτιστική πολιτική.....	27
2.3.1. Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	28
2.3.2. Συνθήκη της Λισαβόνας.....	28
2.3.3. Πρωτοβουλίες και προγράμματα δράσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	28
2.4. Διεθνείς οργανισμοί στον τομέα του πολιτισμού.....	32

2.4.1. Σύμβαση Χάγης για την προστασία πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (1954).....	32
2.4.2. Σύσταση για τις διεθνείς αρχές που εφαρμόζονται στις αρχαιολογικές ανασκαφές (1956).....	33
2.4.3. Σύσταση που αφορά την προστασία τοπίων και θέσεων υψηλού κάλλους (1962).....	33
2.4.4. Διακήρυξη αρχών διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας (1966).....	34
2.4.5. Σύσταση διατήρησης των πολιτιστικών αγαθών που κινδυνεύουν από δημόσια ή ιδιωτικά έργα (1968).....	34
2.4.6. Σύμβαση για την προστασία παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (1972).....	35
2.4.7. Σύσταση προστασίας σε εθνικό επίπεδο της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (1972).....	36
2.4.8. Σύσταση σχετικά με την διαφύλαξη και το σύγχρονο ρόλο των ιστορικών περιοχών (1976).....	36
2.4.9. Διακήρυξη του Μεξικού σχετικά με τις πολιτιστικές πολιτικές (1982).....	37
2.4.10. Σύμβαση προστασίας της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς (2001)	37
2.4.11. Οικουμενική διακήρυξη της UNESCO για την πολιτιστική πολυμορφία (2001).....	37
2.4.12. Σύμβαση διαφύλαξης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (2003).....	38
2.4.13. Διακήρυξη της UNESCO σχετικά με τη σκόπιμη καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς (2003).....	38
2.4.14. Χάρτης για την διατήρηση της ψηφιακής κληρονομιάς (2003).....	39
2.4.15. Σύμβαση προστασίας και προώθησης της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων (2005).....	39
2.4.16. Σύσταση προστασίας και προώθησης των μουσείων και των συλλογών, την ποικιλομορφία τους και το ρόλο τους στην κοινωνία (2015).....	39
2.5. Το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών – ICOMOS.....	40
2.5.1. Διεθνές Συνέδριο Αρχιτεκτονικών και Τεχνικών Ιστορικών Μνημείων Χάρτης Βενετίας (1964).....	40
2.5.2. Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών ICOMOS.....	40
2.6. Ο Οργανισμός Πόλεων Παγκόσμιας Κληρονομιάς (OWHC).....	41
Κεφάλαιο 3. Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο περί αρχαιοτήτων και των παραδοσιακών οικισμών στην Ελλάδα.	43
3.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή για την προστασία των αρχαιοτήτων του νεότερου ελληνικού κράτους.....	43
3.2. Νομοθετική κατοχύρωση των παραδοσιακών οικισμών.....	46
3.2.1. Συνταγματική κατοχύρωση του 1975.....	47

3.2.2 . Π.Δ.594/1978 «Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών τινών του κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών».....	47
3.2.3. Νόμος 1126/ 1981 (Ενσωμάτωση της Σύμβασης της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, Παρίσι 1972).	47
3.2.4. Νόμος 1577/1985, ΦΕΚ Α΄210/18.12.1985 Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός.....	48
3.2.5. Νόμος 2039/1992 - ΦΕΚ 61/Α/13-4-1992 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης».....	49
3.2.6. Νόμος 2508/1997 - ΦΕΚ 124/Α/13-6-1997 «Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις.»	50
3.2.7. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2742 ΦΕΚ Α΄207/7.10.1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αιεφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις»	50
3.2.8. Νόμος 3028/2002 - ΦΕΚ Α-153/28-6-2002. «Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς.».....	51
3.3. Αρμόδιοι κεντρικοί φορείς για τους παραδοσιακούς οικισμούς.....	51
3.3.1. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας	52
3.3.2.Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού	53
3.4. Η συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης στην προστασία των παραδοσιακών οικισμών.....	58
Κεφάλαιο 4. Μελέτη περίπτωσης: Η πολιτική προστασίας του παραδοσιακού οικισμού της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας και η εφαρμογή της.	60
4.1. Η ταυτότητα της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας.....	60
4.1.1. Ιστορικά στοιχεία	63
4.1.2. Η μεσαιωνική πόλη της Μονεμβασίας μέσα από τον Καλλικρατικό Δήμο ...	69
4.1.3. Η Μονεμβασία ως παραδοσιακός οικισμός.....	70
4.1.4. Μονεμβασία ως Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους	71
4.2. Εφαρμογή μέτρων προστασίας του μεσαιωνικού οικισμού Μονεμβασίας, από τα συναρμόδια υπουργεία σε τοπικό επίπεδο.	71
4.2.1. Έργα πριν το 2007	72
4.2.2. Έργα μεταξύ 2007 και 2010.....	74
4.2.3. Έργα μεταξύ 2015 και 2018.....	80
4.2.4. Έργα κατά το έτος 2019	86
4.3. Εφαρμογή μέτρων προστασίας του μεσαιωνικού οικισμού Μονεμβασίας από τον Δήμο.	90
4.4. Συνεντεύξεις με πρόσωπα που εμπλέκονται άμεσα η έμμεσα στην προστασία του παραδοσιακού οικισμού.....	96
4.4.1. Συνέντευξη με στέλεχος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας Μονεμβασίας.....	97

4.4.2. Συνέντευξη με α΄ αιρετού του Δήμου.....	97
4.4.3. Συνέντευξη με β΄ αιρετού του Δήμου.....	98
4.4.4. Συνέντευξη με επαγγελματία του τουριστικού κλάδου.....	98
Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα και προτάσεις από την έρευνα για τα μέτρα προστασίας των παραδοσιακών οικισμών και ειδικότερα για την περίπτωση της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας.....	100
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	104
Παράρτημα Ι.....	115
Παράρτημα ΙΙ.....	116
Παράρτημα ΙΙΙ.....	118

Abstract

This dissertation investigates the protective policies and measures regarding traditional settlements with a special reference to the medieval town of Monemvasia, in Peloponnese, Greece.

Beginning by discussing terminology linked with the traditional settlement protection, the survey continues by analyzing international regulatory and policy texts on the safety of architectural heritage. The actions of the Hellenic state for the protection of traditional settlements are studied through various legislative provisions and the activities of the competent authorities .

In the second part of the dissertation, are presented the protective measures that focusing on the medieval settlements of Monemvasia Castle (Kastro). For this purpose, are used archived material of the competent authorities in combination with interviews from selected staff members of the relevant public agencies.

The research leads to several conclusions such as: the protection of the traditional settlements is being achieved through strict terms of construction along with the permanent presence and control of Archaeological Service that is responsible for the protected area. The local municipality contributes with regulative actions and promotion activities to the protection of the medieval settlement.

Besides the protective measures aiming at the settlement it is also necessary to under take monument restorations, excavations and relevant scientific research. The protection, restoration and promotion of the medieval Uper town settlement. Has to be a strategic priority for the future.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία ερευνά, τις πολιτικές προστασίας των παραδοσιακών οικισμών με ιδιαίτερη αναφορά στην περίπτωση της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας.

Αρχικά, θα αναφερθούν οι αναγκαίοι ορισμοί, που συνδέονται με τους παραδοσιακούς οικισμούς. Η ανάλυση θα συνεχιστεί με διεθνή κείμενα που αφορούν για την προστασία της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και με την δραστηριότητα του ελληνικού κράτους για τους παραδοσιακούς οικισμούς, μέσα από την μελέτη μιας σειράς σχετικών νομοθετικών διατάξεων. Τέλος, η πρώτη ενότητα θα ολοκληρωθεί με την περιγραφή της διάρθρωσης των αρμόδιων υπηρεσιών για τους προστατευόμενους οικισμούς σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Στο δεύτερο μέρος διερευνώνται, τα μέτρα προστασίας που πραγματοποιήθηκαν στο οικισμό του κάστρου Μονεμβασίας. Επίσης, τα έργα των υπηρεσιών που έλαβαν μέρος στις δράσεις προστασίας. Χρησιμοποιείται για αυτό αρχαιολογικό υλικό από τους αρμόδιους φορείς, σε συνδυασμό με συνεντεύξεις.

Προκύπτει από την έρευνα το συμπέρασμα ότι η προστασία των παραδοσιακών οικισμών επιταχύνεται, μέσα από τους αυστηρούς όρους δόμησης και ιδίως με την παρουσία της Αρχαιολογίας που έχει την ευθύνη της προστασίας στο κάστρο. Ο δήμος από την πλευρά του συμβάλλει με τα έργα ανάδειξης και με κανονισμούς δράσεων στον οικισμό.

Αναγνωρίζεται πως πέρα από την προστασία του οικισμού, θεωρούνται σημαντικά τα έργα αποκατάστασης, οι ανασκαφικές έρευνες και η ανάδειξη της Άνω Πόλης ως μακροπρόθεσμος στόχος.

Συντομογραφίες

UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

ICOMOS: International Council of Monuments and Sites

OWHC: Organization of World Heritage Cities

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Ε.Π.Κ.: Ευρωπαϊκό Έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς

ΟΤΑ: Οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης

Τ.Α.: Τοπικής Αυτοδιοίκησης

5η ΕΒΑ: 5η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1. Η Μονεμβασία το 1541, σελ .61

Εικόνα 2. Ο βράχος της Μονεμβασίας και ο κάτω οικισμός της Γέφυρας.

Πηγή: «HELLASTRON», σελ. 62

Εικόνα 3. Η κάτω πόλη της Μονεμβασίας (φωτογραφικό αρχείο Φ. Μ. Γκριγκόρας), σελ. 67

Εικόνα 4. Ο δρόμος που ενώνει την «Κάτω πόλη» με την «Άνω πόλη», (φωτ. Αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ. 68

Εικόνα 5 . Η καστροπολιτεία της Μονεμβασίας, σελ. 69

Εικόνα 6. Ναός του Αγίου Νικολάου (αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ. 72

Εικόνα 7. Μαρμάρινη επιγραφή πάνω από την είσοδο του ναού Αγίου Νικολάου, (αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ. 73

Εικόνα 8. Ναός της Αγίας Άννας ή των Αγίων Ακινδύνων, (φωτογραφικό αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας),σελ. 75

Εικόνα 9. Ναός της Αγίας Άννας ή των Αγίων Ακινδύνων, (φωτογραφικό αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ. 76.

Εικόνα 10. Ναών των Αγίων Αντωνίου και Δημητρίου, (φωτογραφικό αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας),σελ. 76

Εικόνα 11. Κτήριο Αρχαιολογικής Συλλογής – Μουσουλμανικό Τέμενος στην κάτω πόλη Μονεμβασίας,(φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ. 78

Εικόνα 12. Κτήριο Αρχαιολογικής Συλλογής – Μουσουλμανικό Τέμενος, μέσα στο μουσείο. (φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ. 78

Εικόνα 13. Κοιμητηριακός ναός της Αγίας Τριάδας, σελ. 79

Εικόνα 14. Ναός Παναγίας Μυρτιδιώτισσας ή Κριτικιάς, σελ. 82

Εικόνα 15. Πλατείας της Χρυσ αφίτισσας στο Κάστρο Μονεμβασίας, (φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ. 83

Εικόνα 16. Ιερός ναός Παναγίας Οδηγήτριας ή Αγίας Σοφίας Μονεμβασίας, (φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ. 86

Εικόνα 17. Ι. Ν. Ελκομένου Χριστού, (φωτογραφικό αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)σελ. 88

Εικόνα 18. Φάρος Μονεμβασίας, (αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ. 89

Εικόνα 19. Φάρος Μονεμβασίας, από την πίσω πλευρά. (φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ. 89

Εικόνα 20. Μια ματιά, ανάμεσα από τις θύρες της πύλης στην Άνω Πόλη. (φωτογραφικό αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας), σελ.125

Εισαγωγή

Οι πολιτικές, οι δράσεις και τα μέτρα προστασίας των παραδοσιακών οικισμών είναι το γενικότερο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, ενώ η περίπτωση της μέτρων προστασίας του παραδοσιακού οικισμού της μεσαιωνικής πόλης Μονεμβασίας, είναι το κύριο ερευνητικό πεδίο. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα, είναι το ποιές πολιτικές, διατάξεις, δράσεις και ενέργειες συγκροτούν το πλαίσιο προστασίας των παραδοσιακών οικισμών, ποιοί είναι οι αρμόδιοι φορείς σχεδιασμού και εφαρμογής των πολιτικών αυτών και το κατά πόσον η δράση και παρέμβασή τους, ειδικά στον οικισμό της Μονεμβασίας, επιτυγχάνει το ζητούμενο αποτέλεσμα.

Απαντήσεις στα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα θα επιχειρηθεί να εντοπιστούν και να αντληθούν μέσα από τα θεσμικά και προγραμματικά κείμενα, την νομοθεσία, τις δράσεις, κτλ. σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο τα οποία συγκροτούν όλο το πλαίσιο της προστασίας των παραδοσιακών οικισμών που διαμόρφωσαν και υπαγόρευαν τα λαμβανόμενα μέτρα στον ιστορικό οικισμό της Μονεμβασίας.

Για την διερεύνηση των πολιτικών και των μέτρων στην περίπτωση του οικισμού της Μονεμβασίας, αντλήθηκαν στοιχεία από τους αρμόδιους φορείς. Οι όροι δόμησης στον οικισμό δημιουργούν τις προϋποθέσεις της προστασίας, ενώ τα έργα ανάδειξης και αποκατάστασης, εκτελούνται από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας σε δημόσια μνημεία. Ακόμα έργα ανάδειξης του κάστρου, πραγματοποιούνται και από την Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών του Δήμου Μονεμβασίας. Οι δυνατότητες ένταξης σε περιφερειακά και ευρωπαϊκά προγράμματα, μπορούν να εξασφαλίσουν την αναγκαία χρηματοδότηση. Στην συντήρηση του οικισμού συμβάλουν και οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες, με επισκευές συντήρησης και αποκατάστασης κτιρίων με βάση το ισχύον νομικό πλαίσιο προστασίας και την έγκριση της αρχαιολογίας για κάθε εργασία. Κεντρικό ζήτημα συνιστά η προστασία και ανάδειξη γενικά του συνολικού οικισμού και ειδικότερα της Άνω Πόλης.

Για την θεωρητική θεμελίωση χρησιμοποιείται έντυπη και ηλεκτρονική βιβλιογραφία. Το πρωτογενές υλικό αντλείται από έντυπο ή ηλεκτρονικής μορφής υλικό όπως συβάσεις, διακηρύξεις, νόμους, έντυπα από φορείς, και τυχόν ανακοινώσεις και πληροφορίες του κάθε εμπλεκόμενου φορέα στην ιστοσελίδα

του. Για την κάλυψη ζητημάτων που αφορούν την εφαρμογή της πολιτικής γίνεται η χρήση των συνεντεύξεων που απαντούν, πιθανά ερωτήματα σχετικά με την πραγματική προστασία του οικισμού. Το φωτογραφικό υλικό που παρατίθεται βοηθά τον αναγνώστη, στην αντίληψη του χώρου και των μνημείων.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου για την ευκαιρία που μου έδωσε, για την διεύρυνση των οριζόντων μου, στον ακαδημαϊκό χώρο. Τον επιβλέποντα Καθηγητή μου, για την στήριξη και ενθάρρυνση του, κατά την διάρκεια της έρευνας. Ακόμα την Αρχαιολογική Υπηρεσία και τον Δήμο Μονεμβασίας, και ειδικότερα τα πρόσωπα που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις για την συνεργασία και την παροχή των απαραίτητων πληροφοριών αλλά και απόψεων. Τους κοντινούς μου ανθρώπους, τους φίλους και την οικογένεια της επιχείρησης που εργάστηκα. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, για την υπομονή και στήριξη όλων αυτών των χρόνων που σπουδάζω.

Κεφάλαιο 1. Βασικές έννοιες

Οι κοινωνίες στο πέρασμα του χρόνου δημιουργούν δυναμικές, τάσεις και νοήματα με θετικά ή αρνητικά πρόσημα που αποτυπώνονται στο πολιτισμικό υπόβαθρο τους. Η πολιτιστική κληρονομιά μεταφέρεται από γενιά σε γενιά σαν θησαυρός για τους νεώτερους. Στην ουσία τα νοήματα που εμπεριέχονται σε ήθη και έθιμα στηρίζονται σε παραδόσεις, δημιουργούν την ταυτότητα ενός τόπου. Αυτήν την πολιτιστική ταυτότητα τη συναντάμε ανά τόπο και μερικές φορές μπορεί να διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Οι παραδοσιακοί οικισμοί για παράδειγμα έχουν ένα ιδιαίτερο πολιτισμικό χαρακτήρα, εμπεριέχουν την πολιτιστική κληρονομιά και εμφανίζουν μια ταυτότητα. Για να μείνουν ζωντανά τα παραπάνω σε έναν σύγχρονο κόσμο όπου οι ρυθμοί της ζωής είναι γρήγοροι, είναι αναγκαία η διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για τον πολιτισμό.

Δίνονται στην συνέχεια κάποιοι ευρύτεροι ορισμοί που θα βοηθήσουν τον αναγνώστη να κατανοήσει καλύτερα το πλαίσιο της έρευνας. Οι έννοιες αυτές βοηθούν στην προσέγγιση του θέματος των παραδοσιακών οικισμών ως μέρους της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι έννοιες που θα επιχειρηθεί να οριστούν είναι οι εξής:

- **πολιτισμός και κουλτούρα**
- **πολιτιστική ταυτότητα**
- **πολιτιστική κληρονομιά**
- **αρχιτεκτονική κληρονομιά**
- **τι ορίζεται δημόσια πολιτική**

1.1. «Πολιτισμός» και «κουλτούρα»

Ο «πολιτισμός»¹ ως όρος είναι ένας νεολογισμός του 18^{ου} αιώνα χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τον Αδαμάντιο Κοραή. Αποδίδει την έννοια που σημαίνεται από τις λέξεις *civilization* (γαλλικά), *civilization* (αγγλικά), *zivilisation* (γερμανικά). Η ρίζα του πολιτισμού προέρχεται από την λέξη *πολίτης*.² Υπάρχει μια στενή σύνδεση των εννοιών της «πόλης» και του «πολιτισμού» και αυτό διότι, ο πολιτισμός είναι

¹ Δώρης Μ., (1981), *Πολιτισμός και κοινωνική εξέλιξη*. εκδ. Γνώση, Αθήνα. σελ.26

² Μπαμπινιώτης Γ. Δ., (2002), *Λεξικό της νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για την σωστή χρήση των λέξεων*, εκδ. Κέντρο Λεξολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα. σελ. 1441

ότι, αναπτύσσεται μέσα στην συλλογικότητα όπως αυτή ορίζεται στα πλαίσια μιας κοινωνίας.³

Η έννοια του πολιτισμού παρουσιάζει δυσχέρειες στην αποτύπωση ενός συνεκτικού ορισμού επαρκούς για όλες τις κοινωνικές επιστήμες.

*«Η λέξη «πολιτισμός», αν και χρησιμοποιείται ευρύτατα και κυρίως στον καθημερινό λόγο... εννοούμε ένα σύνολο των υλικών και πνευματικών αξιών που δημιουργήθηκαν από την ανθρώπινη δράση στη διαχρονία».*⁴

Ορισμοί του «πολιτισμού» που δόθηκαν διαχρονικά

Κατά τον E. B. Tylor (1871) πολιτισμός «είναι μια σύνθετη ολότητα που περιλαμβάνει την γνώση, την θρησκεία, την τέχνη, τα ήθη, το νόμο, τα έθιμα και τις οποίες άλλες ικανότητες και συνήθειες απέκτησε ο άνθρωπος ως μέλος μιας κοινωνίας.». ⁵

Βάσει του ορισμού της UNESCO, «ο πολιτισμός θα πρέπει να θεωρείται ως το σύνολο διακριτών πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών της κοινωνίας ή μιας κοινωνικής ομάδας, και ότι περιλαμβάνει, εκτός από τις τέχνες και τα γράμματα, τον τρόπο ζωής, τους τρόπους συμβίωσης, τα συστήματα αξιών, τις παραδόσεις και τα πιστεύω».⁶

Ορισμός της έννοιας «κουλτούρα»

Άλλος ένας όρος που συνδέεται με τον «πολιτισμό» είναι η «κουλτούρα» προερχόμενη από τις λέξεις: *culture* (γαλλικά), *culture* (αγγλικά), *kultur* (γερμανικά). Η ελληνική απόδοση του αμετάφραστου όρου «κουλτούρα» θα μπορούσε να είναι η «καλλιέργεια».⁷

Όσον αφορά την εννοιολογική σχέση των όρων του «πολιτισμού» και της «κουλτούρας» αυτές αναφέρονται: ⁸

³ Δώρης, (1981), οπ. παρ. σελ. 27

⁴ Μπιτσάνη Ε.Π., (2004), Πολιτισμική διαχείριση & περιφερειακή ανάπτυξη . Σχεδιασμός πολιτισμική πολιτικής και πολιτιστικού προϊόντος, εκδ. Διονίκος, Αθήνα , σελ.29

⁵ Παρθενόπουλος Κ.Ν.,(2004), Πολιτισμός & Αστικό περιβάλλον. Τι είναι ο πολιτισμός και πως επηρεάζει την αντίληψη, την αξιολόγηση , το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό του περιβάλλοντος της πόλης. Εκδ. Ζητη, Θεσσαλονίκη. σελ. 188

⁶ 31η Σύνοδος της Γενικής Διάσκεψης της UNESCO ΠΑΡΙΣΙ, 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2001, <http://tiny.cc/dhfnkz> , (ημερομ. επίσκεψης 28/2/20), σελ.4-5

⁷ Μπιτσάνη Ε.Π., (2004), οπ. παρ. σελ.29

⁸ Αυτόθι σελ. 30

α) στην διάσταση του «υλικού πολιτισμού» (*civilization*) που αφορά την επιστήμη την τεχνολογία κτλ.

β) στην διάσταση του «πνευματικού πολιτισμού» (*culture*) που περιέχει την τέχνη, την θρησκεία, την φιλοσοφία.. κτλ.

1.2. Πολιτιστική ταυτότητα

Η πολιτιστική ταυτότητα περιλαμβάνει και τις δυο διαστάσεις του πολιτισμού που αναφέρθηκαν παραπάνω, δηλαδή εκείνες του «υλικού πολιτισμού» (*civilization*) και του «πνευματικού πολιτισμού» (*culture*). Ως πολιτιστική ταυτότητα «εννοούμε τη συλλογική ταυτότητα, δηλαδή τη συνείδηση που έχουν τα μέλη του κοινωνικού συνόλου ότι αποτελούν ένα ιδιαίτερο σύνολο, ξεχωριστό και διαφορετικό από όλα τα άλλα. Η ιδιαιτερότητα της ομάδας αναγνωρίζεται από άλλα κοινωνικά σύνολα ως διακριτό της χαρακτηριστικό, ενώ η αναγνώριση της ιδιαιτερότητας ενός συνόλου από άλλα κοινωνικά σύνολα είναι η «εικόνα» που έχουν γι' αυτό.»⁹

1.3. Πολιτιστική κληρονομιά

«Η πολιτιστική μας κληρονομιά είναι το κληροδότημα που δεχτήκαμε από το παρελθόν, αυτή με την οποία ζούμε σήμερα, και αυτή που περνάμε προς τις μελλοντικές γενιές. Η πολιτιστική και φυσική κληρονομιά μας είναι και αντικαταστάτες πηγές ζωής και έμπνευσης. Διακρίνεται σε τοπική, εθνική και παγκόσμια».¹⁰

Η Πολιτιστική Κληρονομιά και αντίστοιχα τα Πολιτιστικά Αγαθά διακρίνονται στα εξής: 1) μνημεία, 2) αρχαιολογικοί χώροι, 3) ιστορικοί τόποι, 4) άυλα πολιτιστικά αγαθά.¹¹

1) Τα **μνημεία** που εκφράζουν υλικές μαρτυρίες των πολιτιστικών αγαθών ή της πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν ιδιαίτερη σημασία και κατατάσσονται στις ακόλουθες κατηγορίες.

α) **Αρχαία μνημεία** προϊστορικής, αρχαίας, βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου έως και το 1830. Συμπεριλαμβάνονται έργα Αρχιτεκτονικής, Γλυπτικής, λίθοι, υδραγωγεία, οδοί, τοίχοι, τάφοι, λαξεύματα, αγάλματα, ανάγλυφα, ειδώλια, επιγραφές, ζωγραφιές, ψηφοθετήματα, αγγεία, όπλα, κοσμήματα, σπήλαια, κτλ.

⁹ Αυτόθι. σελ. 42

¹⁰ Τ.Α. Γεωργιάδου, (2016), Προστατεύουμε την Πολιτιστική μας Κληρονομιά Ι, εκδ. Σαΐτα, Καβάλα, <http://www.saitapublications.gr/2016/01/ebook.196.html>, σελ. 21 (ημερομ. επίσκεψης 28/2/20),

¹¹ Τ.Α. Γεωργιάδου, (2016), οπ. παρ. σελ 21-22

β) **Νεότερα μνημεία**, μεταγενέστερα του 1830 που έχουν ιστορική καλλιτεχνική ή επιστημονική έμφαση.

γ) **Ακίνητα μνημεία**, συνδεδεμένα με το έδαφος ή το βυθό της θάλασσας που δεν είναι εύκολη η μετακίνησή τους. Οτιδήποτε είναι αναπόσπαστο τμήμα του ακινήτου αυτού όπως: εγκαταστάσεις, κατασκευές, διακοσμητικά κτλ. ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία.

δ) **Κινητά μνημεία** είναι αυτά που μπορούν να μεταφερθούν, αποθηκευθούν εκτεθούν κλπ.

2) **Αρχαιολογικοί χώροι**¹² είναι εκτάσεις στη ξηρά, στη θάλασσα, στις λίμνες ή σε ποτάμια που υπάρχουν αρχαία μνημεία και αποτελούν μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα ως και το 1830.

3) **Ιστορικοί τόποι**¹³ αποτελούν εκτάσεις στην ξηρά ή σε λίμνες, θάλασσα, ποταμούς όπου συγκροτήθηκαν μέσα από συμβάντα ή ιστορική ή μυθική σημασία του χώρου. Ακόμη εκτάσεις όπου έλαβε χώρα ανθρωπογενής ή και φυσική δραστηριότητα μεταγενέστερα του 1830. Προστατεύονται λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής, ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.

δ) Τα **άυλα πολιτιστικά αγαθά**¹⁴ αφορούν εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες με περιεχόμενο από μύθους, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χορούς, δρώμενα, μουσική, κτλ.

Μια προσέγγιση της Πολιτιστικής κληρονομιάς από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Η πολιτιστική κληρονομιά εμφανίζεται σε διάφορες εκδοχές ως εξής :¹⁵

- ✚ **υλική κληρονομιά που εκφράζεται μέσα από :** κτίρια, έργα τέχνης, μνημεία, βιβλία, αρχαιολογικοί χώροι ιστορικές πόλεις κλπ.
- ✚ **άυλη κληρονομιά που εκφράζεται μέσα από:** πνευματικά έργα, εκδηλώσεις, δεξιότητες, φεστιβάλ κτλ.

¹² Αυτόθι. σελ 22

¹³ Αυτόθι. σελ 22

¹⁴ Αυτόθι. σελ 23

¹⁵ «Η Πολιτιστική Κληρονομιά της Ευρώπης», Παιδαγωγικό πακέτο για εκπαιδευτικούς (ηλικία 10-15 ετών). <https://tinyurl.com/y2hyb2nx> , (ημερ. επισκ. 1/06/2020), σελ 3

- ✚ **τα τοπία και γεωγραφικές περιοχές εκφράζονται μέσα από:** περιοχές πολιτιστικής δραστηριότητας σε φυσικό περιβάλλον όπως π.χ. κήποι
- ✚ **ψηφιακή κληρονομιά εκφράζεται μέσα από:** την μετατροπή σε ψηφιακή μορφή της τέχνης υπό οποιαδήποτε μορφή της, με σκοπό τη διατήρησή τους μέσα από την ψηφιοποίησή τους.

Πολιτιστική κληρονομιά σύμφωνα με την Unesco

Η πολιτιστική κληρονομιά με βάση την προσέγγιση της UNESCO περιλαμβάνει κατηγορίες όπως:¹⁶

- ✓ Πολιτιστική κληρονομιά χωρίζεται σε δύο κατηγορίες την «απτή» και «άυλη» μορφή.

«Απτή μορφή»

Κινητή πολιτιστική κληρονομιά: πινάκες, αγάλματα, νομίσματα, χειρόγραφα κτλ.

Ακίνητη πολιτιστική κληρονομιά: μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους κτλ.

Υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά: ναυάγια, υποβρύχια, ερείπια, πόλεις κτλ.

«Άυλη μορφή»

Άυλη πολιτιστική κληρονομιά: προφορικές παραδόσεις, τέχνες, τελετές κτλ.

- ✓ Φυσική κληρονομιά

Φυσικοί χώροι με πολιτιστικά χαρακτηριστικά όπως τοπία φυσικοί, γεωλογικοί ή βιολογικοί σχηματισμοί κ.α.

1.4. Αρχιτεκτονική κληρονομιά

Σε διεθνές επίπεδο¹⁷ μέσα από την Σύμβαση της Γρανάδας του 1985¹⁸ που ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με το Ν. 2039/1992¹⁹ ορίζεται, η

¹⁶ UNESCO Official site, Definition of the cultural heritage <http://tiny.cc/o4c3pz> (ημερ. επισκ. 1/06/2020)

¹⁷ Τ.Α. Γεωργιάδου, (2016), οπ. παρ. σελ 23

¹⁸ Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe, Granada, 03/10/1985, <https://tinyurl.com/y5mdjx7m>, (ημερ. επισκ. 2/06/2020)

¹⁹ Νόμος 2039/1992 - ΦΕΚ 61/Α/13-4-1992, Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης. <https://tinyurl.com/y6oc77hf>, (ημερ. επισκ.2/06/2020)

«αρχιτεκτονική κληρονομιά» και πραγματοποιείται ένας διαχωρισμός ανάμεσα σε: *μνημεία, αρχαιολογικά σύνολα και τόπους.*

Στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας στην ενότητα περί του χωρικού σχεδιασμού ο φορέας δηλώνει ότι τα παραδοσιακά κτίρια και σύνολα ως προς την έννοια της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ορίζονται ως εξής:

«Στην έννοια της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς περιλαμβάνονται παραδοσιακά κτίρια, οικιστικά σύνολα, παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορικά κέντρα πόλεων και γενικότερα τα στοιχεία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος με ιδιαίτερη ιστορική, πολεοδομική, αρχιτεκτονική, λαογραφική, κοινωνική και αισθητική φυσιογνωμία και αξία..».²⁰

1.5. Δημόσια πολιτική

Είναι αναγκαία στο σημείο αυτό μια σύντομη αναφορά στο ευρύτερο ορισμό της *δημόσιας πολιτικής* γιατί με βάση αυτόν μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα το πως διαμορφώνεται η πολιτιστική πολιτική σε ευρωπαϊκό, σε εθνικό και σε περιφερειακό επίπεδο και πως αυτά τα επίπεδα συνεργάζονται και προασπίζουν το δημόσιο συμφέρον, που στην περίπτωση της μελέτης αφορά τους παραδοσιακούς οικισμούς. Ένας ορισμός για την δημόσια πολιτική είναι: « **δημόσια πολιτική** ορίζεται ο συστηματικός σχεδιασμός και η εφαρμογή παρεμβάσεων μεγάλης κλίμακας από φορείς δημόσιας δράσης σε οποιονδήποτε πεδίο κοινωνικό-οικονομικής δραστηριότητας. Ως εκ τούτου το σύνολο σχεδόν των ενεργειών των τοπικών, εθνικών και υπερεθνικών φορέων διοίκησης αποτελούν συστατικά στοιχεία δημόσιων πολιτικών.» ²¹

---

²⁰ Υπουργείο περιβάλλοντος και ενέργειας, Παραδοσιακά κτίρια και σύνολα. <https://tinyurl.com/y64u269v>, (ημερ. επισκ. 28/2/20)

²¹ Τσόκος Θ. (2004), *Εισαγωγή στην Δημόσια Διοίκηση*, Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πελοποννήσου, Καλαμάτα. σελ. 5

Κεφάλαιο 2. Η συμβολή του πολιτισμού σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Ο ρόλος των διεθνών οργανώσεων για τους παραδοσιακούς οικισμούς.

Το διεθνές πλαίσιο προστασίας του πολιτισμού και ειδικότερα της πολιτιστικής κληρονομιάς, προέκυψε ύστερα από τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Και αυτό διότι, η διεθνής κοινότητα συνειδητοποίησε ότι ο πολιτισμός έχει κομβική σημασία για την ανάπτυξη αλλά και για την ειρηνική συνύπαρξη. Έτσι άρχισε μια διεθνής συνεργασία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από διακηρύξεις, συμβάσεις κτλ. .

Ο τομέας του πολιτισμού εμπλέκει διάφορα επίπεδα της δημόσιας διοίκησης καθώς και μη-κυβερνητικών οργανώσεων. Σε διεθνές επίπεδο καταγράφονται πολλοί οργανισμοί που παρεμβαίνουν σε θέματα του πολιτισμού όπως: το Συμβούλιο της Ευρώπης, η UNESCO, η Ευρωπαϊκή Ένωση , το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS), ο Οργανισμός Πόλεων Παγκόσμιας Κληρονομιάς (OWHC).

Σε ότι αφορά τους *παραδοσιακούς οικισμούς* διαμορφώνονται άμεσες ή έμμεσες πολιτικές, δράσεις, διακηρύξεις, ορισμοί, νόμοι κτλ. τα οποία, υποστηρίζουν την προστασία των τόπων με αρχαιολογική και ιστορική σημασία.

Η παρακάτω ενότητα αφιερώνεται στον ρόλο που αναλαμβάνουν το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η UNESCO κτλ. τα όποια συνδέονται με τους παραδοσιακούς οικισμούς.

2.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη από τον 19^ο αιώνα έως το 1931.

Στην ευρωπαϊκή ήπειρο αναπτύχθηκε ένα αριθμός θεωρητικών προσεγγίσεων για την προστασία και αποκατάσταση των πολιτιστικών μνημείων. Αυτές εμφανίστηκαν στην Ευρώπη κατά τον 19^ο αιώνα μέχρι και την σύνταξη του Α΄ Διεθνούς Χάρτη για την Προστασία των Μνημείων του 1931. Το 19^ο αιώνα συναντάμε προσεγγίσεις όπως η νεοκλασική αντίληψη, με πολλούς αρχιτέκτονες οι οποίοι εγκαθίδρυσαν διαφορές σχολές. Τα ρεύματα αντιλήψεων στην δύση ήταν αρκετά. Δημιούργησαν συγκρούσεις που αφορούσαν την επιλογή της

συντήρησης ή αυτής της αποκατάστασης ενός μνημείου. Οι θεωρητικές αυτές προσεγγίσεις απετέλεσαν τις βασικές αρχές για το Διεθνή Χάρτη του 1931.²²

Το Συνέδριο των Αθηνών για την Αποκατάσταση των Ιστορικών Μνημείων -1931

Στο πρώτο Διεθνές Συνέδριο των Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών Ιστορικών Μνημείων στην Αθήνα το 1931 αποτυπώθηκαν, οι πρώτες σκέψεις και στόχοι σε διεθνές επίπεδο με δέσμευση την προστασία των ιστορικών μνημείων.²³

Τα επτά κύρια ψηφίσματα είναι τα εξής:²⁴

α) να δημιουργηθούν διεθνείς οργανισμοί αποκατάστασης σε συμβουλευτικό και επιχειρησιακό επίπεδο

β) τα προτεινόμενα έργα αποκατάστασης θα πραγματοποιούνται ύστερα από έγκριση των αρμόδιων για να προστατευτούν οι ιστορικές μαρτυρίες

γ) όλες οι χώρες να έχουν στο εθνικό δίκαιο ένα νομοθετικό πλαίσιο περί διατήρησης των ιστορικών χώρων

δ) οι χώροι ανασκαφών που δεν αποκατασταίνονται άμεσα θα πρέπει να ταφούν εκ νέου για προστασία

ε) μπορούν να χρησιμοποιηθούν στις εργασίες αποκατάστασης σύγχρονες τεχνικές και τα υλικά

στ) οι ιστορικοί χώροι να έχουν αυστηρή νομοθεσία προστασίας.

ζ) ιδιαίτερη προσοχή να δίνεται σε περιοχές που περιλαμβάνουν ιστορικούς χώρους

Στην Διεθνή Συνδιάσκεψη έγιναν συζητήσεις και ανταλλάχθηκαν απόψεις για την μνημειακή αποκατάσταση δηλαδή, τη συντήρηση και τη αναστήλωση των μνημείων. Και μέσα από αυτήν την συζήτηση προέκυψαν οι βασικές αρχές του *Χάρτη της Αποκατάστασης των Μνημείων της Τέχνης και Ιστορίας*. Οι αρχές αφορούσαν την στιλιστική αποκατάσταση, την συντήρηση των μνημείων, την

---

²² Φ. Μαλλούχου-Tufano, (2015), *Προστασία και διαχείριση μνημείων, Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, εκδ. Ελληνικό Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, σελ. 79 <https://tinyurl.com/yan3xbhx>, (ημερ. επισκ. 29/06/2020)

²³ Φ. Μαλλούχου-Tufano, (2015), οπ. παρ. σελ. 135

²⁴ Χάρτα των Αθηνών για την Αποκατάσταση των Ιστορικών Μνημείων 1931, σελ. 1 <http://courses.arch.ntua.gr/112130.html>, (ημερ. επισκ. 9/12/2020)

προστασία, το νομοθετικό πλαίσιο, τη δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων κτλ.²⁵

Στο κλείσιμο του συνεδρίου έγιναν δεκτές οι παρακάτω προτάσεις:²⁶

- κάθε κράτος να ορίσει μια αρμόδια υπηρεσία και να δημοσιεύσει ένα κατάλογο των αρχαίων μνημείων με τις απαραίτητες περιγραφές
- κάθε κράτος να διαμορφώσει επίσημα αρχεία τεκμηρίωσης των ιστορικών μνημείων που διαθέτει
- κάθε κράτος να καταθέτει αντίγραφα δημοσιεύσεων από καλλιτεχνικά και ιστορικά μνημεία στο Διεθνές Γραφείο Μουσείων
- η συγκεκριμένη υπηρεσία να εκδίδει δημοσιεύσεις με άρθρα που αφορούν τη διατήρηση ιστορικών μνημείων
- η υπηρεσία να πραγματοποιεί μελέτες για την αξιοποίηση των σχετικών στοιχείων και πληροφοριών

Ο χάρτης επικυρώθηκε το 1932 από την Γενική Συνέλευση της Κοινωνίας των Εθνών και παράλληλα επηρέασε τον Χάρτη του 4^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής που έλαβε χώρα το 1933 στην Αθήνα. Ο προβληματισμός για την αποκατάσταση των μνημείων εξακολούθησε να υφίσταται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Κατά την μεταπολεμική περίοδο ύστερα από τον μεγάλο αριθμό καταστραμμένων ευρωπαϊκών μνημείων, οι περιστάσεις των κοινωνικό-οικονομικών συνθηκών κατευθύνουν στην σύσταση του Διεθνούς Χάρτη της Συντήρησης και Αποκατάστασης των Μνημείων της Βενετίας το 1964.²⁷

2.2. Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης²⁸ ιδρύθηκε το 1949 με την Συνθήκη του Λονδίνου και αποτελεί τον παλαιότερο ευρωπαϊκό οργανισμό. Η αποστολή του Συμβουλίου είναι να διαμορφώνει κανόνες, πρότυπα που να κατοχυρώνουν την Δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το Κράτος δικαίου. Χαράσσει κατευθυντήριες γραμμές σε διάφορους τομείς πολιτικής όπως: της υγείας, της παιδείας, του πολιτισμού, του αθλητισμού κλπ..²⁹

²⁵ Φ. Μαλλούχου-Tufano, (2015), οπ. παρ. σελ. 135

²⁶ Οπ. παρ. υποσημ. (24), σελ. 3

²⁷ Φ. Μαλλούχου-Tufano, (2015), οπ. παρ. σελ. 136

²⁸ Υπουργείο Εξωτερικών. Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ), <https://tinyurl.com/y8qhdotb>, (ημερ. επισκ. 18/6/2020)

²⁹ Οπ.παρ. υποσημ. (28)

Θα πρέπει να σημειωθεί ακόμα ότι, το *Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ)*³⁰ και η *Ευρωπαϊκή Ένωση* δεν είναι ένας ενιαίος οργανισμός. Είναι οργανισμοί με ξεχωριστούς ρόλους και λειτουργούν συμπληρωματικά.

Ακολουθούν συμβάσεις που συνέβαλαν στην διαμόρφωση πολιτικής για τον πολιτισμό, από το Συμβούλιο της Ευρώπης σε συνεργασία με άλλους οργανισμούς.

2.2.1. Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Σύμβαση (1954)

Το 1954 στο Παρίσι το Συμβούλιο της Ευρώπης τάχθηκε υπέρ μιας Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Σύμβασης,³¹ η οποία αφορούσε την διεθνή συνεργασία στους τομείς: «του πολιτισμού, της εκπαίδευσης, της νεολαίας, του αθλητισμού, των γλωσσών και της μετάδοσης των κοινών αξιών».³² Η συνεργασία αυτή θεωρείται σημαντική διότι, ο πολιτισμός είναι το κλειδί για την κατανόηση των άλλων ανθρώπων και του σεβασμού της πολυμορφίας.

2.2.2. Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (1969)

Η παρούσα Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς³³ βασίζεται στην παραπάνω σύμβαση του 1954. Η διαφύλαξη της κοινής κληρονομιάς και πιο συγκεκριμένα της αρχαιολογικής, είναι σημαντική για την ιστορία των πολιτισμών και κινδυνεύει. Αυτή η ανησυχία αφορά την Ευρώπη ως σύνολο αλλά και το κάθε κράτος ξεχωριστά. Για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς θα πρέπει να εφαρμοστούν αυστηρές επιστημονικές μέθοδοι. Με αρχαιολογική έρευνα έτσι ώστε, να διατηρηθεί η αυθεντική ιστορική τους σημασία και μέσα από ολοκληρωμένη επιστημονική τεκμηρίωση. Όπως και με την αποφυγή της παράνομης ανασκαφής.

2.2.3. Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975)

Η Διακήρυξη του Άμστερνταμ προέκυψε από το συνέδριο για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά τον Οκτωβρίου του 1975, ενώ η Τελική Πράξη του Συνεδρίου επικυρώθηκε στο Ελσίνκι τον Ιούλιο του ίδιου έτους. Το Συνέδριο εξέφρασε απόψεις για την διατήρηση της αρχιτεκτονική κληρονομιάς. Προωθείται μια ολοκληρωμένη πολιτική για την προστασία και διατήρηση της κληρονομιάς αυτής. Τονίζεται πως η αρχιτεκτονική κληρονομιά της Ευρώπης

³⁰The Council of Europe - An overview (Greek version) (2017), <https://tinyurl.com/ydxzqmqn> , (ημερ. επισκ. 18/06/2020) , σελ. 19

³¹European Cultural Convention 1954, <https://tinyurl.com/scllnhk> (ημερ.επισκ.19/06/2020)

³²οπ. παρ. υποσημ. (30), σελ. 9

³³European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage, <https://tinyurl.com/y6pre48h> , (ημερ. επισκ. 19/06/2020)

σηματίζει την κοινή ιστορική συνείδηση, των λαών της στο παρόν και στο μέλλον. Περιλαμβάνει, οποιαδήποτε περιοχή με ιστορικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον. Η αρχιτεκτονική προστασία θα πρέπει να είναι γνώμονας για τον σχεδιασμό της χωροταξίας. Οι τοπικές αρχές οι οποίες έχουν το ρόλο του σχεδιασμού και της προστασίας θα πρέπει, να ενθαρρύνουν την ανταλλαγή ιδεών και πληροφοριών. Στην Διακήρυξη υπογραμμίζεται επίσης, η ανάγκη για νέα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα και η ανάπτυξη της οικονομικής ικανότητας για τη διατήρηση των περιοχών αυτών. Καλούνται οι εθνικές διακυβερνήσεις, οι πολιτιστικοί και πνευματικοί θεσμοί, η αγορά, οι πολίτες κτλ. να υποστηρίξουν αυτήν διακήρυξη και τους στόχους της.³⁴

2.2.4. Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα 1985)

Στην Σύμβαση αποτυπώνεται ο ορισμός της «αρχιτεκτονικής κληρονομιάς» όπως και η αναγνώριση για την προστασία της. Στο άρθρο 1³⁵ δίνεται ο ορισμός της «αρχιτεκτονικής κληρονομιάς» και περιλαμβάνει ακίνητες οντότητες όπως τα μνημεία, τα συγκροτήματα κτιρίων και τα τοπία.

Ορίζεται το νομικό πλαίσιο που επιτρέπει συγκεκριμένες ενέργειες σε αυτές τις περιοχές. (π.χ. άδειες, μελέτες, κατεδάφιση κτλ.) και οι αντίστοιχες κυρώσεις. Προτείνεται ένα νέο σύστημα «ολοκληρωμένης προστασίας» από τους αρμόδιους φορείς. Τα κράτη υποχρεούνται να ενσωματώσουν στο εσωτερικό τους δίκαιο την πολιτική προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σε τομείς όπως: της πολεοδομίας, χωροταξίας, σε ζητήματα περιβάλλοντος, τη χρήση υλικών που δεν αλλοιώνουν τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό χαρακτήρα. Ενθαρρύνεται η συνεργασία ανάμεσα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, το κράτος αλλά και με άλλους θεσμούς. Επίσης προβλέπεται οικονομική υποστήριξη και φορολογικά μέτρα όπως και η ενθάρρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε αντίστοιχους τομείς. Εκφράζεται η αναγκαιότητα για το συντονισμό των ευρωπαϊκών δράσεων για την προστασία, την συντήρηση, την έρευνα από τα συμβαλλόμενα κράτη.³⁶

---

³⁴The Declaration of Amsterdam – 1975 , <https://tinyurl.com/y82wmbot> , (ημερ. επισκ. 19/06/2020)

³⁵Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe (Granada, 1985), <https://tinyurl.com/y9pc9l3h>, (ημερ. επισκ.19/06/2020)

³⁶Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας , Σύμβαση της Γρανάδας, <https://tinyurl.com/y3tw5gt6>, (ημερ. επισκ. 9/12/2020).

Από την ιστοσελίδα χρησιμοποιήθηκαν πληροφορίες για να γίνει η σύντομη περιγραφή της σύμβασης.

2.2.5. Αναθεώρηση της Σύμβασης για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (1992)

Στην αναθεώρηση της σύμβασης του 1992 τονίζεται ότι η ευρωπαϊκή αρχαιολογική κληρονομιά κινδυνεύει από φυσικές καταστροφές, παράνομες ή μη επιστημονικές ανασκαφές και μειωμένη ευαισθητοποίηση του κοινού. Θα πρέπει να διαμορφωθούν απαραίτητα διοικητικά μέτρα αλλά και επιστημονικές διαδικασίες επιτήρησης εκεί που δεν υπάρχουν. Η προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς, πρέπει να αντικατοπτρίζεται σε όλα τα επίπεδα του κράτους και στις αντίστοιχες πολιτιστικές πολιτικές. Η ευθύνη της προστασίας της αρχαιολογικής κληρονομιάς αφορά όλες τις ευρωπαϊκές χώρες και όχι μόνο ένα μεμονωμένο κράτος.³⁷

2.2.6. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Τοπίου (2000)

Στην παρούσα Ευρωπαϊκή Σύμβαση Τοπίου (2000), η κοινή πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να αποτελέσει σημείο σύγκλισης των συμβαλλόμενων μερών. Αναγνωρίζονται τα διάφορα έμμεσα και άμεσα πεδία (λ.χ. ο ρόλος του δημόσιου στο πολιτιστικό κομμάτι, το οικολογικό, το περιβαλλοντικό) που επηρεάζουν τον τόπο και σχηματίζουν την μορφή που έχει. Κάθε τόπος παρουσιάζει ένα σύνολο οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών που επικαθορίζουν την ευημερία, την προστασία και την διατήρηση του. Λαμβάνοντας υπόψη τις διεθνείς διακηρύξεις τίθενται στην σύμβαση κάποιες γενικές ρυθμίσεις σε ότι αφορά τους τόπους. Η σύμβαση περιλαμβάνει κατηγορίες τόπων, τις διαδικασίες για την εφαρμογή της ρύθμισης, την ευθύνη και τα μέτρα σε εθνικό επίπεδο. Καθώς και η ευρωπαϊκή συνεργασία για προγράμματα, ανταλλαγή πληροφοριών, βραδεία, κτλ.. Τέλος και κάποιες διατάξεις όπως: νομοθετικές συνδέσεις, επικυρώσεις, εδαφική εφαρμογή, αποκήρυξη κ. ά..³⁸

2.2.7. Σύμβαση-πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς για την κοινωνία (2005)

Και σε αυτήν την σύμβαση δίνεται έμφαση στην διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς που αποτελεί σημείο συνεργασία για τους ευρωπαϊκούς λαούς. Σύμφωνα με την σύμβαση η πολιτιστική κληρονομιά ενισχύεται, μέσα από την ποικιλομορφία και την ανθρώπινη ανάπτυξη, η οποία εντάσσεται σε ένα

³⁷ European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised), <https://tinyurl.com/yb23tpag>, (ημερ.επισκ. 19/06/2020)

³⁸ Ευρωπαϊκή Σύμβαση Τοπίου (2000), <https://tinyurl.com/ybzdvvs>, (ημερ. επισκ.26/06/2020)

γενικότερο οικονομικό σύστημα. ³⁹ Η «κοινή ευρωπαϊκή κληρονομιά» ⁴⁰ περιλαμβάνει όλα τα υλικά και άυλα αγαθά τα οποία διαμορφώθηκαν ιστορικά.

2.2.8. Πολιτιστικές διαδρομές

Μια δράση του Συμβουλίου της Ευρώπης ξεκίνησε το 1987 με το Πρόγραμμα Πολιτιστικών Διαδρομών. Ο σκοπός του προγράμματος ήταν «να αναδείξει, μέσα από ένα ταξίδι στο χώρο και στο χρόνο, τους τρόπους με τους οποίους η πολιτιστική κληρονομιά των διαφόρων χωρών της Ευρώπης συμβάλλει στην κοινή πολιτιστική κληρονομιά». ⁴¹

Οι Πολιτιστικές Διαδρομές προωθούν στην πράξη όλες τις θεμελιώδεις αξίες του Συμβουλίου. Ακόμα γεννούν ένα κανάλι διαπολιτισμικού διαλόγου με στόχο την κατανόηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής ταυτότητας. Επιπρόσθετα η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης έχουν καθοριστικό ρόλο για την πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Διάφορες εκπαιδευτικές δράσεις, σεμινάρια και φόρουμ λειτουργούν με κατευθυντήριες γραμμές της βιώσιμη ανάπτυξη στο πολιτιστικό, στο οικονομικό κτλ. τομέα . Δημιουργούνται συνέργειες μεταξύ υπερεθνικών, εθνικών, τοπικών και οικονομικών φορέων. ⁴²

2.3. Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην πολιτιστική πολιτική

Ο τομέας του πολιτισμού δεν έμεινε αδιάφορος για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), πολιτιστικά στοιχεία συναντάμε σε πολλούς τομείς πολιτικής της Ένωσης. ⁴³ (π.χ. εκπαίδευση, έρευνα, κοινωνική πολιτική)

Ο σκοπός της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι: «να διαφυλάξει την κοινή ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά καθώς και να στηρίξει και να προωθήσει τις τέχνες και τους τομείς της δημιουργίας στην Ευρώπη». ⁴⁴ Προωθεί τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών και από κοινού με διεθνείς οργανισμούς στον τομέα του πολιτισμού. Ακόμα ενθαρρύνεται η προώθηση του πολιτισμού από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τις ψηφιακές τεχνολογίες.

³⁹ Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, <https://tinyurl.com/y2dm9g7w>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

⁴⁰ Μπουτσιούκη Σ., Κεφάλαιο 5. Η πολυμερής Πολιτιστική Διπλωματία. Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστήμιο Μακεδονίας <https://tinyurl.com/y5p64dnc>, (ημερ επι. 10/12/2020)

⁴¹ Το πρόγραμμα των Πολιτιστικών Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης <https://tinyurl.com/y9bqyyhv>, (ημερ. επισκ. 18/06/2020)

⁴² Οπ. παρ. υποσημ. (41)

⁴³ Πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση, <https://tinyurl.com/yb5xpkkf> (ημερ. επισκ,20/06/2020)

⁴⁴ οπ. παρα. υποσημ. (43)

2.3.1. Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στην Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴⁵ στο άρθρο 167 (πρώην άρθρο 151 της ΣΕΚ)⁴⁶ θεσπίζονται οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς τον τομέα του πολιτισμού. Στηρίζει, συντονίζει ή συμπληρώνει τις δράσεις των χωρών μελών και επιδιώκει να προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης. Ακόμα η Ένωση συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών και σέβεται την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους.

2.3.2. Συνθήκη της Λισαβόνας

Έμφαση στον πολιτισμό αποδίδεται στην Συνθήκη της Λισαβόνας⁴⁷ του 2007 όπου η πολιτιστική, η θρησκευτική, η γλωσσική και η ανθρωπιστική κληρονομιά της Ευρώπης γίνονται σεβαστές στην πολυμορφία τους. Η ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά προστατεύεται και αναπτύσσεται. Ακόμα η Ένωση βάσει του άρθρου 6 της Συνθήκης (ΣΛΕΕ)⁴⁸ έχει την *«αρμοδιότητα να αναλαμβάνει δράσεις για να υποστηρίξει, να συντονίζει ή να συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών στον τομέα του πολιτισμού»*.⁴⁹

Η Ένωση πρέπει να ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών για την διάδοση της ιστορίας, του πολιτισμού, την προστασία και την διατήρηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς. Τέλος τα κράτη μέλη της ένωσης έχουν τη δυνατότητα να συνεργαστούν για πολιτιστικά ζητήματα με τρίτες χώρες και αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς.

2.3.3. Πρωτοβουλίες και προγράμματα δράσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000»

Τα παλιά προγράμματα «Ραφαήλ», «Αριάδνη» και «Καλειδοσκόπιο» συγκεντρώνονται στο πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000», το οποίο θεσπίστηκε για την περίοδο 1^η Ιανουαρίου 2000 έως την 31^η Δεκεμβρίου 2006. Με την απόφαση

⁴⁵ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 326 της 26/10/2012 σ. 0001 – 0390, Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <https://tinyurl.com/yap22ewb>, (ημερ. επισκ.21/06/2020)

⁴⁶ Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Πολιτισμός άρθρο 151 <https://tinyurl.com/ya5f5h2a>, (ημερ. επισκ.21/06/2020)

⁴⁷ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, <https://tinyurl.com/ycvh3sqb>, (ημερ. επικ.20/06/2020)

⁴⁸ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2016/C 202/01), <https://tinyurl.com/ya27yqb7>, (ημερ. επισκ. 21/06/2020)

⁴⁹ Οπ. παρ. υποσημ. (48)

της πράξης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου με αριθ. 508/2000/ΕΚ. Ο σκοπός του προγράμματος «αποσκοπεί στη δημιουργία κοινού πολιτιστικού χώρου μέσα από την προώθηση του πολιτιστικού διαλόγου και της ... ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, των νέων μορφών πολιτιστικής έκφρασης καθώς και του κοινωνικού και οικονομικού ρόλου που διαδραματίζει ο πολιτισμός.».⁵⁰ Σε αυτό το πρόγραμμα δημιουργούνται διακρατικές συνεργασίες ανάμεσα σε πολιτιστικούς φορείς των χωρών που συμμετέχουν .

Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2007-2013»

Το πρόγραμμα «Πολιτισμός» (2007-13) θεσπίστηκε με την πράξη της απόφασης 1855/2006/ΕΚ ⁵¹ του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου για την περίοδο 1^η Ιανουαρίου 2007 έως την 31^η Δεκεμβρίου 2013.

Για την ανάπτυξη της διακρατικής πολιτιστικής συνεργασίας υπολογίζεται το ποσό των 400 εκατ. ευρώ και οι συμμετέχοντες είναι, πολιτιστικοί φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ή χώρες εκτός ένωσης. Με σκοπό την συνεργασία των ευρωπαϊκών οργανισμών, του πολιτιστικού τομέα, όπως και η συλλογή και η διάδοση πληροφοριών. Επίσης ενθαρρύνεται η κινητικότητα των εργαζομένων, η κυκλοφορία των καλλιτεχνικών και πολιτιστικών έργων και ο διαπολιτισμικός διάλογος.

Δημιουργική Ευρώπη 2014-2020

Το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» 2014-2020⁵² ήταν για την περίοδο 1^η Ιανουαρίου 2014 έως την 31^η Δεκεμβρίου 2020. Είναι ένα πρόγραμμα επιδοτούμενο «τέταρτης γενιάς»⁵³ και σε αυτό εντάσσονται τα προγράμματα «Πολιτισμός 2007-2013» και «MEDIA». Ο προϋπολογισμός του προγράμματος υπολογίζεται στα 1.462 εκ. ευρώ και συμμετέχουν κράτη μέλη της ένωση, όπως και χώρες ένταξης ή υποψήφιας ή εκτός ένωσης.

⁵⁰ «Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000», <https://tinyurl.com/y73vgoey> ,(ημερ. επισκ.21/06/2020)

⁵¹ Πρόγραμμα «Πολιτισμός» (2007-13) απόφαση 1855/2006/ΕΚ, <https://tinyurl.com/ydzykvsh>, (ημερ. επίσκεπ.21/06/2020)

⁵² «Δημιουργική Ευρώπη» (2014 έως 2020), <https://tinyurl.com/ycn45w9b>, (ημερ. επισκ.21/06/2020)

⁵³ Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Δημιουργική Ευρώπη 2014-2020, <https://tinyurl.com/m6smx6ab> , (ημερ. επισκ. 10/120/2020)

«Δημιουργική Ευρώπη» (2021 έως 2027)

«Η «Δημιουργική Ευρώπη» κατέχει σημαντικό ρόλο προωθώντας την τέχνη, τον πολιτισμό και τα ΜΜΕ της Ευρώπης. Η σημερινή συμφωνία σημαίνει ότι θα είμαστε σε θέση να προσφέρουμε περισσότερη στήριξη σε Ευρωπαίους καλλιτέχνες και δημιουργούς και, ως εκ τούτου, να συμβάλουμε στην περαιτέρω ανάπτυξη της ευρωπαϊκής κουλτούρας και ταυτότητας.» (Gernot BLÜMEL)⁵⁴

Το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» που αναμένεται να εφαρμοστεί για την χρονική περίοδο του 2021 έως το 2027⁵⁵. Αποσκοπεί «να διασφαλίσει, να αναπτύξει και να προωθήσει την ευρωπαϊκή πολιτισμική και γλωσσική πολυμορφία και κληρονομιά και να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα του πολιτιστικού και του δημιουργικού τομέα, ιδίως του οπτικοακουστικού.»⁵⁶

Πρωτοβουλίες και δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵⁷

Ο θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης θεσπίστηκε ύστερα, από πρόταση της Μελίνας Μερκούρη στο Συμβούλιο Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Ιούνιο του 1985. Ο θεσμός αποτελεί μια κοινοτική ενέργεια η οποία, συμβάλει, στην ανάδειξη του πλούτου της ποικιλομορφίας των ευρωπαϊκών πολιτισμών. Και παράλληλα δημιουργεί προϋποθέσεις γνωριμιών μεταξύ ευρωπαίων πολιτών.

Η Ελλάδα έχει φιλοξενήσει τον θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης τρεις φορές στην Αθήνα 1985, στην Θεσσαλονίκη 1997 και στην Πάτρα 2006 ενώ αναμένεται να φιλοξενήσει το έτος 2021 η Ελευσίνα. Τον τίτλο της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης φέρνουν πόλεις που αναδειχτήκαν από τον διαγωνισμό και κάθε έτος δύο πόλεις διαφορετικού κράτος μέλος της Ε.Ε. φιλοξενούν τον θεσμό. Από το έτος 2010 όσες πόλεις ανακηρύττονται Π.Π.Ε. απονέμεται ένα βραβείο «προς τιμήν της Μελίνας Μερκούρη», ύψους 1.500.000€.

⁵⁴ Πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» για το διάστημα 2021-2027. <https://tinyurl.com/y8mcot2v> , (ημερ. επισκ.21/06/2020)

⁵⁵ Δημιουργική Ευρώπη: Το Συμβούλιο καθορίζει τη θέση του ως προς το πρόγραμμα για το διάστημα 2021-2027 <https://tinyurl.com/y8mcot2v> , (ημερ. επισκ. 22/06/2020)

⁵⁶ Πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» 2021-2027, <https://tinyurl.com/yax6grpc>, (ημερ. επισκ. 22/06/2020)

⁵⁷ Επίσημη ιστοσελίδα, ecoc 2023, Ιστορικό, <https://tinyurl.com/ympy27a8> ,(ημερ. επισκ. 22/06/2020)

Ευρωπαϊκό Έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΕΕΠΚ)

Ο θεσμός της ΕΕΠΚ⁵⁸ δυναμώνει την αίσθηση των πολιτών της ένωσης ότι ανήκουν σε έναν ευρωπαϊκό χώρο με μια κοινή πολιτιστική κληρονομιά. Το σλόγκαν της ΕΕΠΚ είναι «*Η κληρονομιά μας : όταν το παρελθόν συναντά το μέλλον*». ⁵⁹ Οι πρωτοβουλίες αφορούν εκδηλώσεις για τους πολίτες έτσι ώστε να γνωρίσουν καλύτερα την πολιτιστική τους κληρονομιά. Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί μέρος της καθημερινότητας μας και αφορά ποικίλους τόπους όπως: οι αστικοί, οι φυσικοί και οι αρχαιολογικοί χώροι της Ευρώπης. Στην ουσία μέσα από την πολιτιστική κληρονομιά διαμορφώνεται η ταυτότητα του τόπου και όλα τα νοήματα που παράγει η κοινωνία όπως η λογοτεχνία, οι παραδοσιακές τέχνες, οι προφορικά αφηγούμενες ιστορίες, οι γαστριμαργικές παραδόσεις, οι σύγχρονες τέχνες κτλ..

Ακόμα η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει διάφορες μορφές⁶⁰ όπως την υλική (κτίρια, μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικές πόλεις, έργα τέχνης, βιβλία, κ.α.), την άυλη (παραστάσεις, γνώσεις, πολιτιστικοί χώροι κτλ.), την φυσική (τοπία, χλωρίδα και πανίδα) και ψηφιακή (ψηφιακή τέχνη, η ψηφιοποίηση για να διατηρηθούν κειμένων, εικόνων κτλ.).

Το Ευρωπαϊκό Έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς δίνει την ευκαιρία σε όσους συμμετέχουν να μάθουν περισσότερα, για την πολιτιστική κληρονομιά. Πραγματοποιούνται διαφορές εκδηλώσεις και πρωτοβουλίες σε ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο με θέμα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο συνεργάζονται για την υλοποίηση της Ε.Ε.Π.Κ. η *Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Επιτροπή των Περιφερειών, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή*. Συσχετιζόμενα ευρωπαϊκά προγράμματα αφορούν τη «*Δημιουργική Ευρώπη*», το πρόγραμμα *Erasmus +, Ευρώπη για τους πολίτες, Ορίζοντας 2020* κ.α..

⁵⁸ Απόφαση (ΕΕ) 2017/864 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Μαΐου 2017 <https://tinyurl.com/ybrbtjvw>, (ημερ. επισκ.22/06/2020)

⁵⁹ Ευρωπαϊκό έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2018, <https://tinyurl.com/y969gyad>, (ημερ. επισκ.22/06/2020)

⁶⁰ οπ. παρ. υποσημ.(59).

2.4. Διεθνείς οργανισμοί στον τομέα του πολιτισμού.

Ο ρόλος της UNESCO στον πολιτισμό.

Η UNESCO⁶¹ (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) είναι ένας εξειδικευμένος διεθνής οργανισμός που λειτουργεί στο πλαίσιο του ΟΗΕ και ιδρύθηκε στις 16 Νοεμβρίου 1945 με έδρα το Παρίσι. Η απόδοση του τίτλου στα ελληνικά είναι *Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό*. Οι τομείς αρμοδιοτήτων του είναι η εκπαίδευση, οι επιστήμες των κοινωνικών και φυσικών τομέων, ο πολιτισμός και η επικοινωνία. Οι τομείς αυτοί στην ουσία διαμορφώνουν τις πανανθρώπινες αξίες οι οποίες προσδίδουν, στον άνθρωπο την ευημερία σε έναν ειρηνικό κόσμο.

Ο οργανισμός έχει 196 χώρες- μέλη και είναι σχεδόν όλες μέλη του ΟΗΕ. Ο οργανισμός της UNESCO σύμφωνα με την επίσημη δήλωση «*λειτουργεί ως ένα παγκόσμιο εργαστήριο ιδεών και διαδραματίζει ένα ρυθμιστικό ρόλο στην προώθηση της διεθνούς συνεργασίας θέτοντας τα πρότυπα σύναψης διεθνών συμφωνιών επί διαφόρων ζητημάτων τα οποία ανακλύπτουν στις σύγχρονες κοινωνίες.*».⁶²

Σε ότι αφορά τον πολιτισμό, η UNESCO εξέδωσε συστάσεις και διακηρύξεις και διαμόρφωσε διεθνείς συμβάσεις σε συνεργασία με άλλους οργανισμούς.

2.4.1. Σύμβαση Χάγης για την προστασία πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (1954)

Το πρώτο πρωτόκολλο της σύμβασης⁶³ υπογράφηκε στη Χάγη (Ολλανδία) το 1954, ενώ το δεύτερο το 1999 και σε αυτά προβλέπεται η προστασία της πολιτιστικής ιδιοκτησίας σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης. Είναι η πρώτη σύμβαση που καθιερώνει ένα πλαίσιο προστασίας σε τέτοιες περιπτώσεις μετά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το φάσμα προστασίας αφορά την ακίνητη και κινητή πολιτιστική κληρονομιά:⁶⁴ α) *μνημεία αρχιτεκτονικής, β) χειρόγραφα, γ) βιβλία, δ) χώρους ιστορικού ή αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, ε) έργα τέχνης κτλ. ασχέτως προέλευσης ή ιδιοκτησίας*. Τα κράτη που υπογράφουν την σύμβαση δεσμεύονται για την τήρηση των κανόνων. Το περιεχόμενο της

⁶¹ Επίσημη ιστοσελίδα UNESCO (Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό), <https://unesconv.org/unesco/>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

⁶² Επίσημη ιστοσελίδα UNESCO, όπ. παρ. υποσημ. (61)

⁶³ Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954, <https://tinyurl.com/y4565y>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

⁶⁴ Επίσημη ιστοσελίδα UNESCO, 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, <https://tinyurl.com/yarq64s2>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

Σύμβασης αναφέρεται στον σεβασμό της πολιτισμικής περιουσίας, τον σχεδιασμό μέτρων για περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, την δυνατότητα εγγραφής μνημείων στο Διεθνές Μητρώο Πολιτιστικής Ιδιοκτησίας κ.α.. Το δεύτερο πρωτόκολλο ⁶⁵ της Σύμβασης της Χάγης του 1999 αφορά την προστασία της πολιτιστικής ιδιοκτησίας σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης.

2.4.2. Σύσταση για τις διεθνείς αρχές που εφαρμόζονται στις αρχαιολογικές ανασκαφές (1956)

Η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του παρελθόντος αποτυπώνεται με τον σεβασμό και την αγάπη που ο ίδιος ο λαός δίνει στον τόπο του. Με αυτό το κείμενο συνιστάται στα κράτη μέλη να εφαρμόσουν τις συγκεκριμένες διατάξεις που διατυπώνονται και το κάθε κράτος μέλος, θα πρέπει να διαμορφώσει νόμους και μέτρα, για τις αρχαιολογικές ανασκαφές στην χώρα τους. Δίνονται πλαίσια προστασίας για τις αρχαιολογικές ανασκαφές και πως αυτά θα ρυθμίζονται γενικά από τις αρμόδιες αρχές.

Κάθε κράτος μέλος υποχρεούται να διαμορφώσει, ένα ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς του. Βάσει της παρούσας σύστασης: α) οι ανασκαφές, οι αρχαιολογικές έρευνες να πραγματοποιούνται ύστερα από την έκδοση άδειας της αρμόδιας αρχής, β) τα αρχαιολογικά απομεινάρια δηλώνονται υποχρεωτικά στην αρμόδια αρχή, γ) προβλέπονται κυρώσεις σε περιπτώσεις παραβάσεων, δ) τα αδήλωτα αντικείμενα επιδέχονται δήμευση, ε) να εφαρμοστεί ένα εξειδικευμένο νομικό αρχαιολογικό καθεστώς, στ) να υπάρξει δημιουργία κριτηρίων χαρακτηρισμού μνημείων της αρχαιολογικής κληρονομιάς. ⁶⁶

2.4.3. Σύσταση που αφορά την προστασία τοπίων και θέσεων υψηλού κάλλους (1962)

Στην σύσταση περιγράφεται ο χαρακτήρας του φυσικού περιβάλλοντος και τα σημεία που διατρέχουν κίνδυνο ζημιών ή ακόμα και καταστροφής όποτε, πρέπει να ληφθούν κάποια μέτρα για την προστασία τους. Για αυτόν τον σκοπό ορίζονται τα φυσικά χαρακτηριστικά των τοπίων ή εκείνα που μπορεί να προκύπτουν από ανθρωπογενή (πολιτιστική ή αισθητική) δραστηριότητα. Για να τηρηθούν τα μέτρα της διαφύλαξης αυτών, το κράτος θα πρέπει να προσδιορίσει

⁶⁵ Επίσημη ιστοσελίδα UNESCO, Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict 1999, <https://tinyurl.com/yzsbvv9>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

⁶⁶ Recommendation on International Principles Applicable to Archaeological Excavations 5 December 1956, <https://tinyurl.com/y9mgnknf>, (ημερεπισκ.26/06/2020)

το ποια είναι αυτά τα τοπία ή χώροι και ανάλογα με το χαρακτήρα τους να υπάρξει σχετική νομοθεσία. Ακόμα, απαιτείται να προβλεφθούν προληπτικά μέτρα αντιμετώπισης κινδύνων για ένα προστατευόμενο τόπο. Παρόμοια μέτρα είναι αναγκαία και για την εποπτεία έργων και δραστηριοτήτων που πιθανόν να βλάψουν τα τοπία αυτά. Για παράδειγμα με την κατασκευή δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων, με την κατασκευή δρόμων, ηλεκτρικών γραμμών, αεροδρομίων, εγκατάσταση ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών, πρατηρίων καυσίμων κ.α.. Εν συντομία από την σύσταση απαιτείται η εισαγωγή μιας ολοκληρωμένης πολιτικής και νομοθετικής βάσης προστασίας για τις περιοχές αυτές, από τα κράτη μέλη.⁶⁷

2.4.4. Διακήρυξη αρχών διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας (1966)

Η διακήρυξη αναφέρει ότι ο πολιτισμός περιλαμβάνει ένα σύνολο αξιών οι οποίες πρέπει διατηρηθούν και να είναι σεβαστές. Είναι μέλημα και δικαίωμα κάθε λαού να συνεχίζει να εξελίσσει τον πολιτισμό του. Είναι πηγή της πολιτιστικής κληρονομιάς ενώ η ποικιλομορφία που παρουσιάζει ο πολιτισμός ανήκει σε όλη την ανθρωπότητα. Ο σεβασμός της διαφορετικότητας των λαών πρέπει να γεννά, συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, οι αλληλεπιδράσεις των οποίων να δημιουργούν φιλίες και ειρηνικές διαθέσεις στην καθημερινή τους ζωή. Και παράλληλα θα προωθείται η προστασία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς.⁶⁸

2.4.5. Σύσταση διατήρησης των πολιτιστικών αγαθών που κινδυνεύουν από δημόσια ή ιδιωτικά έργα (1968)

Η σύσταση διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνει τον ορισμό της «πολιτιστικής ιδιοκτησίας» και προβλέπει το τι ισχύει σε κάθε περίπτωση για τα: α) ακίνητα (αρχαιολογικοί, ιστορικοί και επιστημονικοί χώροι, β) κινητά περιουσιακά στοιχεία που ανευρίσκονται σε αρχαιολογικούς ή ιστορικούς χώρους. Η διατήρηση της πολιτιστικής ιδιοκτησίας πρέπει να επεκταθεί σε ολόκληρη την εθνική επικράτεια, με προστατευτικούς κατάλογους των σημαντικών μνημείων. Επιπλέον προβλέπονται μέτρα για την διάσωση και διατήρηση πολιτιστικών στοιχείων κατά την εκτέλεση των δημοσίων ή ιδιωτικών έργων, της χρηματοδότησης, τις επισκευές, τα βραβεία κ.α..⁶⁹

⁶⁷ Recommendation concerning the Safeguarding of Beauty and Character of Landscapes and Sites 11 December 1962, <https://tinyurl.com/y4a5erjm> , (ημερ. επισκ.26/06/2020)

⁶⁸ Διακήρυξη αρχών διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας 4 Νοεμβρίου 1966, <https://tinyurl.com/y6d44wm4> (ημερ. επικ. 28/06/2020)

⁶⁹ Recommendation concerning the Preservation of Cultural Property Endangered by Public or Private works 19 November 1968, <https://tinyurl.com/y2t8toct> , (ημερ. επισκ.26/06/2020)

2.4.6. Σύμβαση για την προστασία παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (1972)

Η πολιτιστική κληρονομιά και η φυσική κληρονομιά απειλούνται από διάφορους κινδύνους, που δεν προέρχονται απαραίτητα μόνο από την φθορά του χρόνου ή άλλου είδους καταστροφής αλλά μπορεί να προέρχονται και από κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές.⁷⁰ Η σύμβαση διακρίνει την «πολιτιστική κληρονομιά» από την «φυσική κληρονομιά». Πιο συγκεκριμένα:

Βάσει του άρθρου 1 ως «πολιτιστική κληρονομιά» ορίζονται:⁷¹

α) μνημεία: αρχιτεκτονικά έργα, μνημειακά έργα, επιγραφές, κ.α. ότι έχουν παγκόσμια αξία

β) ομάδες κτιρίων: κτίρια ή σύνολα αυτών, ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής σημασίας που έχουν παγκόσμια αξία

γ) χώροι: ανθρωπογενή έργα ή συνδυασμένα έργα της φύσης και του ανθρώπου, και αρχαιολογικοί χώροι παγκόσμιας αξίας

Βάσει του άρθρου 2 ως «φυσική κληρονομιά» ορίζονται:⁷²

α) φυσικά χαρακτηριστικά: φυσικοί και βιολογικοί σχηματισμοί, αισθητικής ή επιστημονικής σημασίας

β) γεωλογικοί σχηματισμοί: οριοθετημένες περιοχές με βιότοπους, και καταφύγια απειλούμενων ειδών ζώων και φυτών παγκόσμιας αξίας

γ) φυσικές τοποθεσίες: οριοθετημένες φυσικές περιοχές ιδιαίτερης παγκόσμιας σημασίας

Κάθε κράτος υποχρεούται να διαχωρίσει και προσδιορίσει βάσει των παραπάνω άρθρων, την κληρονομιά του και να διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη πολιτική προστασίας της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.

---

⁷⁰ Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>, (ημερ. Επισκ. 26/06/2020)

⁷¹ Ορισμός της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, άρθ. 1 <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>, (ημερ. Επισκ. 26/06/2020)

⁷² άρθ. 2, σπ.παρ. υποσημ. (71)

2.4.7. Σύσταση προστασίας σε εθνικό επίπεδο της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (1972)

Και στην συγκεκριμένη σύσταση διακρίνονται η «πολιτιστική κληρονομιά» και η «φυσική κληρονομιά» που παρουσιάστηκαν παραπάνω, με την προσθήκη τους στην εθνική πολιτιστική πολιτική. Σύμφωνα με την Ενότητα II.⁷³, η διασφάλιση, η διατήρηση και η αποτελεσματική προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς πραγματοποιείται από το κράτος. Σε εθνικό επίπεδο θα πρέπει να εξασφαλιστούν η νομοθετική και η δικαιοδοτική λειτουργία, με συγκεκριμένους στόχους και πολιτικές. Επίσης η προστασία θα συντονίζεται και μέσα από τα διαθέσιμα επιστημονικά, τεχνικά, πολιτιστικά μέσα και άλλους αναγκαίους πόρους και προωθείται η διεθνής συνεργασία.⁷⁴

2.4.8. Σύσταση σχετικά με την διαφύλαξη και το σύγχρονο ρόλο των ιστορικών περιοχών (1976)

Στην σύσταση οριοθετούνται οι ιστορικές περιοχές και τα χαρακτηριστικά τους όπως και η προστασία τους.⁷⁵

α) «ιστορικές και αρχιτεκτονικές» είναι περιοχές ομάδες κτιρίων, κατασκευών, με ανθρωπογενή χαρακτήρα που έχουν *αρχαιολογική, αρχιτεκτονική, και προϊστορική ή ιστορική αξία*

β) «περιβάλλον» είναι το φυσικό ή ανθρωπογενές περιβάλλον που επηρεάζεται από τους κοινωνικούς, οικονομικούς ή πολιτιστικούς δεσμούς της περιοχής

γ) «προστασία» αποδίδεται ως προσδιορισμός της προστασίας, η συντήρηση, και η αποκατάσταση των ιστορικών ή παραδοσιακών περιοχών και του περιβάλλοντός τους.

Οι ιστορικές περιοχές θεωρούνται ως ένα αναντικατάστατο μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι κυβερνήσεις και οι πολίτες των κρατών οφείλουν να διαφυλάξουν αυτήν την κληρονομιά και να την εντάξουν στην καθημερινότητα.

---

⁷³ Οπ. παρ. υποσημ. (73)

⁷⁴ Recommendation concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage 16 November 1972, <https://tinyurl.com/yx8gbgek>, (ημερ. Επισκ. 26/06/2020)

⁷⁵ Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas, 26 November 1976, <https://tinyurl.com/y3xz33xa>, (ημερ. Επισκ. 26/06/2020)

2.4.9. Διακήρυξη του Μεξικού σχετικά με τις πολιτιστικές πολιτικές (1982)

Ο πολιτισμός είναι το σημείο που ενώνει τους ανθρώπους διότι στο σύνολο του αποτελείται από αξίες, τον τρόπο ζωής, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη γλώσσα, τις πνευματικές και καλλιτεχνικές εκφράσεις κτλ. που αποτελούν τα στοιχεία μιας κοινωνίας. Ο κάθε λαός διαμορφώνει μια ταυτότητα που είναι μοναδική, ο σεβασμός της οποίας είναι απαραίτητος για την συνύπαρξη των λαών. Μέσα από τον πολιτισμό μπορεί να προστατευθεί και ενισχυθεί η ανάπτυξη, οι αξίες της δημοκρατίας, η καλλιτεχνική και η πνευματική καλλιέργεια. Ακόμη η εκπαίδευση, η επιστήμη και η επικοινωνία, αλλά και οι αναγκαίοι πόροι χρηματοδότησης μπορούν στηρίξουν τον πολιτισμό. Είναι σημαντικές οι συνεργασίες σε όλα τα επίπεδα. Ο θεσμός της δημοκρατίας προωθείται από τη συμμετοχή των πολιτών, στην πολιτιστική ζωή και δίνεται η ευκαιρία για τη δημιουργία και της ανάπτυξης.⁷⁶

2.4.10. Σύμβαση προστασίας της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς (2001)

Ως υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά ορίζονται τα ανθρώπινα ίχνη που έχουν πολιτιστικό ιστορικό ή αρχαιολογικό χαρακτήρα όπως κατασκευές, κτίρια, αντικείμενα κτλ. που βρίσκονται εν μέρει ή πλήρως κάτω από το νερό για τουλάχιστον 100 έτη. Η υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά πρέπει να προστατεύεται από το κάθε κράτος, με ένα νομικό πλαίσιο και κατάλληλες δημόσιες πολιτικές.⁷⁷

2.4.11. Οικουμενική διακήρυξη της UNESCO για την πολιτιστική πολυμορφία (2001)

Στην συγκεκριμένη διακήρυξη περιγράφονται έννοιες όπως αυτής της πολιτιστικής πολυμορφίας, που είναι ένας σημαντικός παράγοντας της κοινής κληρονομιάς καθώς και ένας μηχανισμός ανάπτυξης. Η ποικιλομορφία του πολιτισμού δημιουργεί ένα πλούσιο σύνολο ταυτοτήτων στο χώρο. Η ποικιλομορφία των ταυτοτήτων ευνοεί την ανταλλαγή και αλληλεπίδραση στοιχείων ανάμεσα στους λαούς. Παρακινεί τους λαούς να δείξουν σεβασμό στην διαφορετικότητα. Οι λαοί μέσα από την εμπειρία αυτή αποκτούν ένα αίσθημα,

⁷⁶Mexico City Declaration on Cultural Policies World Conference on Cultural Policies Mexico City, 26 July - 6 August 1982, https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals401.pdf, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

⁷⁷ Σύμβαση για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς 2001 Παρίσι, 2 Νοεμβρίου 2001 <https://tinyurl.com/y7doj3uw>, (ημερ. επισκ. 27/06/2020)

ενότητας και ειρηνικής διάθεσης προς τους άλλους μέσα σε ένα δημοκρατικό πλαίσιο. Παράλληλα η ποικιλομορφία λειτουργεί ως βασικό στοιχείο, για την διαμόρφωση της πνευματικής, συναισθηματικής, ηθικής ανάπτυξη και όχι μόνο από οικονομικής πλευράς.⁷⁸ Βάσει του άρθρου 4⁷⁹ η υπεράσπιση της πολιτιστικής πολυμορφίας είναι ανθρώπινο δικαίωμα και θα πρέπει να προωθείται και να διαφυλάσσεται η αξιοπρέπεια του κάθε πολίτη.

2.4.12. Σύμβαση διαφύλαξης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (2003)

Στο άρθρο 2 της σύμβασης ορίζεται η «άυλη πολιτιστική κληρονομιά» η οποία μεταδίδεται από γενιά σε γενιά και αναδημιουργείται συνεχώς μέσα στην κοινωνία. Εκφράζεται μέσα από: *προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις, τις τέχνες, τις κοινωνικές πρακτικές (λ.χ. τελετουργίες), με αντικείμενο όπως τη φύση και το σύμπαν και της παραδοσιακής δεξιοτεχνίας.*⁸⁰

Η σύμβαση επικεντρώνεται στο ότι η «άυλη πολιτιστική κληρονομιά» χρειάζεται να προστατευθεί.⁸¹ Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά θωρακίζεται μέσα από τον σεβασμό και την ευαισθητοποίηση σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο. Ενθαρρύνεται η διεθνής συνεργασία και η αλληλοβοήθεια στα θέματα αυτά. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα, για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Μέσα από ένα νομοθετικό πλαίσιο και η ενθάρρυνση της εκπαίδευσης, της έρευνας κλπ..

2.4.13. Διακήρυξη της UNESCO σχετικά με τη σκόπιμη καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς (2003)

Στην διακήρυξη αυτή αναγνωρίζεται, η σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και η διάδοση της στις επόμενες γενιές. Δεσμεύεται να προστατεύεται η κληρονομιά αυτή, με συγκεκριμένες δράσεις σε περίοδο ειρήνης αλλά και σε περιπτώσεις σκόπιμης καταστροφής ή ένοπλης σύγκρουσης. Η πολιτιστική κληρονομιά θα πρέπει να προστατεύεται σε κάθε περίπτωση και το κάθε κράτος, να λαμβάνει υπόψη το συναφές διεθνές δίκαιο. Σε εθνικό επίπεδο θα πρέπει να θεσπιστεί ένα νομικό πλαίσιο για το θέμα αυτό. Η διεθνής συνεργασία και οι διαβουλεύσεις για την πολιτιστική κληρονομιά είναι απαραίτητες για την

⁷⁸ Οικουμενική διακήρυξη της UNESCO για την πολιτιστική πολυμορφία 2 Νοεμβρίου 2001 <https://tinyurl.com/2w445yx>, (ημερ. επισκ.27/06/2020)

⁷⁹ οπ. παρ.αρθ.4

⁸⁰ Σύμβαση για τη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς 2003, Παρίσι, 17 Οκτωβρίου 2003, <https://tinyurl.com/v23r83k>, (ημερ. επικ.27/06/2020).

⁸¹ οπ. παρ.

επίτευξη των σκοπών της διακήρυξης. Αναγνωρίζονται και προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα ευαισθητοποιώντας έτσι το κοινό των κρατών μελών.⁸²

2.4.14. Χάρτης για την διατήρηση της ψηφιακής κληρονομιάς (2003)

Ο συγκεκριμένος Χάρτης εντάσσει την πολιτιστική κληρονομιά στον ψηφιακό τομέα δεδομένου του ότι, όλο και περισσότερες ανθρωπινές δραστηριότητες όπως π.χ. η παραγωγή πληροφόρησης και γνώσης, εκτελούνται και παράγουν τα αποτελέσματά τους σε ψηφιακή μορφή. Η ψηφιακή τεχνολογία αποτυπώνει και διακινεί διοικητικά, τεχνικά, νομικά, πολιτιστικά, εκπαιδευτικά, επιστημονικά κ.α. στοιχεία που αναπτύσσονται κατά την πάροδο του χρόνου μέσα στις σύγχρονες κοινωνίες. Είναι αναγκαία η διατήρηση και η πρόσβαση σε αυτά τα ψηφιακά στοιχεία καθώς και η ψηφιακή τους συνέχεια. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με σχεδιασμένες πολιτικές, καθορισμένα μέτρα και διαδικασίες σε όλα τα επίπεδα διοίκησης με σκοπό την προστασία της ψηφιακής κληρονομιάς.⁸³

2.4.15. Σύμβαση προστασίας και προώθησης της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων (2005)

Η παρούσα σύμβαση προωθεί τη δημιουργία ποικιλιών πολιτιστικών εκφράσεων και προϋποθέσεων για την αλληλεπίδραση των πολιτισμών. Ακόμα ο διάλογος ανάμεσα στους πολιτισμούς θα επιφέρει τον σεβασμό και την ειρηνική διάθεση των λαών. Δίνεται έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα, στην συνεργασία, την αλληλεγγύη, την διαφάνεια και την ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων που θα συμβάλλουν στην προώθηση πολιτιστικής ποικιλομορφίας. Τα κράτη μέλη πρέπει να διαμορφώσουν τις προϋποθέσεις αυτές έτσι ώστε, η αλληλεπίδραση των πολιτισμών των κρατών μελών, να διασφαλίσει την πολυμορφία πολιτιστικών εκφράσεων.⁸⁴

2.4.16. Σύσταση προστασίας και προώθησης των μουσείων και των συλλογών, την ποικιλομορφία τους και το ρόλο τους στην κοινωνία (2015).

Η σύσταση επικεντρώνεται στην προστασία αλλά και στην προώθηση της πολιτιστικής και φυσικής πολυμορφίας που κινδυνεύει από τις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα. Η ποικιλομορφία των μουσείων πρέπει να προστατεύεται διότι, είναι

⁸² Διακήρυξη της UNESCO σχετικά με την εκ προθέσεως καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς 17 Οκτωβρίου 2003, <https://tinyurl.com/knasdf7>. (ημερ. επισκ. 27/06/2020)

⁸³ 2003 Χάρτης για την διατήρηση της ψηφιακής κληρονομιάς 15 Οκτωβρίου 2003 <https://tinyurl.com/2uy7pzd>, (ημερ. επισκ. 27/06/2020)

⁸⁴ Σύμβαση για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων Παρίσι, 20 Οκτωβρίου 2005, <https://tinyurl.com/qm4e9y>, (ημερ. επισκ. 27/06/2020)

εστίες πολιτιστικής διάχυσης, μάθησης και εκπαίδευσης. Η παγκοσμιοποίηση επέφερε θετικές αλλά και αρνητικές επιπτώσεις για τα μουσεία. Τα κράτη θα πρέπει να διαφυλάξουν την ταυτότητα τους, χωρίς να αλλάξει ο ρόλος τους στον κόσμο. Στα πλαίσια των μουσείων αναπτύσσονται και οικονομικές δραστηριότητες. Οι δημόσιοι χώροι των μουσείων έχουν μεγάλη σημασία για την κοινωνία, γιατί απευθύνονται σε όλα τα μέλη της και μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας. Πρόσβαση σε αυτά πρέπει να έχουν όλοι οι πολίτες και να μην δημιουργούνται κοινωνικοί αποκλεισμοί. Η απρόσκοπτη πρόσβαση στο πολιτιστικό και εκπαιδευτικό περιεχόμενο των μουσείων, θα πρέπει να διασφαλίζεται από κατάλληλες εφαρμογές, των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας (ΤΕΠ) και να αποτελεί αντικείμενο μέριμνας των αρμόδιων δημοσίων υπηρεσιών.⁸⁵

2.5. Το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών – ICOMOS

2.5.1. Διεθνές Συνέδριο Αρχιτεκτονικών και Τεχνικών Ιστορικών Μνημείων Χάρτης Βενετίας (1964)

Το 1964 στο Διεθνές Συνέδριο Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών των Ιστορικών Μνημείων, παρουσιάζεται ο χάρτης της Βενετίας ενώ στο δεύτερο συνέδριο, το 1965, εγκρίνεται από το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS). Στον Χάρτη δίνονται ορισμοί του τι μπορεί να χαρακτηριστεί ως *ιστορικό μνημείο* και δίνονται κατευθύνσεις για την *τεκμηρίωση, την συντήρηση και την αποκατάσταση* των μνημείων αυτών.⁸⁶

2.5.2. Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών ICOMOS

Το *Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών*⁸⁷ (International Council on Monuments and Sites), είναι ένας *μη κυβερνητικός οργανισμός* που ιδρύθηκε το 1965 Βενετία κατά το Β΄ Διεθνούς Συνέδριο Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών της Πολιτιστικής Προστασίας.

Ο σκοπός του μη κυβερνητικού οργανισμού είναι η *«προώθηση της θεωρίας της μεθοδολογίας, της τεχνολογίας και της ενημέρωσης για την προστασία και την*

⁸⁵ Σύσταση σχετικά με την προστασία και την προώθηση των μουσείων και των συλλογών, την ποικιλομορφία τους και το ρόλο τους στην κοινωνία. 17 Νοεμβρίου 2015, <https://tinyurl.com/y7jir3lx>, (ημερ. επισκ. 28/06/2020)

⁸⁶ Χάρτης της Βενετίας 1964, <https://tinyurl.com/y7j83ov4>, (ημερ. επισκ. 29/06/2020)

⁸⁷ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ-ICOMOS, <https://tinyurl.com/y7pwlb4s>, ημερ. επικ. (29/06/2020),σελ 1

ανάδειξη των ιστορικών μνημείων και τοποθεσιών όλων των χωρών του κόσμου.».⁸⁸

Στην Ελλάδα το τμήμα του ICOMOS⁸⁹ εγκαθίσταται το 1972. Στην αρχή λειτουργούσε ως *Επιστημονική Επιτροπή του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας (ΤΕΕ)*, ενώ ενεργεί ως ανεξάρτητος και αναγνωρισμένος επιστημονικός σύλλογος από το 1992.

Το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών έχει συμβάλλει σε διεθνείς συμβάσεις. Ακολουθεί μια σύντομη αναφορά σε συμβάσεις στις οποίες συμμετείχε.⁹⁰

- Σύμβαση για την προστασία της πολιτιστικής ιδιοκτησίας σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης του 1954 και του 1999⁹¹ (και στα δύο πρωτόκολλα)
- Υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά⁹²
- Άυλη πολιτιστική κληρονομιά⁹³

2.6. Ο Οργανισμός Πόλεων Παγκόσμιας Κληρονομιάς (OWHC)

Ο Οργανισμός Πόλεων Παγκόσμιας Κληρονομιάς ⁹⁴ (Organization of World Heritage Cities) ιδρύθηκε το 1993 στη Φεζ (Μαρόκο), ενώ τα κεντρικά γραφεία του είναι στη πόλη του Κεμπέκ (Καναδάς). Είναι ένας μη κυβερνητικός οργανισμός, σε συνεργασία με πόλεις μέλη που είναι εγγεγραμμένα στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Ο OWHC βοηθά τα μέλη του να ασκήσουν ανάλογες πολιτικές και βελτιώνει τις διαδικασίες, για τα θέματα της παγκόσμιας κληρονομιάς που αφορά μόνο τις πόλεις του καταλόγου.

Στα πλαίσια του οργανισμού πραγματοποιούνται αρκετά συνέδρια, σεμινάρια, εργαστήρια κ.α., σχετικά με τον τομέα της διαχείρισης και τις στρατηγικές που αφορούν, συγκεκριμένα τις πόλεις μέλη του καταλόγου. Οι πόλεις μέλη συμμετέχουν σε προγράμματα τα οποία ενισχύουν την διατήρηση, ανάδειξη της παγκόσμιας κληρονομιάς. Επίσης παρουσιάζεται η συμμετοχή των Δήμων που

⁸⁸ οπ.παρ. υποσημ. (87), σελ 1

⁸⁹ οπ.παρ. υποσημ. (87), σελ 2

⁹⁰ ICOMOS συμμετοχή σε διεθνείς συμβάσεις, <https://tinyurl.com/yacq94u5>, (ημερ. επισκ. 30/06/2020)

⁹¹ Σύμβαση για την προστασία της πολιτιστικής ιδιοκτησίας σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης με κανονισμούς για την εκτέλεση της σύμβασης 1954, <https://tinyurl.com/y4565v>, (ημερ. επισκ. 29/06/2020)

⁹² Υποβρύχια Πολιτιστική Κληρονομιά, <https://www.icomos.org/18thapril/18april2003.htm>, (ημερ. επισκ. 30/06/2020)

⁹³ ICOMOS συμμετοχή σε διεθνείς συμβάσεις, <https://tinyurl.com/yacq94u5>, (ημερ. επισκ. 30/06/2020)

⁹⁴ Organization of World Heritage Cities (OWHC), <https://tinyurl.com/y4en7974>, (ημερ. επισκ. 10/12/2020)

συμβάλουν ενεργά σε αυτές τις δράσεις. Λόγω της ποικιλομορφίας των κρατών του καταλόγου της UNSCO ο οργανισμός, έχει πέντε επίσημες αναγνωρισμένες γλώσσες.

Οι στόχοι που απορρέουν, από τους Γενικούς Κανονισμούς του OWHC:⁹⁵

- Ενθάρρυνση στην πράξη των συμβάσεων για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς
- Προώθηση σε όλα τα επίπεδα (περιφερειακό, εθνικό, παγκόσμιο) της συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών με πόλεις από όλο τον κόσμο και με άλλους οργανισμούς.
- ανάπτυξη ισχυρών δεσμών ανάμεσα σε οργανισμούς για τη έρευνα
- ευαισθητοποίηση του κοινού μέσα από την πολιτιστική κληρονομιά και η προστασία τους

---

⁹⁵ οπ. παρ. υποσημ. (94), αναφέρονται οι στόχοι της OWHC

Κεφάλαιο 3. Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο περί αρχαιοτήτων και των παραδοσιακών οικισμών στην Ελλάδα.

Η μελέτη μας εστιάζεται στην συνέχεια στο εθνικό επίπεδο και στο νομοθετικό πλαίσιο που αφορά τους παραδοσιακούς οικισμούς. Το εκτεταμένο πλαίσιο διεθνών οργανισμών, διακηρύξεων, συμβάσεων κλπ. που παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, επηρέασε ασφαλώς το εθνικό επίπεδο.

Όλα τα κράτη όπως και η Ελλάδα ευαισθητοποιήθηκαν κατά καιρούς με το δικό τους τρόπο, συμβάλλοντας στην αναγνώριση και της προστασίας της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Λαμβάνοντας υπόψη τις διακηρύξεις και τις συμβάσεις που διαμορφώθηκαν σε διεθνές επίπεδο.

3.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή για την προστασία των αρχαιοτήτων του νεότερου ελληνικού κράτους.

Πριν την δημιουργία του νεοελληνικού κράτους δεν υπήρξε κάποιο επίσημο θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο για την προστασία των αρχαιοτήτων. Και αυτό διότι δεν υπήρχε η έννοια του κράτους όπως την γνωρίζουμε σήμερα. Παρόλα αυτά η διαφύλαξη της κληρονομιάς δεν αγνοείται κατά την συγκρότηση του νέου ελληνικού κράτους. Στα πρώτα βήματα του νέου κράτους η προστασία των αρχαιοτήτων και ειδικότερα των παραδοσιακών οικισμών, δεν είχε ασφαλώς την νομοθετική κατοχύρωση που υφίσταται σήμερα. Με το πέρασμα του χρόνου όμως δημιουργήθηκε ένα θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των αρχαιοτήτων αλλά και των οικισμών με ιδιαίτερο χαρακτήρα.

Τα πρώτα βήματα ξεκίνησαν, λίγο πριν την επανάσταση όπου ουσιαστικά γίνεται η προετοιμασία της εθνικής αποκατάστασης. Το 1813 ιδρύεται στην Αθήνα από τους προκρίτους της πόλης και με την βοήθεια της Μεγάλης Βρετανίας η «Φιλόμουσος Εταιρεία».⁹⁶ Η εταιρεία είχε εκπαιδευτικό και αρχαιολογικό προσανατολισμό. Για να εξισορροπηθεί η αγγλική επιρροή στον ελλαδικό χώρο, ο Ι. Καποδίστριας ιδρύει, μία ομώνυμη εταιρεία με έδρα στην Βιέννη στηριζόμενος

---

⁹⁶ Βασιλείου Χ. Πετράκου (2004), *Η Απαρχή της Ελληνικής Αρχαιολογίας και η ίδρυση της αρχαιολογικής εταιρίας*, εκδ. Βιβλιοθήκη της εν Αθήνας αρχαιολογικής εταιρίας, Αθήνα , https://www.archetai.gr/images/pdfs/bae/BAE_234.pdf, (ημερ. επισκ. 17/10/2020), σελ 3

από τον Τσάρου.⁹⁷ Αυτές οι δυο εταιρείες δεν συνέκλιναν ποτέ. Ο Ι. Καποδίστριας υποστήριξε ότι η «Φιλόμουσος Εταιρεία» που ήταν υπό την επιρροή των Άγγλων δεν πραγματοποιούσε τον σκοπό της, ενώ κάποια ξένα μέλη της Εταιρείας διάρπαζαν αρχαιότητες από την Ελλάδα, καθώς γίνονταν ανασκαφές για ξένους συλλέκτες και όχι για το κράτος.⁹⁸

Ακολούθησαν συνεχείς προσπάθειες **νομοθετικών και διοικητικών πράξεων**⁹⁹, από το νεοελληνικό κράτος που είχε σκοπό να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την προστασία των αρχαιοτήτων.¹⁰⁰

- Το 1822 προβλέφθηκε στον Κανονισμό της Γερουσίας της Ανατολικής Ελλάδας ότι στα καθήκοντα του Εφόρου Πολιτικής συμπεριλαμβάνεται η φροντίδα, η διαφύλαξη των αρχαιοτήτων.
- Το 1823 ο Κοραΐς συντάσσει επιστολή με θέμα τις αρχαιότητες προς την Β' Εθνοσυνέλευση του Άστρους
- Το 1825 τέθηκε σε ισχύει διάταγμα από τον Υπουργό Εσωτερικών Γρηγόριο Δικαίο, για την «*περισυλλογή των αρχαιοτήτων και φύλαξη τους στα σχολεία*»
- Το 1826 εκδόθηκε απόφαση του Εκτελεστικού υπ' αρ. 17164 για «την εξασφάλιση και περιποίηση των Αρχαιοτήτων των Αθηνών». Και το διάταγμα της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος, υπ' αρ. 3218, για μέτρα εξασφάλισης των μνημείων της Αθήνας.
- Το 1827 στο Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος, άρθρο ΙΗ', όπως κυρώθηκε από τη Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας προβλεπόταν ότι «*ο Διοικητής χρεωστεί να φροντίζει να μην πωλώνται ή να μη μεταφέρονται εκτός της Επικρατείας αι Αρχαιότητες*».¹⁰¹ πολιτεύματος.
- Το 1828 ο Ιωάννης Καποδίστριας εκδίδει το διάταγμα υπ. αριθ. 2400, «*προς τους κατά το Αιγαίον Πέλαγος Εκτάκτους Επιτρόπους*», όπου απαγορεύεται η εξαγωγή αρχαιοτήτων από την Ελληνική Επικράτεια.

⁹⁷ Επίσημη ιστοσελίδα «Ελλάδα 2021», Ιδρύεται η «Φιλόμουσος Εταιρεία», <https://tinyurl.com/y4xjb7r6>, (ημερ. επισκ. 17/10/2020)

⁹⁸ Βασιλείου Χ. Πετράκου, (2004), οπ. Παρ.. Σελ.4

⁹⁹ Έντυπο Υπουργείο Πολιτισμού, «...ανέφερα εγγράφως» Θησαυροί του Ιστορικού Αρχείου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, <https://tinyurl.com/2jj3rab8>, ΑΘΗΝΑ 2008, (ημερ. επισκ.19/10/2020), σελ. 13-17

¹⁰⁰ Οι διατάξεις παρουσιάζονται από το **Θησαυρούς του Ιστορικού Αρχείου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας**,. Ο σκοπός της ανάλυσης, είναι να καταγραφούν οι εξελίξεις για τους παραδοσιακούς οικισμούς.

¹⁰¹ Οπ.παρ.υποσημ. (99), σελ 13

- Το 1829 στην Δ΄ Εθνοσυνέλευση επανακυρώθηκε το αρθ. ΙΗ΄ του ψηφίσματος της Συνέλευσης της Τροιζήνης. Ακόμα έγινε η σύσταση της πρώτης Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στην Αίγινα από τον Καποδίστρια, που διόρισε τον Κερκυραίο Ανδρέα Μουστοξύδη ως Διευθυντή και Έφορο του Εθνικού Μουσείου.
- Το 1831 ο Ανδρέας Μουστοξύδης σύνταξε και δημοσίευσε την Εγκύκλιο υπ΄ αρ. 953 της 23/6/1830 με αρχές για την προστασία των αρχαιοτήτων και το σχέδιο του Αρχαιολογικού Νόμου.
- Το 1831 η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια παγώνει την προσπάθεια για την νομοθετική κύρωση της πολιτικής προστασίας των αρχαιοτήτων.
- Το 1832 με διάταγμα των Κουντουριώτη και Κωλέττη διορίζεται ο Κυριάκος Πιττάκης ως «Επιστάτης των εν Αθήναις Αρχαιοτήτων», για τις περιοχές της Αττικής και Εύβοιας. Το ίδιο έτος πραγματοποιείται η εκλογή του Όθωνα ως Βασιλιά της Ελλάδας και έχουμε την έναρξη μιάς νέας περιόδου για τις αρχαιότητες.
- Το 1833 γίνεται η ίδρυση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του Κράτους με Βασιλικό Διάταγμα (Β.Δ.). *«Περί του σχηματισμού και της αρμοδιότητος της επί των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδεύσεως Γραμματείας της Επικρατείας»*. Σε αυτό το διάταγμα προβλεπόταν οι αρμοδιότητες για την ανασκαφή, την ανακάλυψη, την φροντίδα και την διαφύλαξη των αρχαιοτήτων με καλλιτεχνικό χαρακτήρα και η απαγόρευση εξαγωγής αυτών από τα σύνορα του Κράτους. Δεν προβλέπονταν στο διάταγμα κυρώσεις για τις τυχόν παραβάσεις.
- Το 1834 γεγονός με ιδιαίτερη σημασία για την εξέλιξη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ήταν η μεταφορά της πρωτεύουσας στην Αθήνα, όπως και ο νόμος *«Περί των επιστημονικών και τεχνολογικών συλλογών, περί ανακαλύψεως και διατηρήσεως των αρχαιοτήτων και της χρήσεως αυτών»*.
- Το 1899 μέσα από τις σχετικές κοινοβουλευτικές διαδικασίες γίνεται συστηματική προσπάθεια δημιουργίας νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εκδίδεται ο νόμος ΒΧΜΣΤ (2646).
- Το 1911 πραγματοποιείται η σύσταση δια του νόμου ΓΨΛ (3730) *«της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του Κράτους»* ενώ με τον ΓΩΚΖ (3827) εμφανίζεται για πρώτη φορά η «Διεύθυνση Αναστήλωσης» με τίτλο *«Αρχιτεκτονικόν Γραφείον Σχολικών Κτηρίων και Συντηρήσεως Αρχαίων Μνημείων και Αρχαιολογικών Μουσείων»*.

- Το 1914 εκδίδονται οι νόμοι 401 «Περί ιδρύσεως Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου» και ν. 491 «Περί πωλήσεως ακρήστων αρχαίων» και το ΒΔ. «Περί της εκδόσεως Αρχαιολογικού Δελτίου».
- Το 1927 το Προεδρικό Διατάγμα «Περί του τρόπου εκτελέσεως αρχαιολογικών ανασκαφών» λειτούργησε ως συμπληρωματικό θεσμικό πλαίσιο.
- Το 1932 η ΚΝ 5351/1932, «Περί Αρχαιοτήτων» συμπλήρωσε τα καθήκοντα των ανασκαφών, τις αρμοδιότητες των εθνικών εποπτών και τις υποχρεώσεις των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών.
- Το 1950 με τον νόμο 1469 τα κινητά και ακίνητα πολιτιστικά αγαθά μεταγενέστερα του 1830, μπαίνουν υπό κρατική προστασία. Μέσα από υπουργικές αποφάσεις τα αντίστοιχα μνημεία και τα έργα τέχνης χαρακτηρίζονταν ως «*χρήζοντα ειδικής κρατικής προστασίας*».
- Το 1975 στο Σύνταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας, άρθ. 18 παρ. 1 προβλέπεται η νομοθετική κατοχύρωση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων. Επίσης στο άρθρο 24, ορίζεται η κρατική ευθύνη για την προστασία του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος καθώς και των παραδοσιακών οικισμών.
- Το 2002 ο νόμος του 1932 αντικαταστάθηκε με τον νόμο 3028/2002, «*Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς*» που ισχύει έως και σήμερα.

3.2. Νομοθετική κατοχύρωση των παραδοσιακών οικισμών

Η ιστορική αναδρομή που προηγήθηκε μας βοηθά να κατανοήσουμε το πως οι παραδοσιακοί οικισμοί έγιναν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς και κατοχυρώθηκε η δημόσια προστασία τους παράλληλα με εκείνη των «*αρχαιοτήτων*». Οι διατάξεις μαζί με τις διεθνείς συμβάσεις, οδήγησαν στην διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου, για τους παραδοσιακούς οικισμούς. Η ένταξη αυτών των οικισμών κάτω από την έννοια της «*αρχιτεκτονικής κληρονομιάς*» τονίζει την σημασία τους και τους υπαγάγει στην γενικότερη προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

3.2.1. Συνταγματική κατοχύρωση του 1975

Η συνταγματική κατοχύρωση του 1975¹⁰² άρθρο 24 ν παρ. 1 και 6, προβλέπει τον διαχωρισμό του πολιτιστικού και του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι η πρώτη κρατική τοποθέτηση για την προστασία του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Επίσης, γίνεται αναφορά στο άρθρο 18¹⁰³ για τους αρχαιολογικούς χώρους όπου προβλέπεται νόμος σε σχέση με την ιδιοκτησία τους.

3.2.2 . Π.Δ.594/1978 «Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών τινών του κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών».

Στο άρθρου 1 του Π.Δ. 594/1978¹⁰⁴ αναγράφεται μια λίστα των παραδοσιακών οικισμών ανά νομό. Οι όροι δόμησης στους παραδοσιακούς οικισμούς ακολουθούν ρητά την νομοθεσία και το παραδοσιακό πρότυπο, για να μην αλλοιώσουν τον χαρακτήρα τους. Οποιαδήποτε τυχόν παρέμβαση στα κτίρια προβλέπεται από τον νόμο και ότι απαιτείται να μην αλλάξει την μορφή του παραδοσιακού οικισμού. Επιπλέον ρυθμίζεται η χρήση των κτιρίων στο αρθ. 4, με σκοπό την κατοικία, και χρήσεις κοινής ωφέλειας και κοινωνικού εξοπλισμού κτλ. Απαγορεύονται η εγκατάσταση βιοτεχνιών και βιομηχανιών ή άλλων χρήσεων υψηλής οχλήσεως. Η εγκατάσταση κάθε άλλης χρήσεως έξω από τον οικισμό, απαιτεί την έγκριση και την μελέτη από την Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου. Στο διάταγμα επισημαίνεται η υποχρέωση χορήγησης άδειας οικοδόμησης από την αρμόδια αρχή, για οποιαδήποτε εργασία που πρόκειται να γίνει σε ένα προστατευόμενο κτίριο.

3.2.3. Νόμος 1126/ 1981 (Ενσωμάτωση της Σύμβασης της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, Παρίσι 1972).

Ο νόμος 1126/1981¹⁰⁵ ενσωμάτωσε στο εσωτερικό δίκαιο του κράτους την σύμβαση της UNESCO, για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Με την κύρωση της σύμβασης αυτής τα κράτη μέλη θα

¹⁰² Σύνταγμα του 1975, τεύχος πρώτο, άρθρο 24, <https://tinyurl.com/y8wrkmvk>, (ημερ. επισκ. 09/07/2020) σελ. 629

¹⁰³ Σύνταγμα του 1975, οπ. παρ. άρθρο 18, σελ. 628

¹⁰⁴ ΠΔ 19-10-1978 - ΦΕΚ 594/Δ/13-11-197, «Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών» <https://rb.gy/dvujop>, (ημερ επισκ. 19/10/2020)

¹⁰⁵ Νόμος 1126/ 1981 (Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, Παρίσι 1972). <https://tinyurl.com/y4e988zr>, (ημερ επισκ.27/10/2020)

πρέπει να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις και το νομικό πλαίσιο για την προστασία. Στην σύμβαση προβλέπονται οι ορισμοί της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Επίσης, προβλέπονται οι υποχρεώσεις που έχουν τα κράτη μέλη σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Δημιουργούνται χρηματοδοτικά μέσα για την ενίσχυση της προστασίας, η Διακυβερνητική Επιτροπή και ανάλογα προγράμματα. Η ενσωμάτωση της σύμβασης στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών κατοχυρώνει την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.

3.2.4.Νόμος 1577/1985, ΦΕΚ Α'210/18.12.1985 Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός.

Η πρώτη μορφή του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού εμφανίζεται με το Ν.Δ. 8/1973 (ΦΕΚ 40/9.6.1975 Α')¹⁰⁶ «Περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού». Μέσα από το άρθρο 79 του παρ. 6¹⁰⁷ εισήγαγε, περιορισμούς για την δόμηση σε περιοχές με ιδιαίτερο χαρακτήρα. Το άρθρο 79, αντικαταστάθηκε με το άρθ. 4 του νόμου 622/1977 (ΦΕΚ 171/Α/1977).

Η επόμενη τροποποίηση του αρχικού νόμου περί του «Γενικού Οικοδομικού κανονισμού» έγινε με τον νόμο 1577/1985¹⁰⁸. Ιδιαίτερη σημασία έχει το άρθρο 4 με τίτλο «Προστασία της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς». Περιγράφονται ο χαρακτήρας των χώρων του ιδιαίτερου ανθρωπογενούς και φυσικού κάλλους. Είναι στην ουσία το πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον, σε συνδυασμό ή διακριτά. Η προστασία τους διέπεται από το νομικό πλαίσιο με ειδικούς όρους δόμησης και χρήσεων.

Η επόμενη τροποποίηση του ν. 1577/1985 ακολουθεί με τον ν. 2831/2000.¹⁰⁹ Έγιναν τροποποιήσεις στο άρθρο 2, ενώ προστίθενται οι παράγραφοι 44, 45, 46 και 47. Έχει ενδιαφέρον η παράγραφος 46 όπου, γίνεται η ενσωμάτωση των παραδοσιακών στοιχείων που έχουν πολιτιστικό και φυσικό χαρακτήρα. Ως ακίνητα αρχιτεκτονικής ή φυσικής κληρονομιάς θεωρούνται πόλεις, οικισμοί, κτίρια, αυλές, γέφυρες, κήποι, λιθόστρωτα κτλ., ενώ ως ακίνητα φυσικής κληρονομιάς είναι: τοπία, τοπία με φυσικό κάλλος, βράχια, ρεματιές, λόφοι κτλ..

¹⁰⁶ Νομοθετικό Διάταγμα 8/1973: «Περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού» (ΦΕΚ 124/Α/1973), 09-06-1973, <https://tinyurl.com/yvfv8e6p>. (ημερ.επισκ. 26.10.2020)

¹⁰⁷ Νομοθετικό Διάταγμα 8/1973, Άρθρο 79. «Αισθητική διαμόρφωση των κτιρίων - Διατήρησης κτιρίων ή οικισμών ιδιαίτερου χαρακτήρος», <https://tinyurl.com/y25mw26v>, (ημερ. επισκ.26.10.2020)

¹⁰⁸ Νόμος 1577/1985 (ΦΕΚ 210/Α/18-12-1985) (Κωδικοποιημένος Ν.4759/2020 - ΦΕΚ), Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός (Γ.Ο.Κ), <https://tinyurl.com/y634gxah>, (ημερ. επικ.16.10.2020)

¹⁰⁹ Νόμος 2831/2000, Τροποποίηση των διατάξεων του ν. 1577/1985 -Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός- και άλλες πολεοδομίας διατάξεις, <https://tinyurl.com/yvo9kmhr>, (ημερ. επισκ. 16/10/2020)

Και ο ν. 2831/2000 αναθεωρήθηκε με τον ν. 4067/2012¹¹⁰ του «*Νέου Οικοδομικού Κανονισμού*». Στο άρθρο 6 ορίζεται η «προστασία της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς», γίνεται αναφορά στην «*Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης, Γρανάδα 1985*» και στην «*Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, Παρίσι 1972*», οι οποίες είναι ενσωματωμένες στο εσωτερικό δίκαιο. Γενικότερα αναλύεται το ειδικό πλαίσιο προστασίας δηλαδή, ρυθμίσεις για χώρους, ακίνητα, διατηρητέα κτίρια, τοπία κτλ. που ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία.

3.2.5.Νόμος 2039/1992 - ΦΕΚ 61/Α/13-4-1992 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης».

Με τον νόμο 2039/1992 - ΦΕΚ 61/Α/13-4-1992¹¹¹ κυρώνεται η σύμβαση της Γρανάδας του 1985, «*Για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης*». Η αρχιτεκτονική κληρονομιά βάσει του νόμου αυτού, είναι μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης. Στο άρθρο 1 ορίζονται τα ακίνητα αγαθά τα οποία είναι: μνημεία, αρχιτεκτονικά σύνολα και τόποι (φυσικού και πολιτιστικού χαρακτήρα). Στην συνέχεια περιγράφονται οι διαδικασίες, για την προστασία καθώς και η υποχρέωση που έχει κάθε κράτος μέλος για την εφαρμογή της. Ακόμα προβλέπονται οι κυρώσεις δηλαδή, τα μέτρα που θα πρέπει να πάρουν οι αρμόδιες αρχές σε περίπτωση παραβάσεων. Στο άρθρο 10 προβλέπεται η πολιτική για την προστασίας και το τι υποχρεώνεται το κάθε κράτος μέλος να υιοθετήσει αυτά είναι: α) να δημιουργήσει ένα ολοκληρωμένο χωροταξικό και πολεοδομικό σχέδιο, β) προγράμματα αναστήλωσης και συντήρησης, γ) η πολιτιστική, η περιβαλλοντική και χωροταξική πολιτική, που πρέπει να προωθείται μέσα από την συντήρηση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, δ) οι χωροταξικές και πολεοδομικές διαδικασίες που θα πρέπει να διευκολύνουν την συντήρηση των κτιρίων και ε) η ενθάρρυνση χρήσης των παραδοσιακών τεχνικών και υλικών. Επίσης στο άρθρο 14 προβλέπεται η συνεργασία διάφορων επίπεδων δημοσίων αρχών, ιδρύματων και σωματείων.

¹¹⁰ ΝΟΜΟΣ 4067/2012 «Νέος Οικοδομικός Κανονισμός», <https://tinyurl.com/y5uwmah4>, (ημερ. επικ.26/10/2020), Ο νόμος 4067/2012 κωδικοποιήθηκε από τον Ν.4759/2020 - ΦΕΚ 245/Α/9-12-2020.

¹¹¹ Νόμος 2039/1992 - ΦΕΚ 61/Α/13-4-1992, «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης», <https://tinyurl.com/y6oc77hf>, (ημερ επισκ. 26/10/2020)

3.2.6. Νόμος 2508/1997 - ΦΕΚ 124/Α/13-6-1997 «Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις.»

Ο νόμος 2508/1997¹¹² (ο οποίος τροποποιήθηκε με τον Ν.4759/2020 - ΦΕΚ 245/Α/9-12-2020 και στην συνέχεια με τον Ν.4764/2020 - ΦΕΚ 256/Α/23-12-2020.) εγκαθίδρυσε τις βασικές αρχές που εξασφαλίζουν ένα «πολεοδομικό σχεδιασμό για τη βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των ευρύτερων περιοχών των πόλεων και οικισμών της χώρας».¹¹³ Προκειμένου να αναδείξουν τους μη αστικούς χώρους, την οικιστική οργάνωση των πόλεων και οικισμών, την υποστήριξη των υποβαθμισμένων περιοχών, των παραδοσιακών οικισμών με φυσικό και πολιτισμικό χαρακτήρα. Η οργάνωση των οικισμών και ο πολεοδομικός τους σχεδιασμός, πρέπει να συνδυάζονται με τον αναπτυξιακό προγραμματισμό και τον χωροταξικό σχεδιασμό των περιφερειών και να τηρούν τους όρους προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός και η οικιστική οργάνωση εφαρμόζονται σε δυο επίπεδα. Το πρώτο αφορά το ρυθμιστικό σχέδιο προστασίας του περιβάλλοντος ενώ το δεύτερο την εφαρμογή του ρυθμιστικού σχεδίου με πολεοδομικές μελέτες αναπλάσεων.

3.2.7. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2742 ΦΕΚ Α'207/7.10.1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις»

Ο νόμος 2742/1999¹¹⁴ κωδικοποιήθηκε με τον Νόμο 4759/2020. Ειδικότερα στο άρθρο 1, του νόμου (καταργήθηκε με το άρθρο 13 α παρ.1α Ν.4269/2014) ως σκοπός του ορίζεται: «η θέσπιση θεμελιωδών αρχών και όπως και οργάνων, για την δημιουργία άσκησης ενός χωροταξικού σχεδιασμού όπου θα, αναδειχτεί η αειφόρος ανάπτυξη, η κοινωνική συνοχή, η προστασία του περιβάλλοντος σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο».¹¹⁵ Μέσα από τον χωροταξικό σχεδιασμό επιδιώκονται: α.) η προστασία και αποκατάσταση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, β.) η ανάπτυξη σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο γ.) η οικονομική και κοινωνική συνοχή σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο δ.) η προώθηση και αξιοποίηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. (τα παραπάνω τροποποιήθηκαν με την παρ.3 άρθρου 8 Ν.3851/2010, ΦΕΚ Α 85/4.6.2010).¹¹⁶

¹¹² Νόμος 2508/1997 : Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις. <https://tinyurl.com/y4898jz6>, (ημερ. επισκ. 26/10/2020)

¹¹³ Οπ. παρ. υποσημ. 112, άρθρο, 1 παρα. 1

¹¹⁴ 2742 ΦΕΚ Α'207/7.10.1999, «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις». <https://tinyurl.com/yxdbtvh3>, (ημερ. επισκ. 26/10/2020)

¹¹⁵ Οπ. παρα. Υποσημ. (114) το άρθρο 1

¹¹⁶ Οπ. παρ. υπ. (114), άρθρο 2

3.2.8.Νόμος 3028/2002 - ΦΕΚ Α-153/28-6-2002. «Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς.»

Ο νόμος 3028/2002¹¹⁷ ορίζει τις διατάξεις για την πολιτιστική κληρονομιά από τους αρχαιότετους χρόνους έως και σήμερα. Τα πολιτιστικά αγαθά χωρίζονται σε «υλικά» και «άυλα». Τα πολιτιστικά αγαθά του εθνικού κράτους είναι όσα βρίσκονται στα όρια της επικράτειας της χώρας. Και σε αυτά εντάσσονται και όσα είναι στα χωρικά ύδατα και θάλασσες που τους ασκούνται η κρατική εξουσία. Το κράτος είναι υπεύθυνο για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών, σε συνδυασμό με το διεθνές δίκαιο. Τα πολιτιστικά αγαθά σύμφωνα με το άρθρο 2 διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: Τα υλικά αγαθά που είναι προϊόντα ατομικής ή συλλογικής δραστηριότητας, μνημεία διάφορων εποχών, αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικοί τόποι, ακίνητα που παραμένουν στο βυθό της θάλασσας ή ποταμών κ.α.. Ως άυλα αγαθά θεωρούνται: η μουσική, οι χοροί, οι μαρτυρίες του λαϊκού και του παραδοσιακού λόγου, οι μύθοι κ.α.. Ακόμα η αρμοδιότητα για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών ανήκει στο Υπουργείο Πολιτισμού, μέσα από τις κεντρικές και περιφερειακές του υπηρεσίες. Στο άρθρο 3 καθορίζονται η ανάγκη να προστατεύονται και το πως αυτό θα επιτυγχάνεται μέσα από τον εντοπισμό, την ανάδειξη, την συντήρηση και την διατήρηση, κτλ.. Ο νόμος περιλαμβάνει πολλές ειδικές ρυθμίσεις για την προστασία των εθνικών πολιτιστικών αγαθών.

3.3.Αρμόδιοι κεντρικοί φορείς για τους παραδοσιακούς οικισμούς

Από τις διατάξεις προκύπτουν και τα αρμόδια δημόσια όργανα για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών. Οι φορείς που θα εξετάσουμε διαρθρώνονται από κεντρικό σε περιφερειακό επίπεδο, φτάνοντας στον τόπο του παραδοσιακού οικισμού. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός της δέσμευσης του κράτους, από τις ευρωπαϊκές και διεθνής πολιτικές, συμβάσεις, κτλ. όπου προβλέπεται η προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.

Σε κεντρικό επίπεδο τα βασικά Υπουργεία¹¹⁸ που είναι υπεύθυνα για τους παραδοσιακούς οικισμούς είναι: Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, που αναπτύσσει ειδικευμένη ρύθμιση για τον χαρακτηρισμό των πολιτιστικών

¹¹⁷ Νόμος 3028/2002 - ΦΕΚ Α-153/28-6-2002, «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.» <https://tinyurl.com/y446m6m4>, (ημερ. επισκ. 26/10/2020). Έχει κωδικοποιηθεί από τον Ν.4761/2020 - ΦΕΚ 248/Α/13-12-2020

¹¹⁸ Επίσημη ιστοσελίδα. Νόμος και Φύση. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α. « Η προστασία των παραδοσιακών οικισμών. Διοικητική πρακτική και νομολογία (Νοέμβριος 2003)», <https://tinyurl.com/y2qhh4f7>, (ημερ. επισκ. 28/10/2020)

Η αναφορά για τα Υπουργεία βρίσκονται στην «1. Ιστορική αναδρομή στο θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών»

αγαθών. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ) που συμβάλλει στην οριοθέτηση της πολεοδομίας και της δόμησης. Ακόμα υπάρχουν και άλλα Υπουργεία που ενδέχεται να έχουν αρμοδιότητες τους παραδοσιακούς οικισμούς.

Πρέπει να σημειωθεί ότι τα υπουργεία με το πέρασμα του χρόνου μετονομάζονται και μεταφέρονται οι υπηρεσίες, ανάλογα με την νέα σύσταση της εσωτερικής τους οργάνωσης .

3.3.1. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας έχει την αποστολή για την «διατήρηση και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, της βιοποικιλότητας και των υδατικών πόρων, η ορθή διαχείριση των μη ανανεώσιμων ενεργειακών πόρων και η προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η εξοικονόμηση ενέργειας, η αντιμετώπιση, μετριασμός και προσαρμογή στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, η αστική αναγέννηση, ο βιώσιμος χωροταξικός σχεδιασμός με σεβασμό στην αρχιτεκτονική κληρονομιά, και ο συντονισμός των περιβαλλοντικών πολιτικών της κυβέρνησης.»¹¹⁹

Στο πολιτιστικό περιβάλλον της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς εντάσσονται τα κτίρια, τα ιστορικά κέντρα, οι παραδοσιακοί οικισμοί κτλ.¹²⁰ Οι αρμοδιότητες του υπουργείου αφορούν «στο ζήτημα της προστασίας και διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς συνίσταται στην εξειδικευμένη νομοθετική κάλυψη του αντικειμένου, τόσο σε πολεοδομικό επίπεδο όσο και σε κτιριακό όπως στους παραδοσιακούς οικισμούς, στα ιστορικά κέντρα πόλεων, στα διατηρητέα κτίρια, καθώς και στην αποκατάσταση των ελευθέρων χώρων των παραδοσιακών οικισμών των ιστορικών κέντρων πόλεων και των περιοχών ιδιαίτερου πολεοδομικού ενδιαφέροντος.»¹²¹ Αρμόδια υπηρεσία είναι η Διεύθυνση Αρχιτεκτονικής με Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών, η οποία ασκεί χωρική αρμοδιότητα σε όλη την χώρα εκτός από τις Περιφέρειες. α) Μακεδονίας - Θράκης αρμόδιο είναι το Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης & Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης / Γενική Γραμματεία Μακεδονίας – Θράκης β) Περιφέρειες Β.

¹¹⁹ LIFEGRECABAT πρόγραμμα , <https://www.lifegrecabat.eu/el/node/61> , (ημερ. επικ. 28/10/2020)
Υπάρχει σχετική αναφορά της αποστολή του υπουργείου για την προστασία της πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος.

¹²⁰ Επίσημη ιστοσελίδα: Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργεια, παραδοσιακά κτίρια και σύνολα. <https://tinyurl.com/y64u269v> , (ημερ. επικ. 28/10/2020)

¹²¹ Επίσημη ιστοσελίδα :Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργεια, Παραδοσιακά κτίρια και σύνολα. <https://tinyurl.com/y64u269v> , (ημερ. επικ. 28/10/2020).

Αιγαίου - Ν. Αιγαίου αρμοδιότητα έχει, το Υπουργείο Υποδομών & Δικτύων / Γενική Γραμματεία Αιγαίου & Νησιωτικής Πολιτικής.¹²²

Αυτές οι ειδικές διατάξεις απευθύνονται σε ιδιώτες που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν κάποια εργασία σε κτίρια που βρίσκονται στους παραδοσιακούς οικισμούς και αφορούν κατοικίες, εργαστήρια παραδοσιακούς ξενώνες ή ξενοδοχειακές επιχειρήσεις κ.α.. Επίσης οι διατάξεις αφορούν και τους δημόσιους φορείς που έχουν αρμοδιότητα για την συντήρηση των μνημείων. Η χρηματοδότηση μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από: ¹²³

- «Έργα Αναβάθμισης αστικού περιβάλλοντος (ΚΥΑ 27124/07 ΦΕΚ 1358B/1.8.07)»
- «Ευρωπαϊκά Προγράμματα αναπλάσεων, εργασιών αποκατάστασης διατηρητέων – παραδοσιακών κτιρίων και διαμόρφωσης ελευθέρων χώρων σε υποβαθμισμένες περιοχές (Ν 2508/1997).»

3.3.2.Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού

Βασικός φορέας διαχείριση των πολιτιστικών αγαθών είναι το εκάστοτε Υπουργείο Πολιτισμού.

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού συστάθηκε με το π.δ. 4/2018¹²⁴ και καταργεί το π.δ. 104/2014.¹²⁵ Στο άρθ. 1 διατυπώνεται η αποστολή του υπουργείου που είναι τα εξής :¹²⁶

- Προστασία, επιστημονική έρευνα, διάσωση, και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Η ενθάρρυνση και υποστήριξη της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας.

¹²² Παραδοσιακά Κτίρια και Σύνολα, οπ. παρ. υποσημ. (122), (ημερ. επικ. 28/10/2020)

Στην ίδια σελίδα είναι και οι αρμόδιοι φορείς των χαρακτηρισμένων των διατηρητέων κτιρίων και των παραδοσιακών οικισμών.

¹²³ Παραδοσιακά Κτίρια και Σύνολα, οπ. παρ. υποσημ.(122), (ημερ. επισκ. 28/10/2020).

Στην ενότητα «Μέτρα και Κίνητρα για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς», περιγράφονται ποιους αφορούν αυτές οι διατάξεις δηλαδή τους ιδιώτες και διάφορους φορείς του δημοσίου τομέα.

¹²⁴ Π.Δ. 4/2018 (ΦΕΚ 7/τ.Α'/22-1-2018) «Οργανισμός του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού», <https://tinyurl.com/y6zoor4>, (ημερ.επικ.29/10/2020), και έχει κωδικοποιηθεί με τον νόμο Ν.4761/2020 - ΦΕΚ 248/Α/13-12-2020, «Αναδιοργάνωση του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων και μετονομασία του σε Οργανισμό Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων, προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς στο εξωτερικό, ρυθμίσεις για το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης και το μουσείο»

¹²⁵ Προεδρικό Διάταγμα 104/2014 (ΦΕΚ 171/Α/28-8-2014) Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. <https://tinyurl.com/y2vo2oxl>, (ημερ. επισκ. 28/10/2020)

¹²⁶ Π.Δ. 4/2018 (ΦΕΚ 7/τ.Α'/22-1-2018) «Οργανισμός του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού», στο 1 άρθρο αναγράφονται επτά άξονες δράσεων του Υπουργείου πολιτισμού και αυτό είναι και η αποστολή του.

- Η προβολή των πολιτισμικών αγαθών στους πολίτες, η προστασία των υπαρχόντων πολιτιστικών στοιχείων καθώς και η συμμετοχή στην παράγωγή τέχνη .
- Ανάδειξη της ελληνικής πολιτισμικής κληρονομιάς και ενθάρρυνση συνεργασιών σε διεθνές επίπεδο περί πολιτιστικής προστασίας.
- Ευαισθητοποίηση της κοινωνίας στην δημιουργία του αθλητικού πνεύματος.
- Διασφάλιση και διάδοση τον Ολυμπισμού σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.
- Δημιουργία αθλητικής στρατηγικής πολιτικής, με εξειδικευμένα επιχειρησιακά προγράμματα και έργα σε εθνικό επίπεδο.

Το Υπουργείο διαρθρώνεται από κεντρικό σε περιφερειακό επίπεδο έτσι, ώστε να είναι εφικτή η άσκηση αποστολής του. Οι διευθύνσεις¹²⁷ που ασκούν μέριμνα για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών θα αποτυπωθούν, σύμφωνα με τις προβλέψεις του οργανισμού.¹²⁸ Θα αναφερθούν οι πιο σημαντικές διευθύνσεις και τα τμήματα του Υπουργείου.

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Βάσει του άρθρου 16 ¹²⁹ ο σκοπός της διεύθυνσης είναι η ανάπτυξη πολιτικής για την ανάδειξη, την διάσωση, την προστασία, την συντήρηση κ.α. που προβάλουν την πολιτισμική κληρονομιά (άυλης και υλικής) της Ελλάδος .

Η Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς αποτελείται από τις παρακάτω υπηρεσίες από κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο: ¹³⁰

A. Κεντρική Υπηρεσία

1. Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασσικών αρχαιοτήτων.

2. Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων.

¹²⁷ Η περιγραφή των αντικειμένων των διευθύνσεων και των τμημάτων βάσει του προεδρικού διατάγματος στοχεύει στην προβολή της διάρθρωσης της υπηρεσίας που μας επιτρέπει στην συνέχεια να κατανοήσουμε καλύτερα την δράση της τόσο κεντρικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Κάποιες διευθύνσεις και τα τμήματα είναι υπεύθυνα για την προστασία της «πολιτιστικής κληρονομιάς» και ειδικότερα των παραδοσιακών οικισμών. Και είναι σημαντική η ανάλυση της οργανωτικής τους διάρθρωσης διότι, πέρα από το θεσμικό πλαίσιο, αποτελεί την βάση ανάλυσης του τρόπου με τον οποίο παράγονται οι πολιτικές προστασίας.

¹²⁸ Οργανική δομή του Υπουργείου, <https://tinyurl.com/y6bk65lj> ,(ημερ. επισκ. 29/10/2020)

¹²⁹ Π.Δ. 4/2018, οπ. παρ. υποσημ. (124), σελ 301

¹³⁰ Π.Δ. 4/2018, οπ. παρ. υποσημ. (124), σελ 301. Η επιγραμματική περιγραφή των υπηρεσιών προήλθε από την σύσταση του οργανισμού.

3. Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων.

4. Διεύθυνση Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων.

5. Διεύθυνση Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών

6. Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

7. Διεύθυνση Συντήρησης Αρχαίων και Νεωτέρων Μνημείων

8. Τμήμα Γραμματείας Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου και Συμβουλίου Μουσείων

B. Περιφερειακές Υπηρεσίες

Πενήντα τρεις (53) Εφορείες Αρχαιοτήτων (στο εξής ΕΦ.Α.)

Γ. Ειδικές Περιφερειακές Υπηρεσίες

1. Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων

2. Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας

3. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

4. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

5. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

6. Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

7. Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

8. Νομισματικό Μουσείο

9. Επιγραφικό Μουσείο 10. Μουσείο Ασιατικής Τέχνης

11. Μουσείο Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού

12. Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων «Φοίβος Ανωγειανάκης» Κέντρο Εθνομουσικολογίας.»

Γενική Διεύθυνση Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων.

Με το άρθρο 39¹³¹ ορίζεται ο σκοπός της διεύθυνσης που είναι: η προστασία των νεότερων μνημείων, των ιστορικών τόπων και των αρχαιολογικών χώρων, με την αναστήλωση, την αποκατάσταση μνημείων, την δημιουργία Μουσείων και πολιτιστικών κτηρίων. Μέσα από αυτό η πολιτιστική κληρονομιά διασώζεται, προστατεύεται, αναδεικνύεται. Παρακάτω διαρθρώνονται οι διευθύνσεις από κεντρικό σε περιφερειακό επίπεδο.¹³²

A. Κεντρική Υπηρεσία:

α) Διεύθυνση Αναστήλωσης Αρχαίων Μνημείων.

β) Διεύθυνση Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων.

γ) Διεύθυνση Προστασίας και Αναστήλωσης Νεωτέρων και Σύγχρονων Μνημείων.

δ) Διεύθυνση Έρευνας και Τεχνικής Υποστήριξης Μελετών και Έργων Αναστήλωσης.

ε) Διεύθυνση Μελετών και Εκτέλεσης Έργων Μουσείων και Πολιτιστικών Κτιρίων.

στ) Τμήμα Γραμματείας Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων.

B. Περιφερειακές Υπηρεσίες

α) Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Αττικής, Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και Κυκλάδων.

β) Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Νοτίου Ιονίου.

γ) Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Θεσσαλίας και Κεντρικής Στερεάς Ελλάδας.

---

¹³¹ Π.Δ. 4/2018 οπ.παρ.υποσημ. (124) , σελ 330

¹³² Οπ. παρ. υποσημ. (124), σελ. 330

δ) Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Ηπείρου, Βορείου Ιονίου και Δυτικής Μακεδονίας.

ε) Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κεντρικής Μακεδονίας

στ) Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

ζ) Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Βορείου Αιγαίου.

η) Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Δωδεκανήσου.

θ) Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης»

Το επίπεδο της κεντρική διοίκησης

Οι κεντρικές υπηρεσίες που αναφέρθηκαν σε γενικές γραμμές συντονίζουν και εναρμονίζουν τα έργα και τις δραστηριότητες των περιφερειακών υπηρεσιών.¹³³ Αυτές οι υπηρεσίες έχουν στόχο την προστασία, την αρχαιολογική τεκμηρίωση, την υποστήριξη, την έγκριση κτλ. σε όλα τα επίπεδα της διοίκησης. Σε κεντρικό επίπεδο χαράσσουν γενικές κατευθύνσεις πολιτικών σε όλη την επικράτεια. Υπάρχουν περιπτώσεις γνωμοδότησης αποφάσεων βάσει νομοθεσίας, στην περίπτωση ενός ιδιαίτερου έργου σε ένα αρχαιολογικό χώρο . Έτσι σε αυτήν την περίπτωση έχουμε την λειτουργία των ειδικών οργάνων: Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ) και Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων (ΚΣΝΜ).¹³⁴

Το επίπεδο της περιφερειακής αυτοδιοίκησης

Η περιφερειακή αυτοδιοίκηση¹³⁵ μεριμνά για τις τοπικές υποθέσεις σε περιφερειακό επίπεδο και ο τομέας του πολιτισμού εντάσσεται στις αρμοδιότητες με το άρθρο 186 του ν. 3852/2010 («Πολιτισμός- Αθλητισμός»)¹³⁶. Σε επίπεδο περιφέρειας συντονίζονται δράσεις πολιτιστικών φορέων.

---

¹³³ Δ.Γ. Χριστοφιλόπουλος,(2002), *Πολιτιστικό περιβάλλον – Χωρικός Σχεδιασμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Διαμόρφωση πολιτιστικού (ανθρωπογενούς) περιβάλλοντος μέσο χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού*. Εκδ. Π.Ν. Σακκουλας, Αθήνα σελ 331

¹³⁴ Η λειτουργία του Ειδικού Οργάνου ΚΑΣ- ΚΣΝΜ, <https://tinyurl.com/8jnstys8>, (ημερ. επικ. 11/11/2020)

¹³⁵ Δ.Γ. Χριστοφιλόπουλος,(2002), οπ.παρ. σελ 331

¹³⁶ ΝΟΜΟΣ 3852 ΦΕΚ Α' 87/7.6.2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης», αρθ. 186 παρ. Η, <https://tinyurl.com/yybbnnhz>, (ημερ. επισκ. 1/11/2020)

Θα σταθούμε στην *Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς* και ειδικότερα στις Περιφερειακές Υπηρεσίες οι Εφορείες Αρχαιοτήτων. Στο άρθρο 25 του Π.Δ. 4/2018¹³⁷ ως επιχειρησιακοί στόχοι της Εφορείας Αρχαιοτήτων ορίζονται η *προστασία, η διατήρηση, η επιστημονική έρευνα, η συντήρηση, η εποπτεία, η προώθηση ζητημάτων σε γνωμοδοτικά όργανα, η διοργάνωση ημερίδων, συνεδρίων, η συμμετοχή σε προγράμματα ευρωπαϊκού και διεθνή χαρακτήρα* κτλ.. Ακόμα στα πλαίσια του ετήσιου Επιχειρησιακού Σχεδίου της Εφορείας εντάσσονται, η σύνταξη προτάσεων έργων, η πρακτική άσκηση φοιτητών, οι προγραμματικές συμβάσεις με φορείς του δημοσίου κ.α..

3.4. Η συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης στην προστασία των παραδοσιακών οικισμών.

Η συνταγματική κατοχύρωση της αρμοδιότητας των ΟΤΑ για τις τοπικές υποθέσεις πηγάζει από το άρθρο 102.¹³⁸ Έτσι η τοπική αυτοδιοίκηση έχει την αρμοδιότητα για την διοίκηση αυτών των υποθέσεων. Η νομοθεσία καθορίζει τους τομείς δράσεων και την διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια των ΟΤΑ. Οι οργανισμοί της Αυτοδιοίκησης προσφέρουν υπηρεσίες και κάνουν έργα στα πλαίσια που τους ορίζει ο νόμος.

Επίσης κατοχυρώνεται και μέσω του άρθρο 1. του «*Ευρωπαϊκού Χάρτη αυτονομίας της τοπικής αυτοδιοίκησης Στρασβούργο, 1985*».¹³⁹

Αξίζει να σημειωθεί, ότι και στον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων στο σχετικό άρθρο 75 περιλαμβάνεται η (στ) *αρμοδιότητα για τον τομέα της «Παιδείας, πολιτισμού και αθλητισμού»*.¹⁴⁰

---

¹³⁷ Π.Δ. 4/2018, άρθρο 25, σελ. 331

¹³⁸ Σύνταγμα Ελλάδος, μέρος τρίτο - Οργάνωση και λειτουργίες της Πολιτείας, Άρθ. 102. <https://tinyurl.com/s2vftod>, (ημερ. επισκε.11/11/2020)

Άρθ. 102, παρ 1. «Η διοίκηση των τοπικών υποθέσεων ανήκει στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού... επί μέρους βαθμούς. Με νόμο μπορεί να ανατίθεται στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης η άσκηση αρμοδιοτήτων που συνιστούν αποστολή του Κράτους.» Σε αυτό το άρθρο ξεκάθαρα ορίζεται η θέση των ΟΤΑ για τις τοπικές υποθέσεις που είναι αρμόδια να ασκήσει στην επικράτεια της.

¹³⁹ Ευρωπαϊκού Χάρτη αυτονομίας της τοπικής αυτοδιοίκησης Στρασβούργο, 1985, <https://rm.coe.int/1680719a3b>, (ημερ. επικ. 1/11/2020) σελ. 9.

Η τοπική αυτοδιοίκηση παρουσιάζεται στο Ευρωπαϊκό Χάρτη ως θεμελιώδεις θεσμός της δημοκρατίας διότι, είναι κοντά στο πολίτη. Έτσι ενθαρρύνεται η συμμετοχή του στις δημόσιες υποθέσεις. Η αναγνώριση της αυτονομίας των ΟΤΑ βοηθά στην διοίκηση των τοπικών υποθέσεων και στην οικονομική και διοικητική αυτοτέλεια της.

Σε τοπικό επίπεδο επιδιώκεται η άσκηση μιας πολιτιστικής πολιτικής η οποία, προστατεύει και αναδεικνύει την τοπική ταυτότητα με την δημιουργία ενός κέντρου πνευματικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Μην προβολή των τοπικών πολιτιστικών αγαθών του τόπου, την αξιοποίηση των ιστορικών και αρχαιολογικών χώρων, σπηλαίων, κτιρίων, μουσείων κτλ., που χρησιμοποιούνται τόσο από ιδιώτες όσο και από δημόσιους φορείς, η προώθηση των πολιτιστικών ανταλλαγών σε εθνικό, σε ευρωπαϊκό και σε διεθνές επίπεδο.¹⁴¹

Άρα η Τοπική Αυτοδιοίκηση από θεσμικής απόψεως παίζει ένα καθοριστικό ρόλο στην προάσπιση της τοπικής ταυτότητας. Ο πολιτισμός είναι κομμάτι των τοπικών υποθέσεων αλλά και επεκτείνεται αποκτώντας διαδοχικά ευρύτερη εθνική, ευρωπαϊκή και διεθνή εμβέλεια. Εκτός από την προστασία του ιστορικού παρελθόντος δημιουργεί και ένα υπόβαθρο ανάπτυξης με ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα λαμβάνοντας υπόψη παραμέτρους της αειφόρου ανάπτυξης.¹⁴² Τέλος, η συνεργασία των ΟΤΑ με φορείς άλλων επιπέδων της δημόσιας διοίκησης καλύπτεται από το ισχύον θεσμικό πλαίσιο.¹⁴³

Η περιγραφή του θεσμικού πλαισίου, αναδεικνύει την σταδιακή ενίσχυση και ανάγκη για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών και κατ' επέκταση των παραδοσιακών οικισμών. Αξίζει να σημειωθεί ότι χρειάστηκαν αρκετά χρόνια μετά την δημιουργία του νεοελληνικού κράτους για την ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου θεσμικού πλαισίου. Και σε ότι αφορά την διαχείριση και προαγωγή των πολιτιστικών αγαθών και τα πλαίσια της προστασίας των παραδοσιακών οικισμών. Στο επόμενο κεφάλαιο θα μελετηθεί το παράδειγμα της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας ως παραδοσιακός οικισμός.

---

¹⁴⁰ Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων Ν. 3463/2006(ΦΕΚ Α 114/30.6.2006) αρθ. 75, <https://tinyurl.com/y4zno79j>, (ημερ. επικ. 1/11/2020)

¹⁴¹ Βλ. αρθ. 75, στ), 5

¹⁴² Βλ. όπως παρ. σελ. 214 «*Η Τ.Α. σήμερα προσπαθεί με έναν κριτικό... για να συμβάλλει δημιουργικά σε ένα άλλο μοντέλο ανάπτυξης, που θα έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, μορφωτικό και ψυχαγωγικό τομέα*» Είναι στην ουσία η αποτύπωση της αειφόρου ανάπτυξης, μέσα από την υιοθέτηση μιας ανθρωποκεντρικής προσέγγισης όπου προωθείται ο πολιτισμός.

¹⁴³ βλ. Ε.Π. Μπιτσάνη.(2004) Πολιτισμική διαχείριση και περιφερειακή ανάπτυξη, Σχεδιασμός Πολιτιστικής και πολιτιστικού προϊόντος. Εκδ. Διονικος, Αθήνα. Σελ. 214

« *οι δήμοι και οι κοινότητες, ως πρωτοβάθμιες μορφές ... διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο στη σύνθεση των πολιτισμών, στην προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς...*» Με αυτήν την επισήμανση καταλαβαίνουμε το πόσο σημαντική είναι η προστασία και η ανάδειξη των τοπικών ταυτοτήτων.

Κεφάλαιο 4. Μελέτη περίπτωσης: Η πολιτική προστασίας του παραδοσιακού οικισμού της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας και η εφαρμογή της.

Στο παρόν κεφάλαιο περιγράφεται κατ' αρχήν η ιστορική διαδρομή της Μονεμβασίας, που την κάνει τόσο ιδιαίτερη σαν μεσαιωνική πόλη. Εν συνέχεια, καταγράφονται οι διοικητικές πράξεις που προσδιορίζουν την ταυτότητα του οικισμού του «κάστρου» Μονεμβασίας και η εμπλοκή διάφορων φορέων που έχουν καθοριστικό ρόλο για την προστασία του οικισμού. Περιγράφονται οι δράσεις προστασίας και ανάδειξης του οικισμού μέσα από πολιτικές, διατάξεις νόμων, έργα συντήρησης και ανασκαφών, κ.α. που πραγματοποιούν οι αρμόδιοι δημόσιοι φορείς. Τέλος μέσα από τις συνεντεύξεις επιχειρείται να αναδειχθούν πιθανά σημεία, τα οποία δεν γίνονται αντιληπτά από την απλή καταγραφή έργων ή άλλων δράσεων.

4.1. Η ταυτότητα της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας

Η καστροπολιτεία της Μονεμβασίας είναι ένας ξεχωριστός οικισμός με ιστορική σημασία ο οποίος κατοικείται από τον 6^ο τουλάχιστον αιώνα μ.Χ. έως και σήμερα. Άρα είναι ένας συνδυασμός αρχαιολογικού και σύγχρονου οικισμού. Αυτήν την ιδιότητα έχουν και άλλοι χαρακτηρισμένοι οικισμοί ¹⁴⁴ στον ελλαδικό χώρο, που προστατεύονται από την νομοθεσία.¹⁴⁵

Η πόλη οικοδομήθηκε πάνω σε ένα ασβεστόλιθο βράχο¹⁴⁶. Η τοποθεσία της πόλης είναι στην ανατολική Πελοπόννησο στην Λακωνίας και απέχει περίπου 20 ναυτικά μίλια από το ακρωτήριο του Μαλέα. Ο βράχος έχει, μήκος 1,5 χιλιόμετρα και πλάτος 600 μέτρα ενώ το μέγιστο ύψος φτάσει τα 198,5 μέτρα. Όπως παρατηρείται οι μεταβολές των τελευταίων τριών χιλιάδων χρόνων, δεν έφεραν μεγάλες αλλαγές στον γεωλογικό μετασχηματισμό του βράχου. Η σύνδεση του βράχου με την στεριά, δεν είχε την σημερινή μορφή δηλαδή ενός αμαξιτού δρόμο. Ωστόσο φαίνεται μια στενή λωρίδα γης στην οποία τμήμα της ήταν κομμένη για

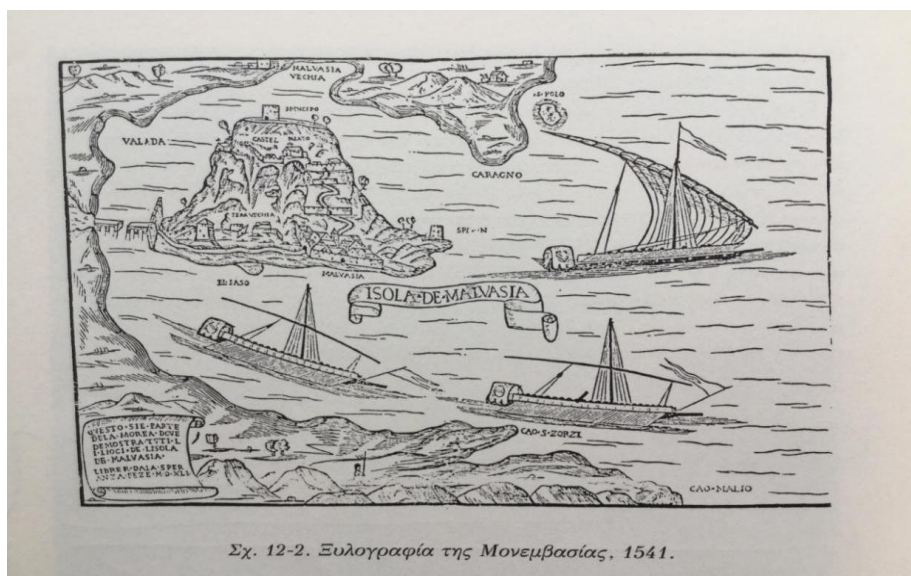
¹⁴⁴ Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ Α 153/28-06-2002), «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», άρθρ. 13 και 14

¹⁴⁵ Νίκος Χαρκιολάκης, «Ανάπλαση αστικών κέντρων- αστική διακυβέρνηση. Θεσμικό πλαίσιο για την πολιτιστική κληρονομιά» <https://tinyurl.com/y6y97rkz>, (ημερ. επισκ. 12/12/2020), σελ. 82-83

¹⁴⁶ Χ. Α. Καλλιγα (2010), Μονεμβασία μια βυζαντινή πόλη-κράτος, εκδ. Ποταμός, Αθήνα σελ.198-202

την χρήση μιας μικρής γέφυρας. Αυτό διαπιστώνεται από την απεικόνιση της καστροπολιτείας σε μια ξυλογραφία το 1541.¹⁴⁷ (βλ. εικ. 1) Η βυζαντινή «πόλη-κράτος» αποτελούνταν από την Άνω και Κάτω Πόλη, χωρίς να υπάρχει ξεκάθαρη λειτουργία ενός λιμανιού.

Η ίδρυση της πόλης χρονολογείται τον 6^ο αιώνα πιθανώς μετά από με την μετεγκατάσταση πληθυσμού. Ήταν σημαντικός σταθμός στον δρόμο προς την Κωνσταντινούπολη διότι πρόσφερε ασφάλεια και είχε προσβασιμότητα.¹⁴⁸

Εικόνα 6. Η Μονεμβασία το 1541

Μάλιστα κατά τον Στράβωνα τον πρώτο αιώνα ο βράχος χαρακτηριζόταν ως «Μινώα Φρούριον» και ένα αιώνα αργότερα χαρακτηρίστηκε, από τον Πausανία «Μινώα Άκρα.»¹⁴⁹

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι η ονομασία του φρουρίου, ως το «Γιβραλτάρ της Ανατολής», λόγω της στρατηγικής και της εμπορικής θέσης στην Ανατολική Μεσόγειο.¹⁵⁰ Η επίσημη ονομασία της μεσαιωνικής πόλης Μονεμβασία προέρχεται από τα συνθετικά «μόνη» και «έμβαση», δηλαδή μια μόνο μια είσοδος.¹⁵¹ Αλλά είναι γνωστή και ως «Μονεμβασιά», στην ποιητική εκδοχή ενώ, «Μονεμβάσια» ή «Μονοβάσια» από τους ντόπιους. Ακόμα οι Φράγκοι την έλεγαν

¹⁴⁷ Χ. Α. Καλλιγα (2010) όπως παρ. σελ. 202. Μέσα στο βιβλίο βρίσκεται μια φωτογραφία που ξυλογραφία απεικονίζεται η Μονεμβασία πριν την πολιορκήσουν οι τούρκοι.

¹⁴⁸ Α. Γ. Καλλιγάς, Χ.Α. Καλλιγά (2006), Μονεμβασία ξαναγράφοντας σε παλίμψηστα, εκδ. Ποταμός, Αθήνα σελ. 10

¹⁴⁹ Χ. Α. Καλλιγα (2010), οπ. παρ. σελ.198

¹⁵⁰ Rainer W. Klaus, Ulrich Steinmuller, μετ. Γ. Στυλιανάκης (1998), «Μονεμβάσια ιστορία και περιγραφή της πόλεως», εκδ. Γραφικές τέχνες- Παντελής Μολυνδής, Αμισσού 63, Αθήνα, σελ.7

¹⁵¹ Επίσημο τουριστική ιστοσελίδα, Δήμου Μονεμβασίας, <https://tinyurl.com/y6pymk86>, (ημερ. επισκ. 5/11/2020)

«Μαλβουαζι» (Malvoisie) και «Μαλμζύ» κατά τους Άγγλους. Επίσης οι τούρκοι την αποκαλούσαν «Μενεξέ καλεσί» (Μενεξες) ή «Περουζέ» (Perouze)¹⁵² που σημαίνει κάστρο των λουλουδιών. Επίσης, ήταν φημισμένη για το κρασί της με το όνομα «ο μονεμβάσιος οίνος» ή «μονοβασιά» (Malvasia ή Malvoisie).¹⁵³

Πρέπει να σημειωθεί ότι, οι κάτοικοι διατήρησαν πάντοτε την ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία τους. Η πίστη τους αποτυπώνεται από το πλήθος των εκκλησιών στην μεσαιωνική πόλη.¹⁵⁴

Κλείνοντας, είναι φανερό ότι το φρούριο της Μονεμβασίας γοήτευσε ακόμα και αυτούς που την κυρίευσαν, ενώ η γεωγραφική της θέση, της προσέδιδε την ιδιότητα του παρατηρητηρίου και καταφυγίου. Η καστροπολιτεία μετατράπηκε σε ένα κέντρο πνευματικού, στρατηγικού και εμπορικού χαρακτήρα. Σήμερα, είναι επίσημα αναγνωρισμένη ως παραδοσιακός οικισμός αρχαιολογικής και ιστορικής σημασίας. Είναι ταυτόχρονα χαρακτηρισμένη και ως τόπος με ιδιαίτερο φυσικό κάλλος. Η Μονεμβασία δίνει το όνομα του Δήμου με την νέα σύσταση του ν. 3852/2010 ο οποίος έχει τουριστικό και αγροτικό χαρακτήρα.

Εικόνα 7. Ο βράχος της Μονεμβασίας και ο κάτω οικισμός της Γέφυρας. Πηγή:

«HELLASTRON»¹⁵⁵

¹⁵² G.D. Koutsogiannopoulos (2008), "Monemvasia the legendary castle-town, Molaoi Laconia", σελ. 12

¹⁵³ N.M. Μαστορόπουλος (2017), Μονεμβάσια η κληρονόμος της αρχαίας Σπάρτης η πανίσχυρη πόλης-κράτος του μεσαίωνα το στήριγμα του Χριστιανισμού και του Βυζαντίου, εκδ. N.M. , σελ 20

¹⁵⁴ N.M. Μαστορόπουλος (2017), όπ. παρα. Σελ. 42

¹⁵⁵ Ιστοσελίδα φορέα «ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ και ΟΔΟΙ ΜΕ ΔΙΟΔΙΑ», «HELLASTRON», <https://tinyurl.com/y2cst7ax>, (ημερ. επικ. 7/11/2020)

4.1.1. Ιστορικά στοιχεία

Πολιορκίες της μεσαιωνικής πόλης Μονεμβασίας

Βυζαντινή περίοδος αποίκηση του βράχου 6^{ος} αιώνας - 1248

Από τις ιστορικές πηγές συμπεραίνεται ότι, πως η ίδρυση την Μονεμβασίας, τοποθετείται κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 6ου αιώνα μ.Χ.¹⁵⁶ Η πρώτη γραπτή αναφορά της πόλης ήταν ως «Μαναφασία» το έτος 723. Στην Βόρεια περιοχή του βράχου βρισκόταν, η πόλη Επίδαυρος Λιμηρά το λεγόμενο «καστράκι» και πιο βορειοανατολικά η περιοχή της «παλαιάς Μονεμβασίας».¹⁵⁷ Σε επίσημα έγγραφα του 746, η Μονεμβασία περιγράφεται ως μια σπουδαία πόλη στην περιοχή της ανατολικής Πελοποννήσου. Συνέδεε δηλαδή την δυτική και ανατολική Μεσόγειο, και ήταν ένα κέντρο εμπορίου και ναυσιπλοΐας.¹⁵⁸

Η Κατάκτηση της Μονεμβασίας από τους Φράγκους 1248-1263

Η Μονεμβασία μετά την κατάκτησή της από του Φράγκους¹⁵⁹ το 1249 δόθηκε στους κατοίκους της Μονεμβασίας η επιλογή να μεταναστεύουν ή να παραμείνουν στην πόλη. Παρόλο που η κατάκτηση της Μονεμβασίας ήταν μια μεγάλη απώλεια για το Βυζάντιο, ως πόλη αναπτύχθηκε κατά την φραγκοκρατία και έγινε έδρα ενός ρωμαιοκαθολικού Επισκόπου και ενός ελληνορθόδοξου Επισκόπου. Ωστόσο δεν έμεινε για μεγάλο διάστημα στα χέρια των Φράγκων. Ο Μιχαήλ 8^{ος} Παλαιολόγος, ξανακυριεύει την Κωνσταντινούπολη και η «Λατινική Αυτοκρατορία» αποσυντίθεται. Η Μονεμβασία μαζί με άλλες περιοχές παραχωρείται ξανά στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

2^η Βυζαντινή περίοδος 1263-1460

Το 1263 με διαταγή του Αυτοκράτορα στάλθηκαν στην Μονεμβασία, Τούρκοι στρατιώτες ως μισθοφόροι του Βυζαντίου εναντίων των Φράγκων. Ο αυτοκράτορας Μιχαήλ θεωρούσε πως η Μονεμβασία είχε μια στρατηγική θέση για την Κωνσταντινούπολη και υποστήριξε πολύ την Μονεμβασία δίνοντας της προνόμια. Μερικά από αυτά ήταν η δημιουργία έδρας ορθόδοξου Μητροπολίτη και ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς, ενώ τα έσοδα από πρόστιμα για τις ποινικές καταδίκες των πολιτών επενδύονταν στις αμυντικές εγκαταστάσεις της πόλης. Η ενασχόληση των κατοίκων με το εμπόριο αυξήθηκε και η Μονεμβασία έγινε το

¹⁵⁶ Α. Γ. Καλλιγιάς, Χ.Α. Καλλιγιά (2006), σελ 10

¹⁵⁷ Rainer W. Klaus, (1998) οπ.παρ.,σελ 8-9

¹⁵⁸ RainerWKlaus, (1998) οπ.παρ.,σελ 8-12

¹⁵⁹ RainerWKlaus, (1998), οπ. παρ.,σελ. 18-21

σημαντικότερο λιμάνι του Δεσποτάτου. Παραχωρήθηκε στην Μονεμβασία από τον Αυτοκράτορα Ανδρόνικο Παλαιολόγο τον 2^ο, ένα «Χρυσόβουλλο» με το οποίο εξασφάλιζε στην πόλη Μονεμβασία ορισμένες ελευθερίες, όπως την επιλογή του Μητροπολίτη και την υπαγωγή στον Αυτοκρατορικό Οίκο. Οι Άρχοντες του Κάστρου άρχισαν να συμμετέχουν στα γεωπολιτικά παιχνίδια μεταξύ των ισχυρών της εποχής και αυτό αποτυπώνεται στις συμμαχίες που θα προσπαθήσουν να συγκροτήσουν την επόμενη περίοδο.¹⁶⁰

Συμμαχία με την Δύση (Καταλανοί, Πάπας, Βενετία) 1460-1540

Η πόλη άρχισε να απειλείται από τον Τουρκικό επεκτατισμό που αποκρούστηκε έως το 1540. Επειδή η πόλη ήταν στρατιωτικά αδύναμη αναζητήθηκε προστασία στην Δύση. Η πρώτη συμμαχία πραγματοποιήθηκε με τους Μισθοφόρους Καταλανούς, με αρχηγό τον Λοπέζ ντε Μπάλαταπου όμως θεωρήθηκε ως τυραννίσκος, με αποτέλεσμα να εκδιωχθεί. Η επόμενη απόπειρα ή τανη υπαγωγή στον Πάπα Πίον τον 2^ο της Ρώμης. Στάλθηκε ένας Παπικός Κυβερνήτης στην Μονεμβασία προκαλώντας μεγάλη αναστάτωση στους κατοίκους διότι θεωρήθηκε ως απειλή για την ορθοδοξία. Εξ άλλου ο Πάπας δεν διέθετε πολιτική και στρατιωτική δύναμη που θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τους Τούρκους. Η τελευταία συμμαχία έγινε, με την Βενετία η οποία ήταν πάντα ανταγωνιστική προς το Βυζάντιο. Με δυσκολία οι Μονεμβασιώτες τελικά υπήχθησαν στην προστασία της. Η κυριαρχία της Βενετίας διήρκησε από το 1464 έως το 1540 περίοδο κατά την οποία επικράτησε ειρήνη στην πόλη. Με την εγκατάσταση του Προβλεπτή αντιπρόσωπου της Βενετίας, η πόλη εξασφάλισε την εμπορική ελευθερία και την ελευθερία της θρησκευτικής λατρείας της ορθοδοξίας. Σε αυτό το διάστημα στην Μονεμβασία πραγματοποιούνται επισκευές σε αμυντικές εγκαταστάσεις και εκκλησίες που αυξήθηκαν. Ως προς την αρχιτεκτονική η βενετσιάνικη τέχνη περάστηκε σε αρκετά κτίρια. Τα γεωργικά προϊόντα των γύρω περιοχών γνώρισαν άνθηση, όπως ο «μονεμβάσιος οίνος» (Malvasia ή Malnoisie). Με την κατάκτηση των περισσότερων περιοχών από την Οθωμανική αυτοκρατορία μειωνόταν, η εμπορική παραγωγή και η συντήρηση της πόλης. Το 1540 το κάστρο της Μονεμβασίας παραδόθηκε στους Τούρκους και έτσι ξεκινά μια νέα περίοδος για το φρούριο.¹⁶¹

¹⁶⁰ Rainer W Klaus, (1998),οπ. παρ. σελ. 22-25

¹⁵⁹ Rainer W Klaus, (1998),οπ. παρ. σελ. 25-30

Τουρκοκρατία 1540-1690

Με την παράδοση της πόλης στους τούρκους ο Προβλεπτής και η φρουρά πήραν μαζί τους τα κανόνια και τις καμπάνες των εκκλησιών. Οι κάτοικοι βάσει των όρων της ειρήνης μπορούσαν να μείνουν ή να φύγουν μαζί με τους βενετούς από την πόλη. Η πόλη άλλαξε όνομα από την βενετσιάνικη «Νεάπολη Μαλβασίας» σε «Μενεφσχέ» ή «Μενέκσχε» σε μετάφραση η «μενεξεδένια πόλη». Το όνομα αυτό το πήρε από το πλήθος των ανθών που φύτρωναν πάνω στο βράχο. Η πόλη κατά την περίοδο αυτή παράκμασε. Δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες, παρόλα αυτά οι Τούρκοι δεν επηρέασαν ιδιαίτερα την θρησκευτική λατρεία και το φορολογικό σύστημα. Μετά από 14 μήνες πολιορκίας η Μονεμβασία το 1690 ξαναέρχεται στα χέρια των Βενετών.¹⁶²

Η Μονεμβασία υπό την δεύτερη Ενετοκρατία 1690-1715

Αυτήν την φορά η Μονεμβασία γίνεται ένα κέντρο διοικήσεως της περιοχής της Λακωνίας υπό την βενετσιάνικη κυριαρχία. Οι Βένετοι για να βελτιώσουν την οικονομία αποφάσισαν να αυξήσουν τον πληθυσμό φέρνοντας αποίκους από άλλα μέρη της Μεσογείου για να ασχοληθούν με την γεωργία, την κτηνοτροφία και να αναπτυχθεί η οικονομία και η απόδοση φόρων. Τα προϊόντα διανεμόνταν στην δύση μέσω της Βενετίας και αυτό ήταν ζημία για την Μονεμβασία, όπου αγόραζαν ακριβότερα τα εισαγόμενα προϊόντα. Ακόμα οι κάτοικοι έπρεπε να πληρώνουν έξοδα συντηρήσεως για την φρουρά της πόλης. Δεν επηρεάστηκαν οι οικοδομικές δραστηριότητες της πόλης οι οποίες αντιθέτως αυξήθηκαν. Το 1715 η Μονεμβασία καταλήγει εκ νέου υπό την κυριαρχία των Τούρκων αφού είχαν κατακτήσει τις γύρω περιοχές πρώτα.¹⁶³

Η 2^η τούρκικη κατάκτηση 1715-1821

Το 1715 το φρούριο της Μονεμβασίας είναι στα χέρια των τούρκων και αυτό φέρνει νέα παρακμή της πόλης. Η γη πλέον δεν καλλιεργείται, με αποτέλεσμα να μην παράγονται επαρκείς ποσότητες προϊόντων μειώνοντας την εμπορική δύναμη της περιοχής, ενώ οι κάτοικοι λιγόστευαν όλο και περισσότερο.¹⁶⁴

¹⁶² Rainer W Klaus, (1998), οπ. παρ. σελ 30-32

¹⁶³ Rainer W Klaus, (1998), οπ. παρ. σελ 32-37

¹⁶⁴ Rainer W Klaus, (1998), οπ. παρ. σελ 37-38

Μονεμβασία από το 1821 έως σήμερα

Η απελευθέρωση της Μονεμβασίας όπως και του Μύστρα είχαν ιστορική σημασία διότι ήταν τα πρώτα κάστρα που απαλλάχθηκαν από την κυριαρχία των Τούρκων. Το 1821 οι Τούρκοι παρέδωσαν στους επαναστατημένους αγωνιστές, την Μονεμβασία, ύστερα από την τετράμηνη πολιορκία στην οποία συνέβαλε και η εθνική ηρωίδα Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα με τα πλοία της¹⁶⁵. Με την δημιουργία του νεοελληνικού κράτους η Μονεμβασία αναδείχθηκε ως σημαντικό λιμάνι της Ανατολικής Λακωνίας.¹⁶⁶

Ακολουθεί η περίοδος 1821-1828 της συγκρότησης του ελληνικού κράτους όπου στην Μονεμβασία επικρατούσε ήρεμο κλίμα με αποτέλεσμα να αποτελέσει καταφύγιο. Ο πρώτος έπαρχος που διορίστηκε στην Μονεμβασία ήταν ο Γεώργιος Πάνου και ως γραμματέας ο Ιωάννης Μουσαδάκος.¹⁶⁷ Το 1828 κατά την περίοδο της κυβέρνησης Καποδίστρια τοποθετήθηκε ως φρούραρχος ο Κωνσταντίνος Κανάρης. Η Μονεμβασία δεν είχε πλέον στρατηγική και εμπορική δόξα όπως στο παρελθόν. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις 18 Ιουνίου το 1828 ο Ι. Καποδίστριας επισκέφτηκε την Μονεμβασία.¹⁶⁸

Αρκετές οικογένειες που είχαν μεταναστεύσει σε διάφορα νησιά όπως Σπέτσες, Ύδρα, Αίγινα και Κρήτη, γύρισαν πίσω στην πατρίδα τους. Κατά το 19^ο αι. η Μονεμβασία έγινε μια ασήμαντη επαρχιακή πόλη όπου δεν υπήρχαν βασικές υπηρεσίες όπως για παράδειγμα τράπεζες, φαρμακεία κτλ..¹⁶⁹

Κατά την δεκαετία του 60' Έλληνες και ξένοι αγόραζαν παλιά σπίτια στην κάτω πόλη, και η περιοχή άρχισε να παρουσιάζει αξιόλογη τουριστική ανάπτυξη. Σημαντικό ρόλο ως προς την αναβίωση της μεσαιωνική πόλης της Μονεμβασίας έπαιξε το ζεύγος αρχιτεκτόνων Καλλιγά.¹⁷⁰

Στον οικισμό της Μονεμβασίας στεγάζεται το γραφείο της Εφορείας Αρχαιοτήτων που είναι αρμόδια για την προστασία του παραδοσιακού οικισμού. Σημαντικός είναι και ο ρόλος του Δήμου σε συνεργασία με την αρχαιολογία. Ο

¹⁶⁵ Rainer WKlaus, (1998), οπ. παρ. σελ 39

¹⁶⁶ Α. Γ. Καλλιγάς, Χ.Α. Καλλιγά (2006), οπ.παρ. σελ. 12

¹⁶⁷ Ανδριτσάκης Δ. Π. (2018), Μονεμβασία « Η δυσάλωτη βυζαντινή πόλη», εκδ. «Αδούλωτη Μάνη» Αερόπολη Λακωνίας, σελ. 316-317

¹⁶⁸ Ανδριτσάκης Δ. Π. (2018), οπ.παρ. σελ. 319-320

¹⁶⁹ Rainer W Klaus, (1998), οπ. παρ. σελ.39-40 , Η ιστορική σημασία της απελευθέρωσης συμβολίζει την νέα αρχή του ελληνικού κράτους αργότερα, η πόλη περιγράφεται ως μια απομονωμένη και ξεχασμένη περιοχή κατά την περίοδο του 19^ο .

¹⁷⁰ Ν.Μ. Μαστορόπουλος (2017), σελ 35-37

οικισμός έχει αρχαιολογικό και τουριστικό χαρακτήρα, με μια τοπική αγορά. Έχει ελάχιστους μόνιμους κατοίκους και αρκετούς ξένους ιδιώκτες οι οποίοι μένουν κατά την θερινή περίοδο στον οικισμό. Είναι ένας παραδοσιακός κηρυγμένος οικισμός και συγχρόνως ένας ενεργός οικισμός.

Συνοπτική περιγραφή της Άνω και Κάτω Πόλης

Εικόνα 8. Η κάτω πόλη της Μονεμβασίας (φωτογραφικό αρχείο Φ. Μ. Γκριγκόρας)

Χαρακτηριστικά Άνω Πόλης (Γουλάς)

Η πρόσβαση στην Άνω Πόλη γίνεται μόνο μέσα από ένα δρόμο ανηφορικό με διαρκείς στροφές που συνδέει τις δύο πόλεις ονομαζόμενο «βόλτες». Τα σημεία ενδιαφέροντος της Άνω Πόλης είναι: *το ανατολικό ύψωμα, ο Ναός της Αγίας της Σοφίας ή Οδηγήτριας, οι μεγάλες στέρνες και η κορφή του κάστρου.* «Στην βόρεια πλευρά του κάστρου υπάρχει ένα τείχος ονομαζόμενο *Mura Rossa* (Κόκκινο τείχος) ήταν μια παλιά πύλη.»¹⁷¹ Στην Άνω Πόλη ήταν η έδρα στρατιωτικών, διοικητικών, εκκλησιαστικών αρχών αλλά και των ευγενών της καστροπολιτείας. Οι κάτοικοι της δεν είχαν εμπορική δραστηριότητα και ανήκαν σε ανώτερη τάξη σε σχέση με τον πληθυσμό της Κάτω Πόλης. Με την απελευθέρωση του 1821 η Άνω Πόλη έπαψε να κατοικείται και μετατράπηκε σε βοσκότοπο μέχρι τα τέλη του 60.¹⁷²

¹⁷¹ΥΠ. ΠΟΛ. 5^η Ε.Β.Α (2005), ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ, Αθήνα, σελ.9

¹⁷²Rainer W Klaus, (1998), οπ. παρ. σελ 93, 96-97

Τα σύνολα των κτιρίων μοιάζουν με αυτά της Κάτω Πόλης μόνο που είναι μεγαλύτερα. Επίσης είχαν ένα σύστημα συλλογής νερού από την βροχή από τα κεραμίδια της στέγης. Ίδιο σύστημα συναντάται και στην Κάτω Πόλη. Κατά την Β' Ενετοκρατία παρατηρούνται μετασχηματισμοί στα σπίτια όπως εσωτερικά χωρίσματα ή ταβάνια κτλ.. Οι κατοικίες πρέπει να είχαν κήπους με δέντρα.¹⁷³

Εικόνα 9. Ο δρόμος που ενώνει την «Κάτω πόλη» με την «Άνω πόλη», (φωτ. αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

Χαρακτηριστικά Κάτω Πόλης

Η Κάτω Πόλη περιτειχισμένοι από τις 3 πλευρές ενώ η άλλη προστατεύεται από τον βράχο. Οι δρόμοι με την πάροδο του χρόνου μετασχηματίστηκαν αλλά οι βασικοί παρέμειναν οι ίδιοι. Από την δυτική πύλη του κάστρου ξεκινά η πρόσβαση του οδικού δικτύου στην καστροπολιτεία. Στην Κάτω Πόλη συναντάμε ένα πλήθος από σπίτια που έχουν ποικίλα χαρακτηριστικά με μεγάλη πυκνότητα οίκησης. Ίσως να υπήρχαν ελάχιστοι κήποι λόγω της στενότητας χώρου. Στην Κάτω Πόλη καταγράφονται 3 τύποι κτιρίων «στενομέτωπα», «πλατυμέτωπα» και «περίπου τετραγωνικής κάτοψης» οι όποιοι, αναμιγνύονται κατά κάποιο τρόπο. Η εμφάνιση αυτών των κτισμάτων οφείλεται στις αρχιτεκτονικές επιρροές της Ενετοκρατίας και της Τουρκοκρατίας. Μετά το 1821, με την δημιουργία του νέου ελληνικού κράτους στην αρχιτεκτονική του οικισμού, προστίθενται στοιχεία εκείνης της περιόδου. Την δεκαετία του 40' η πόλη ερήμωσε και οι κάτοικοι μετακόμιζαν στον νέο οικισμό της Γέφυρας. Εμφανίζεται ξανά δραστηριότητα οίκησης στην Κάτω Πόλη κατά την δεκαετία του 60', όπου ξένοι αγόραζαν σπίτια έκαναν εργασίες συντήρησης, των κτισμάτων αυτών με σεβασμό στην ταυτότητα τους.¹⁷⁴

¹⁷³ Α. Γ. Καλλιγιάς, Χ. Α. Καλλιγιά (2006), σελ. 13-14

¹⁷⁴ Α. Γ. Καλλιγιάς, (2006), σπ. παρ., Αθήνα, σελ. 14-17

Εικόνα 10 . Η καστροπολιτεία της Μονεμβασίας ¹⁷⁵

Τα βασικά σημεία ενδιαφέροντος στην Κάτω Πόλη αφορούν δημόσιους χώρους και μνημεία ιστορικού και αρχαιολογικού χαρακτήρα όπως: ο Ναός του Ελκόμενου Χριστού, ο Ναός της Παναγίας της Μυρτιδιώτισσας, ο Ναός του Άγιου Νικόλαου, ο Ναός της Παναγίας της Χρυσαφίτισσας. Η αρχαιολογική συλλογή της Μονεμβασίας (το μουσείο) και ο Φάρος της Μονεμβασίας.¹⁷⁶ Όμως γενικότερα ο επισκέπτης μπορεί να αντιληφθεί γενικά την συνολική αισθητική του παραδοσιακού χώρου .

4.1.2. Η μεσαιωνική πόλη της Μονεμβασίας μέσα από τον Καλλικρατικό Δήμο

Ο Δήμος της Μονεμβασίας βρίσκεται στο Νοτιοανατολικό άκρο του Νομού Λακωνίας όπου ανήκει διοικητικά. Απέχει από την πρωτεύουσα του νομού Σπάρτης 70 χλμ. και από την Αθήνα 300 χλμ..¹⁷⁷ Το όνομα της μεσαιωνική πόλης Μονεμβασίας φέρει ο Δήμος, με την σύσταση του ν. 3852/2010 Πρόγραμμα Καλλικράτης.¹⁷⁸ Ο δήμος Μονεμβασίας προκύπτει από την συνένωση των προϋπαρχόντων Δήμων *Μονεμβασίας, Μολάων, Ζάρακα, Ασωπού και Βοιών*, με έδρα του Δήμου στους Μολάους. Η έκταση του νέου δήμου είναι 908,2 τ. χλμ. και βάσει της απογραφής του 2011 έχει 21.942 κατοίκους. Από αυτούς η Τοπική Κοινότητα Μονεμβασίας έχει 1.418 κατοίκους κατανεμημένους ως εξής: Αγία

¹⁷⁵ Επίσημη ιστοσελίδα Ελληνική Ακτοπλία , <https://tinyurl.com/y2duvz8z>, (ημερ. επισκ. 10/11/2020)

¹⁷⁶ Rainer W Klaus, (1998), οπ. Παρ., σελ59-88

¹⁷⁷ Επίσημη τουριστική ιστοσελίδα του Δήμου Μονεμβάσις, <https://tinyurl.com/yys7l3cg>, (ημερ. επι. 8/11/2020)

¹⁷⁸ Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης, <https://tinyurl.com/ybnnhz>, (ημερ. επισκ.8/11/2020)

Κυριακή 100, Γέφυρα 1,299 και Κάστρο Μονεμβασίας 19, σύμφωνα με την απογραφή του 2011¹⁷⁹.

4.1.3. Η Μονεμβασία ως παραδοσιακός οικισμός

Ο καθορισμός του προστατευόμενου μνημείου κατά το ΠΔ 19-10-1978¹⁸⁰ είναι «Ολόκληρος η περιοχή Παλαιάς Μονεμβασίας - μετά του Κάστρου της Μονεμβασίας». Ο τύπος κήρυξης του μνημείου εντάσσεται στην κατηγορία: *ιστορικών τόπων, αρχαιολογικών χώρων και αρχαίων μνημείων*. Επίσης ανήκει στο είδος μνημείων με χαρακτήρα: *κάστρων/φρούριων, ιστορικών τόπων, αμυντικών συγκροτημάτων της Βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου*.¹⁸¹ Οι αρμόδιοι φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προστασία, της περιοχής αυτής είναι η Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας (πρώην 5η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων) και το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ).¹⁸² Παρακάτω ακολουθούν κάποιες διατάξεις που έχουν βαρύνοντα ρόλο, στην προστασία του παραδοσιακού οικισμού της Μονεμβασίας.

- ΒΔ 19-4-1921, ΦΕΚ 68/Α/26-4-1921 «Περί κηρύξεως προεχόντων Βυζαντινών μνημείων»¹⁸³. Ταξινομούνται τα μεσαιωνικά κάστρα ανά περιοχή στην Ελλάδα υπαγόμενα στο Νόμο 2447
- ΒΔ 25-2-1922, ΦΕΚ 28/Α/26-2-1922 «Κηρύσσονται επί του παρόντος ως προέχοντα βυζαντινά μνημεία, υπαγόμενα εις τας διατάξεις του νόμου 2447 μεσαιωνικοί ναοί»¹⁸⁴
- ΥΑ 15794/19-12-1961, ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962, «Περί χαρακτηρισμού ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων και αρχαιολογικών χώρων.»¹⁸⁵
- ΥΑ 1857/12-9-1970, ΦΕΚ 666/Β/23-9-1970, «Περί επεξηγήσεως ορίων κηρυχθέντος αρχαιολογικού χώρου Μονεμβασίας.»¹⁸⁶
- ΥΑ 25309/242/30-10-1971, ΦΕΚ 910/Β/12-11-1971 «Περί χαρακτηρισμού ως μνημείων της Μονεμβασίας και Γερακίου.»¹⁸⁷

¹⁷⁹ ΦΕΚ αποτελεσμάτων μόνιμου πληθυσμού, σελ. 10776, <https://tinyurl.com/y4or8bka>, (ημερ επισκ. 8/11/2020)

¹⁸⁰ ΠΔ 19-10-1978 - ΦΕΚ 594/Δ/13-11-1978, Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικηπέδων αυτών. <https://tinyurl.com/y56vhf2p>, (ημερ επικ.9/11/2020)

¹⁸¹ «Ολόκληρος η περιοχή Παλαιάς Μονεμβασίας - μετά του Κάστρου της Μονεμβασίας», <https://tinyurl.com/y5b8ov45>, (ημερ. επικ. 9/11/2020)

¹⁸² Βλ. όπ. παρ. Τα στοιχεία που περιγράφηκαν απορρέουν από την ταυτότητα του μνημείου

¹⁸³ ΒΔ 19-4-1921, ΦΕΚ 68/Α/26-4-1921, <https://tinyurl.com/y2fzggg5>, (ημερ. επισκ. 9/11/2020)

¹⁸⁴ ΒΔ 25-2-1922, ΦΕΚ 28/Α/26-2-1922, <https://tinyurl.com/yvzb67ze>, (ημερ. επισκ. 9/11/2020)

¹⁸⁵ ΥΑ 15794/19-12-1961, ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962, <https://tinyurl.com/y3p6xmck>, (ημερ. επισκ. 9/11/2020)

¹⁸⁶ ΥΑ 1857/12-9-1970, ΦΕΚ 666/Β/23-9-1970, <https://tinyurl.com/yvf3waed>, (ημερ. Επισκ. 9/11/2020)

¹⁸⁷ ΥΑ 25309/242/30-10-1971, ΦΕΚ 910/Β/12-11-1971, <https://tinyurl.com/y5thkeijg>, (ημερ. επι. 9/11/2020)

- ΠΔ 19-10-1978, ΦΕΚ 594/Δ/13-11-1978 «Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικόπεδων αυτών.»¹⁸⁸

Η Μονεμβασία επίσημα έχει κηρυχθεί αρχαιολογικός, ιστορικός τόπος και τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Βάσει της έκθεσης του 2017 για την ετικέτα Μνημείων της Ευρωπαϊκής Κληρονομιάς, (European Heritage Label) προκύπτει ότι υπέβαλε υποψηφιότητα όμως δεν έλαβε τον τίτλο διότι δεν πληρούσε τα προβλεπόμενα κριτήρια.¹⁸⁹ Στο παρελθόν έγιναν προσπάθειες για την αναγνώριση της, ως Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς (UNESCO).¹⁹⁰

4.1.4. Μονεμβασία ως Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους

Ο οικισμός της Μονεμβασίας έχει επίσης χαρακτηριστεί ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Εντάσσεται στο «**Δίκτυο Natura 2000**» υπό τον Φορέα Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών¹⁹¹ που είναι υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Πιο συγκεκριμένα η Μονεμβασία ανήκει στο Ν.Π.Ι.Δ. του **Φορέα Διαχείρισης Πάρνωννα, Μουστού, Μαινάλου και Μονεμβασίας**. Η περιοχή της Μονεμβασίας εντάσσεται σε δύο κατηγορίες: Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (**ΕΖΔ**) και προτεινόμενος Τόπος Κοινοτικής Σημασίας (**πΤΚΣ**) με κωδικό (*GR 2540001*) (*38.869,97 ha*).¹⁹²

4.2.Εφαρμογή μέτρων προστασίας του μεσαιωνικού οικισμού Μονεμβασίας, από τα συναρμόδια υπουργεία σε τοπικό επίπεδο.

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, έχει την μέριμνα για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών. Το υπουργείο έχει περιφερειακές υπηρεσίες υπεύθυνες με συγκεκριμένη χωρική

¹⁸⁸ ΠΔ 19-10-1978, ΦΕΚ 594/Δ/13-11-1978, <https://tinyurl.com/y56vhf2p>, (ημερ. επισκ. 9/11/2020)

¹⁸⁹ European Heritage Label - 2017 Panel Report, <https://tinyurl.com/9mcyu457>, σελ.32 (ημερ. επισκ. 13/11/2020)

¹⁹⁰ Στις 16 Σεπτεμβρίου 2008 με την απόφαση 199/2008. "Σύνταξη μελέτης προκαταρκτικού σχεδίου διαχείρισης και συλλογής στοιχείων για τη σύνταξη φακέλου υποψηφιότητας ένταξης αρχαιολογικού χώρου Μονεμβασίας στον κατάλογο μνημείων της παγκόσμιας κληρονομιάς UNESCO". <https://tinyurl.com/38ces7nm>, (ημερ. επισκ. 10/4/2021),

¹⁹¹ Επίσημη ιστοσελίδα: Φορέας Διαχείρισης Πάρνωννα, Μουστού, Μαινάλου & Μονεμβασίας, <https://tinyurl.com/y6juann9>, ημερ. επισκ. 9/11/2020 Η νέα σύσταση προέρχεται από τον νόμο Ν. 4519/2018, (ΦΕΚ 25/Α/20.2.2018).

¹⁹² Φορέας Διαχείρισης Πάρνωννα, Μουστού, Μαινάλου & Μονεμβασίας, <https://tinyurl.com/y6juann9>, (ημερ. επισκ. 9/11/2020). Αναγράφονται οι περιοχές του Δικτύου Natura 2000 που ανήκουν στην χωρική αρμοδιότητα του Φορέας Διαχείρισης Πάρνωννα, Μουστού, Μαινάλου & Μονεμβασίας.

αρμοδιότητα. Στην περίπτωση του κάστρου Μονεμβασίας υπεύθυνη είναι η Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας. Η υπηρεσία έχει ως προϊσταμένη αρχή, την Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Παρακάτω, θα παρουσιαστούν οι δράσεις και τα έργα της περιφερειακής υπηρεσίας της Εφορείας Αρχαιοτήτων στην μεσαιωνική πόλη της Μονεμβασίας. Οι πληροφορίες και τα έργα που θα παρουσιαστούν προέρχονται, από έντυπα που έχει εκδώσει το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Ορισμένα έργα έγιναν, από την πρώην υπηρεσία της 5^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Από το 2015 και έπειτα με την νέα σύσταση έχουμε την Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας που συνεχίζει τα έργα. Ως πηγή για τον Ναό του Αγίου Νικόλαου θα χρησιμοποιηθεί ένα αρχειακό υλικό (έντυπο πρακτικού).

4.2.1. Έργα πριν το 2007

1.«Αποκατάσταση του Αγίου Νικολάου Μονεμβασίας»

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
Υπουργείο Πολιτισμού

Χρηματοδότηση έργου: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2006¹⁹³

Εικόνα 6. Ναός του Αγίου Νικολάου (αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

¹⁹³ Επίσημη ιστοσελίδα: Ιερού Ναού Ελκόμενος Χρηστός. Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου. <https://tinyurl.com/ygbpmerk> ,(ημερ. επισκ. 13/11/2020)

Στοιχεία μνημείου:

Το μνημείο αυτό βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του οικισμού της μεσαιωνικής πόλης.¹⁹⁴ Ο ναός δεν λειτούργησε ως εκκλησία αν και αναγράφεται στον εκκλησιαστικό κατάλογο περιουσίας της Μονεμβασίας.¹⁹⁵ Η χρήση του ναού βάσει ιστορικών πηγών κατά την Τουρκοκρατία ήταν αποθήκη όπλων, ενώ μετά την απελευθέρωση του 1821 κατά την περίοδο της διακυβέρνησης του Καποδίστρια λειτούργησε ως σχολείο. Επίσης χρονικά, το 1970 συνέχισε ως δημοτικό σχολείο, όπου φοίτησε ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος. Από το 1990 και μετά ο ναός χρησιμοποιείται για πολιτιστικές εκδηλώσεις, ημερίδες, κτλ.. Ο ναός είναι χτισμένος πάνω σε δυο προηγούμενους βυζαντινούς ναούς το 1703, από τον ιατροφιλόσοφο Ανδρέα Λικίνιο.¹⁹⁶ Ανήκει στον τύπο αρχιτεκτονικής του «σταυροειδή εγγεγραμμένου με τρούλο»¹⁹⁷. Ο ρυθμός αυτός εμφανίζεται σε διάφορα σημεία της Ελλάδας με παραλλαγές. Η αρχιτεκτονική είναι δυτικής προέλευσης με στοιχεία: «στρογγυλός φεγγίτης, ελαφρά οξυκόροφα τόξα, πώρινο διάχωρο θύρας, αετωματικές απολήξεις όψεων, διακοσμητικά γείσα».¹⁹⁸

Εικόνα 7. Μαρμάρινη επιγραφή πάνω από την είσοδο του ναού Αγίου Νικολάου, (αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

¹⁹⁴ Σκάγκου Γιώτα (2007). Πρακτικά Ζ' Διεθνούς συνεδρίου Πελοποννησιακών σπουδών, «Ο ναός του Αγίου Νικολάου στην κάτω πόλη Μονεμβάσις. Παρουσίαση αποτελεσμάτων διερευνητικών τόμων.» (Δ' Τόμος), 11-17 Σεπτεμβρίου 2005, Αθήνα ΑΝΑΤΥΠΟΝ σελ. 182.

¹⁹⁴ Γιώτα Σκάγκου (2007)., οπ. παρ. σελ. 191

¹⁹⁵ Ανδριτσάκης Δ. Π. (2018), σελ 165. Ο ναός σύμφωνα με την παράδοση δεν λειτούργησε ως εκκλησία διότι κάποιος μάστορας σκοτώθηκε εκεί.

¹⁹⁶ Πάνω στην είσοδο του ναού υπάρχει μια μαρμάρινη επιγραφή πλάκα, η οποία αναφέρει ότι ανεγέρθηκε από τον Μονεμβασιώτη ιατροφιλόσοφο Ανδρέα Λικίνιο, βλ. εικόνα 7

¹⁹⁷ Σκάγκου Γιώτα (2017). Οπ. παρ. σελ. 183

¹⁹⁸ Επίσημη τουριστική ιστοσελίδα Δήμου Μονεμβάσις. Άγιος Νικόλαος . <https://tinyurl.com/y3r6cw62> , (ημερ. επισκ. 13/11/2020)

4.2.2. Έργα μεταξύ 2007 και 2010.

Για την περίοδο 2007 με 2010 η 5^η Εφορεία Βυζαντινής Αρχαιοτήτων (5^η Ε.Β.Α.)¹⁹⁹ στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της έκανε μελέτες, αποκαταστάσεις μνημείων, ανασκαφές, συντηρήσεις, και πολιτιστικές εκδηλώσεις στην μεσαιωνική πόλη της Μονεμβασίας. Η 5^η Ε.Β.Α. συνεργάζεται και με άλλους φορείς όπως την Τοπική Εκκλησία, την περιφέρεια Πελοποννήσου, την Τοπική Αυτοδιοίκηση και με συλλόγους. Αυτές οι πληροφορίες αντλήθηκαν από το σχετικό απολογιστικό έντυπο που έχει εκδοθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού.

*Μελέτες:*²⁰⁰

- «Αποκατάσταση και ανάδειξη Ναών Παναγίας Μυρτιδιώτισσας και Αγίας Άννας στην κάτω πόλη»
- «Αποκατάσταση και ανάδειξη ανατολικού τείχους στην κάτω πόλη Μονεμβασίας»

2. «Παρεκκλήσι του Αγίου Ιωάννη στο ναό του Ελκόμενου Χριστού στην κάτω πόλη Μονεμβασίας»

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Τοπική Εκκλησία και εποπτεία 5^η Ε.Β.Α.

Χρηματοδότηση έργου: Δαπάνη της Τοπικής Εκκλησίας

Στοιχεία μνημείου:

Το συγκριμένο παρεκκλήσι βρίσκεται μέσα στο ναό του Ελκόμενου Χριστού, ενώνεται από την νότια πλευρά του ναού. Το παρεκκλήσι είναι βυζαντινής περιόδου, ενώ η μορφή που έχει σήμερα χρονολογείται το 1967, περίοδος όπου προστίθενται ο νάρθηκας στον Ναός του Ελκόμενου Χριστού. Είναι «καμαροσκέπαστο κτίσμα ορθογώνιου σχήματος» με μια θύρα στην βόρεια πλευρά που ενώνεται με τον κεντρικό ναό. Η αποκατάσταση και η συντήρηση του κτίσματος έγινε με σκοπό να μετατραπεί σε εκθεσιακό χώρο. Η αρχιτεκτονική μελέτη πραγματοποιήθηκε από ιδιώτη μηχανικό. Με δαπάνη της

¹⁹⁹ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), Το έργο της 5^{ης} Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων από το έτος 2007 έως το έτος 2010 στο νομό Λακωνίας. εκδ. ΥΠ.ΠΟ.Τ. , 5^{ης} Ε.Β.Α, Σπάρτη , σελ 5

²⁰⁰ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), οπ.παρ. σελ 6

Τοπική Εκκλησία και οι εργασίες εποπτεύθηκαν από την 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Λακωνίας.²⁰¹

Σε αυτό το παρεκκλήσι για λόγους προστασίας φυλάσσεται η εικόνα της «Σταυρώσεως» με τεχνολογικό εξοπλισμό που εξασφαλίζει, την μέτρηση υγρασίας και οργανωμένα μέτρα ασφαλείας. (κάμερες , συναγερμοί κτλ.).²⁰²

3. «Ναός της Αγίας Άννας ή των Αγίων Ακινδύνων στην κάτω πόλη»

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Χρηματοδότηση έργου: 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Στοιχεία μνημείου:

Ο ναός χρονολογείται κατά την περίοδο της Β' Ενετοκρατίας ανήκει, στον αρχιτεκτονικό τύπο «του δίκλιτου, θολοσκέπαστου ναού». Υπάρχει μια περίπτωση ο αρχικός τύπος του ναού να ήταν «μονόχρωρος θολοσκέπαστος» και να άλλαξε κατά την κυριαρχία των Ενετών. Ο ναός σώζεται σε ερειπιώδη κατάσταση και είναι γκρεμισμένο το νότιο μέρος του. Έγιναν εργασίες στερέωσης και καθαρισμός βλάστησης.²⁰³

Εικόνα 8. Ναός της Αγίας Άννας ή των Αγίων Ακινδύνων, (φωτογραφικό αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

²⁰¹ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), οπ.παρ. σελ 20

²⁰² Π. Ανδριτσάκης (2018), οπ.παρ. σελ.144

²⁰³ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), οπ. παρ. σελ 21-22

Εικόνα 9. Ναός της Αγίας Άννας ή των Αγίων Ακινδύνων, (φωτογραφικό αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

4. «Ναοί των Αγίων Αντωνίου και Δημητρίου στην κάτω πόλη Μονεμβασίας»

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Χρηματοδότηση έργου: 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Στοιχεία μνημείου:

Ναός χτισμένος κατά την Β΄ Ενετοκρατία με αρχιτεκτονικό τύπο «δίκλιτου θαλοσκέπαστου ναού, τα κλίτη του οποίου επικοινωνούν με ευρύ χαμηλωμένο τόξο». Ο ναός συντηρήθηκε από το εργατοτεχνικό προσωπικό της Εφορείας.²⁰⁴

Εικόνα 10. Ναών των Αγίων Αντωνίου και Δημητρίου, (φωτογραφικό αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

²⁰⁴ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), οπ. παρ. σελ 22-23

5. «Αναλημματικός τοίχος πλατείας Ελκομένου Χριστού στην κάτω πόλη Μονεμβασίας»

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Χρηματοδότηση έργου: 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Στοιχεία μνημείου:

Ο τοίχος βρίσκεται στην νότια πλευρά της κάτω πόλης έχει μήκος 21,60μ. και ύψος 6.5μ.. Η κατασκευή του περίπου χρονολογείται κατά την Α΄ τουρκοκρατία το 1540-1690. Ο τοίχος έχει υποστεί επεμβάσεις κατά την Α΄ και Β΄ Τουρκοκρατίας και την Β΄ Ενετοκρατία αλλά και στους νεότερους χρόνους. Παρουσίαζε υλικές φθορές και λόγω αναρρίχησης φυτών. Το έργο πραγματοποιήθηκε από το προσωπικό της εφορείας για την απομάκρυνση φυτών, στερέωση και αρμολόγηση λίθων του τοίχου. ²⁰⁵

6.«Κτήριο Αρχαιολογικής Συλλογής –Μουσουλμανικό Τέμενος στην κάτω πόλη Μονεμβασίας»

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Χρηματοδότηση έργου: Δαπάνη της 5^{ης} Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Στοιχεία μνημείου:

Το κτίριο βρίσκεται στην κεντρική πλατεία της Κάτω Πόλης απέναντι από το ναό του Ελκόμενου Χριστού. Κατά την παράδοση, στην θέση του προϋπήρχε ναός, αφιερωμένος στον άγιο Πέτρο, επίσκοπο Μονεμβασίας. Από αρχαιολογικές έρευνες προκύπτει, ότι το κτίριο σε αρχική μορφή ήταν μουσουλμανικό τέμενος που χρονολογείται το 16^ο αιώνα. Η αρχιτεκτονική μορφή του μαρτυρά τις χρήσεις που είχε στο παρελθόν. Σήμερα το κτίριο στεγάζει, την Αρχαιολογική Συλλογή Μονεμβασίας. Το κτίριο συντηρήθηκε για την επίλυση του προβλήματος της υγρασίας, την επισκευή των παραθύρων κ.α.. ²⁰⁶

²⁰⁵ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010),οπ. παρ. σελ.23

²⁰⁶ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), οπ. παρ. σελ 24

Εικόνα 11. Κτήριο Αρχαιολογικής Συλλογής – Μουσουλμανικό Τέμενος στην κάτω πόλη Μονεμβασίας, (φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

Εικόνα 12. Κτήριο Αρχαιολογικής Συλλογής – Μουσουλμανικό Τέμενος, μέσα στο μουσείο. (φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

7.«Κοιμητηριακός ναός της Αγίας Τριάδας της Μονεμβασίας»

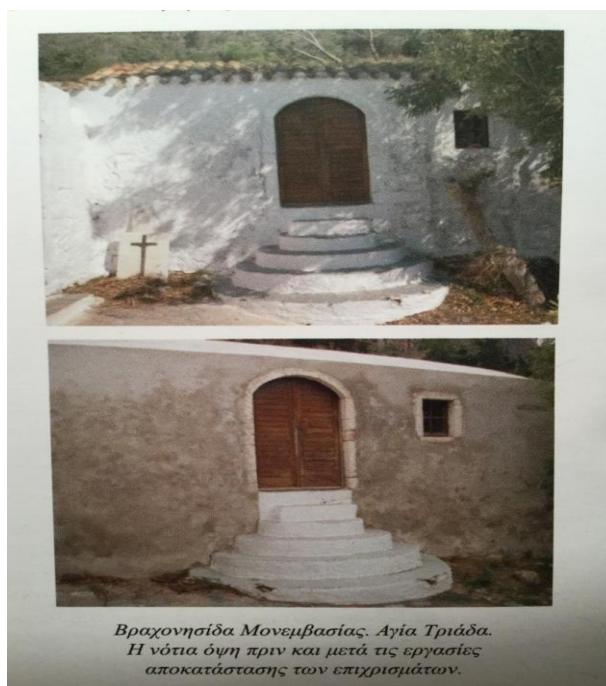
Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Ιδιώτη μηχανικό υπό την εποπτεία της 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Χρηματοδότηση έργου: Δωρεά

Στοιχεία μνημείου:

Ο ναός βρίσκεται στο νότιο τμήμα του βράχου στην αριστερή πλευρά του δρόμου που οδηγεί στην καστροπολιτεία. Είναι ένας κοιμητηριακός ναός αρχιτεκτονικής «μονόχωρου καμαροσκέπασματος» με θεμέλια στο βράχο. Κτίστηκε περίπου τον

δεύτερου μισό του 19^{ου} αιώνα. Ο ναός είχε αρκετές ζημιές όπως ρήγματα, υγρασία, αποκολλήσεις κτλ.. Τα έργα της συντήρησης και επισκευής, έγιναν βάσει προβλεπόμενων επεμβάσεων, από ιδιώτη μηχανικό και επίβλεψη από την Εφορεία.²⁰⁷

Εικόνα 13. Κοιμητηριακός ναός της Αγίας Τριάδας²⁰⁸

8.«Ναός της Αγίας Σοφίας ή Παναγίας Οδηγήτριας στην Άνω Πόλη Μονεμβασίας»

Αρμοδιος(-οι) φορέας(-εις) του έργου: 5^{ης} Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Χρηματοδότηση έργου: 5^{ης} Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Στοιχεία μνημείου:

Ο ναός της Αγίας Σοφίας αποτελεί σπουδαίο μεσαιωνικό αρχιτεκτονικό μνημείο. Χρονολογείται περίπου το 1149 με 1150. Ο αρχιτεκτονικός τύπος «οκταγωνικών με πλούσιο γλυπτό διάκοσμο του 12^{ου} αιώνα και τοιχογραφίες του 12^{ου} -13^{ου} αιώνα». Κατά την Α΄ τουρκοκρατία μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος με την προσθήκη του «μιχράμπ», ενώ στην Ενετοκρατία λειτούργησε ως καθολικός ναός του δυτικού δόγματος, με την προσθήκη διώροφου εξωνάρθηκα. Έγιναν επισκευές αντικατάστασης υλικών και η στεγανοποίηση του δώματος του εξωνάρθηκα, το οποίο είχε υποστεί ζημιές.²⁰⁹

²⁰⁷ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), οπ. παρ.σελ 24-25

²⁰⁸ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), οπ. παρ. , σελ. 24

²⁰⁹ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), οπ. παρ. , σελ 25-26

9. « Πωλητήριο Υπουργείου Πολιτισμού »

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: 5^η Ε.Β.Α Λακωνίας

Χρηματοδότηση έργου: Συγχρηματοδότηση, Κοινοτικού Πλαίσιου Στήριξης 2000-2006 (Γ' Κ.Π.Σ)

Περιληπτικά στοιχεία έργου : Ο χώρος αυτός βρίσκεται κοντά στην κεντρική πύλη της δυτικής πλευράς του κάστρου. Η καμάρα αυτή επισκευάστηκε και διαμορφώθηκε για να λειτουργήσει ως πωλητήριο αρχαιολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος.²¹⁰

*Την ίδια περίοδο πραγματοποιήθηκαν στην Μονεμβασία από την 5^η Ε.Β.Α. ανασκαφές όπως αναγράφονται:*²¹¹

- Ναός της Παναγίας Μυρτιδιώτισσας ή Κρητικίας στην κάτω πόλη
- Ναός της Αγίας Άννας ή Αγίων Ακινδύνων στην κάτω πόλη
- Ναός του Αγίου Σπυρίδωνα στην κάτω πόλη
- Ανατολικό τείχος στην κάτω πόλη

*Έργα συντήρησης της 5^η Ε.Β.Α:*²¹²

- Αρχαιολογικός χώρος στο κάστρο Μονεμβασία οργανώθηκε εργαστήριο συντήρηση εικόνων, κεραμικά κτλ.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις:

- Έκθεση στις 4 Αυγούστου 2007, « Προστασία και ανάδειξη αρχαιολογικού χώρου Μονεμβασίας... 5^ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων»²¹³
- Για τον εορτασμό, «Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς» 2009-2010. Στις 26 Σεπτεμβρίου 2009 διοργάνωση εκδήλωσης με θέμα: « Η μαγεία και η διαχρονική της Προσέγγιση»²¹⁴

4.2.3. Έργα μεταξύ 2015 και 2018.

10. «Αποκατάσταση και ανάδειξη ναών Παναγίας Μυρτιδιώτισσας και Αγίας Άννας στην κάτω πόλη Μονεμβασίας»

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

²¹⁰ Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), οπ. παρ. , σελ.54

²¹¹ οπ παρ. σελ. 32-35

²¹² όπ. παρ. σελ. 42, 44

²¹³ οπ. παρ. σελ. 48-49,

²¹⁴ οπ. παρ.. σελ.51

Χρηματοδότηση έργου: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτική Ελλάδα - Πελοποννήσου- Ιονίων Νησιών 2007-2013 (συγχρηματοδότηση κράτους και ευρωπαϊκής ένωσης) ²¹⁵

Προϋπολογισμός έργου: 600.000,00 ευρώ²¹⁶

Χρονολογία έργου: 11.04.2011 – 31.07.2014

Στοιχεία μνημείων:

Ναός Παναγίας Μυρτιδιώτισσας ή Κριτικιάς

Ο ναός είναι μια από τις 26 εκκλησίες που έχουν σωθεί έως σήμερα. Η τοποθεσία του είναι κοντά στον Ελκόμενο Χριστό. Αρχιτεκτονικά ο ναός είναι «μονόχωρος τρουλαίος» Έχει σωθεί στην νοτιοδυτική πλευρά του ναού το ένα κτίσμα που εφάπτεται στο ναό. Ο ναός αποκαταστάθηκε βάσει της μελέτης των αρχαιολόγων της Εφορείας. Χρησιμοποιήθηκαν παραδοσιακοί τρόποι και υλικά ίδιας ποιότητας έτσι ώστε να μην αλλοιωθεί η αρχιτεκτονική του ναού. ²¹⁷

Ναός Αγίας Άννας

Και αυτός ο ναός βρίσκεται στην Κάτω Πόλη, κοντά στην δυτική πύλη του κάτω τοίχους. Ο ναός χρονολογείται κατά την περίοδο της Β' Ενετοκρατίας 1460-1515. Ο αρχιτεκτονικός τύπος είναι «δίκλιτης θολοσκέπαστης βασιλικής». Κατόπιν μελέτης της Εφορείας, συντηρήθηκε ο ναός, έγινε κατασκευή δαπέδου, κουφωμάτων και τοποθετήθηκε ηλεκτρολογικός και μηχανολογικός εξοπλισμός.²¹⁸

---

²¹⁵ Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού 5η Ε.Β.Α.(2014), «Αποκατάσταση και ανάδειξη ναών Παναγίας Μυρτιδιώτισσας και Αγίας Άννας στην κάτω πόλη Μονεμβάσις.», Σπάρτη, σελ 1

²¹⁶ οπ. παρ. σελ. 1

²¹⁷ οπ.παρ. σελ. 5-23

²¹⁸ οπ. παρ. σελ.29-34

Εικόνα 14. Ναός Παναγίας Μυρτιδιώτισσας ή Κριτικιάς ²¹⁹

11.«Αποκατάσταση και ανάδειξη ανατολικού τείχους στην κάτω πόλη Μονεμβασίας»

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας (πρώην 5^η ΕΒΑ)

Χρηματοδότηση έργου: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτική Ελλάδα – Πελοποννήσου- Ιονίων Νησιών 2007-2013 (συγχρηματοδότηση κράτους και ευρωπαϊκής ένωσης)

Προϋπολογισμός έργου: 450.000.00 ευρώ

Χρονική διάρκεια : 1.09.2012-21.12.2015

Στοιχεία μνημείου:

Τα τείχη από τους αρχαίους χρόνους πρόσφεραν ασφάλεια και οχύρωση στις πόλεις. Στην περίπτωση της Μονεμβασίας είναι από μόνο της, ένα φυσικό οχυρό που προσφέρει προστασία. Η οχύρωση της πόλης κατασκευάστηκε κατά την περίοδο του Βυζαντίου ενώ επισκευάστηκε στην περίοδο της Τουρκοκρατίας και της Β΄ Ενετοκρατίας. Η αποκατάσταση πραγματοποιήθηκε στο ανατολικό τείχος. Στην νοτιοανατολική πλευρά του τοίχου υπάρχει μικρό φυλάκιο ενώ την βόρεια ένας πύργος. Στην δυτική πλευρά βάσει των ανασκαφών ανακαλύφθηκαν δρόμοι που οδηγούσαν στην πόλη, κτίσματα, ένας ναός «μονόχωρης θολοσκεπαστής βασιλικής». Η αποκατάσταση έγινε λόγω φθοράς των υλικών και ήταν αναγκαία η συντήρηση του. Ο τοίχος , το φυλάκιο και ο πύργος απέκτησαν

²¹⁹ οπ.παρ., σελ. 19

την αυθεντική μορφή και προστέθηκαν φωτιστικά σώματα κατά μήκος για την νυχτερινή ανάδειξη τους.²²⁰

12. «Ανάπλαση και φωτισμός της πλατείας της Χρυσ αφίτισσας στο Κάστρο Μονεμβασίας»²²¹

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων

Χρηματοδότηση έργου: ΕΣΠΑ2007-2013, Ε. Π. «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα»

Προϋπολογισμός έργου: 265.000,00 ευρώ²²²

Χρονική διάρκεια : 2014 - 2015²²³

Εικόνα 15. Πλατείας της Χρυσ αφίτισσας στο Κάστρο Μονεμβασίας, (φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

13. «Ανάδειξη περιοχής Ναού Αγίας Σοφίας και Κεντρικής Πύλης στην Άνω πόλη Μονεμβασίας»²²⁴

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας

²²⁰ Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας (2015) , «Αποκατάσταση και ανάδειξη ανατολικού τείχους στην κάτω πόλη Μονεμβάσινας», Σπάρτη

²²¹ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ, «Ανάπλαση και φωτισμός της πλατείας της Χρυσ αφίτισσας στο Κάστρο Μονεμβασίας» <https://tinyurl.com/4vzdjuer>, (ημερ. επισκ. 13/04/2021)

²²² Ενταγμένα Έργα ανά Κατηγορία Πράξης, <https://tinyurl.com/37hpcem8>, (ημερ. επίσκ.13/04/2021)

²²³ "Ανάπλαση και φωτισμός της πλατείας της Χρυσ αφίτισσας στο κάστρο Μονεμβασίας" με κωδικό MIS 453301 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα" , <https://tinyurl.com/3hccddz4> , (ημερ. επισκ. 13/04/2021), σελ.3

²²⁴ Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας (2015), «Ανάδειξη περιοχής Ναού Αγίας Σοφίας και Κεντρικής Πύλης στην Άνω πόλη Μονεμβάσινας.» , Σπάρτη , σελ. 24, <https://tinyurl.com/3f7mnwsm> , (ημερ. επισκ. 13/04/2021)

Χρηματοδότηση έργου: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» (άξονας προτεραιότητας 03- βελτίωση του επιχειρησιακού περιβάλλοντος)

Προϋπολογισμός έργου: 1.000.000 ευρώ

Διάρκεια έργου: 7/12/2013-31/12/2015

Στοιχεία μνημείων

Πρόκειται για την ανάδειξη περιοχών της Άνω Πόλης όπως η κεντρική πύλη και τα συγκροτήματα της. Επίσης οι δυο οικίες καθώς και το δίκτυο που οδηγεί στον ναό της Αγίας Σοφίας.²²⁵

➤ Συγκρότημα κεντρικής Πύλης²²⁶

Η κεντρική πύλη, η είσοδος στην Πάνω Πόλη σε όλη την ιστορική της εξέλιξη αποτέλεσε αμυντικό στοιχείο της πόλης. Τα γύρω συγκροτήματα εξυπηρέτησαν ως αμυντικές κατασκευές στους βυζαντινούς χρόνους, την τουρκοκρατία και την ενετοκρατία. Υπέστη επεμβάσεις έως και τα νεότερα χρόνια.

➤ Ανώνυμος Ναός²²⁷

Οικοδομήθηκε κατά την βυζαντινή περίοδο, και βρίσκεται στον χώρο του συγκροτήματος της κεντρικής πύλης. Ο αρχιτεκτονικός τύπος είναι «μονόχωρο κτίσμα με τυφλά αψιδώματα». Ακόμα στον ναό κατά την Β' ενετοκρατία προστέθηκε και ο δεύτερος κλίτος στην νότια πλευρά. Στην Β' τουρκοκρατία ερειπώθηκε και δεν λειτούργησε ξανά ως ναός, μετατράπηκε σε φυλάκιο.

➤ Οικία 70²²⁸

Πρόκειται για ένα ορθογώνιο κτίσμα του 16^{ου} -19^{ου} αιώνα, επίμηκες κτίριο με τρεις στάθμες και αυλή χτισμένο βάσει της κλήσης του εδάφους και δύο δεξαμενές.

➤ Οικία 71²²⁹

Η συγκεκριμένη οικία μέσα από τις ανασκαφές τοποθετείται στην οθωμανική περίοδο επισκευάστηκε ξανά, κατά την περίοδο του

²²⁵ Εφορία Αρχαιοτήτων Λακωνίας (2018), «Αρχαιολογικά αποτυπώματα έργο ετών 2015-2018», Σπάρτη, σελ 15

²²⁶ Έντυπο Υπουργείου, οπ. παρ. σελ. 14-16

²²⁷ Έντυπο Υπουργείου, οπ. παρ. σελ. 18

²²⁸ Έντυπο Υπουργείου, οπ. παρ. σελ.20

²²⁹ Έντυπο Υπουργείου, οπ. παρ.σελ. 23

Καποδίστρια για την φρουρά. Η αρχιτεκτονική της διαμορφώνεται ως επίμηκες ορθογώνιο κτίριο με δύο στάθμες και ξύλινη στέγη.

Περιοχή του Ναού Αγίας Σοφίας ή Παναγία Οδηγήτρια²³⁰

Η λιθόστρωση του δικτύου στην περιοχή του Ναού της Αγίας Σοφίας αντιστοιχεί σε διαφορετικές περιόδους ως προς την κατασκευή της. Πραγματοποιήθηκαν διερευνητικές εργασίες σε περίπου 300 μέτρα τμημάτων οδικού δικτύου, που αρχίζει από την κεντρική πύλη, περνώντας ανάμεσα από οικίες φτάνει στο Ναό της Αγίας Σοφίας ή της Παναγίας Οδηγήτριας. Οι εργασίες της ανάδειξης της Άνω Πόλης βοήθησαν στην προσβασιμότητα και τον εμπλουτισμό της περιήγησης στην περιοχή. Επίσης με αυτόν τον τρόπο προβάλλονται τα μνημεία αυτά στους επισκέπτες.

14. «Αποκατάσταση του Ι.Ν. Παναγίας Οδηγήτριας ή Αγίας Σοφίας στην Άνω Πόλη Μονεμβασίας Π.Ε. Λακωνίας, Περιφέρειας Πελοποννήσου».

Χρηματοδότηση έργου: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα»

«Αποκατάσταση του Ιερού Ναού Παναγίας Οδηγήτριας ή Αγίας Σοφίας, στην Άνω Πόλη της Μονεμβασίας» (υποέργο 1)²³¹

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων

Προϋπολογισμός έργου: 1.650.000,00 ευρώ

Διάρκεια έργου: 2014- 2015

Στοιχεία μνημείου:

Σημαντική ζωγραφισμένη παράσταση σώζεται όπως ο Χριστός ως « Παλαιός των Ημερών» στο Ιερό Βήμα. ²³²

²³⁰ Έντυπο Υπουργείου, οπ. παρ.σελ.28

²³¹ Αποκατάσταση του Ιερού Ναού Παναγίας Οδηγήτριας ή Αγίας Σοφίας, στην Άνω πόλη της Μονεμβασίας, Δ. Μονεμβασίας, Π.Ε. Λακωνίας, Περιφέρειας Πελοποννήσου" <https://tinyurl.com/2whdh9mn>, (ημερ. επισκ. 13/04/2021)

²³² Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας (2015), «Ανάδειξη περιοχής Ναού Αγίας Σοφίας και Κεντρικής Πύλης στην Άνω πόλη Μονεμβασίας.» Σπάρτη, σελ. 9

Εικόνα 16. Ιερός ναός Παναγίας Οδηγήτριας ή Αγίας Σοφίας Μονεμβασίας, (φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγόρας)

«Ανασκαφικές διερευνήσεις στο πλαίσιο αποκατάστασης του Ι.Ν. Παναγίας Οδηγήτριας ή Αγίας Σοφίας στην Άνω Πόλη Μονεμβασίας»²³³ (υποέργο 2)

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας
Χρηματοδότηση έργου: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα»

Η διεύρυνση των ανασκαφών πραγματοποιήθηκαν με στόχο της αναγνώρισης των οικοδομικών φάσεων του μνημείου.²³⁴

4.2.4. Έργα κατά το έτος 2019

15. «Αποκατάσταση και ανάδειξη του νότιου επιθαλάσσιου τείχους και του νοτιοδυτικού προμαχώνα του στην κάτω πόλη Μονεμβασίας»²³⁵

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας

Χρηματοδότηση έργου: Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)

Προϋπολογισμός έργου: 1.500.000,00 ευρώ

Χρονική διάρκεια : 18.06.2019-31.12.2023

²³³ Ένταξη της πράξης "Αποκατάσταση του Ιερού Ναού Παναγίας Οδηγήτριας ή Αγίας Σοφίας, στην Άνω πόλη της Μονεμβασίας, Δ. Μονεμβασίας, Π.Ε. Λακωνίας, Περιφέρειας Πελοποννήσου " με κωδικό MIS 448319 στο επιχειρησιακό πρόγραμμα: Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα <https://tinyurl.com/3mxxu6bs>, (ημερ επίσκ. 13/04/2021)

²³⁴ Εγκαινιάστηκαν τα έργα της Άνω Πόλης στο Κάστρο Μονεμβασίας, <https://tinyurl.com/4jxcjter>, (ημερ. επισκ. 13/04/2021)

²³⁵ Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας (2019). Το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Λακωνίας κατά το έτος 2019. Σπάρτη

Περίληπτικά στοιχεία έργου:

Η κατασκευή του «οχυρωματικού περιβόλου» ανάγεται στην βυζαντινή εποχή, και έχει υποστεί επισκευές και αλλαγές στους μεταβυζαντινούς χρόνους. Η αποκατάσταση του «οχυρωματικού περιβόλου» συνεχίζεται με το νότιο τείχος της Κάτω Πόλης. Ο νότιος τοίχος θωρακίζει την πόλη από την κάτω πλευρά της θάλασσας. Το μήκος του τείχους είναι 366μ., αρχιτεκτονικά παρουσιάζει τοξωτή πύλη, πύργους, προμαχώνες, κανονιοστάσιο, περίδρομο κτλ.. Το έτος 2019 εκπονήθηκε η αρχιτεκτονική και τοπογραφική μελέτη και προγραμματίζεται η έναρξη του έργου.²³⁶

16.«Αποκατάσταση και ανάδειξη εκκλησιαστικού συγκροτήματος του Ι.Ν. του Ελκόμενου Χριστού στην κάτω πόλη Μονεμβασίας»

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας

Χρηματοδότηση έργου: Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)

Προϋπολογισμός έργου: 1.500.000,00 ευρώ

Χρονική διάρκεια : 18.06.2019-31.12.2023

Στοιχεία μνημείου:

Ο ναός του Ελκόμενου Χριστού βρίσκεται στην κεντρική πλατεία της Κάτω Πόλης. Είναι ένας «εμβληματικός εκκλησιαστικός ναός» διότι συγκροτείται ως σύνθετο κτίσμα. Αποτελείται από τον κύριο ναό, τα παρεκκλήσια, το επισκοπείο, το κωδωνοστάσιο. Η κατασκευή του ανάγεται τον 6^ο αιώνα όμως έχει υποστεί αρκετές επεμβάσεις την βυζαντινή περίοδο. Το 2019 στο ναό έγιναν διερευνητικές εργασίες και το έργο βρίσκεται σε εξέλιξη στην παρούσα φάση. Έχει εγκατασταθεί εργοτάξιο στον ναό και το έργο αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2023.²³⁷

²³⁶ Υπουργείο Πολιτισμού, οπ. παρα. σελ. 26

²³⁷ Υπουργείο Πολιτισμού, οπ.παρ.σελ. 28

Εικόνα 17. Ι. Ν. Ελκόμενου Χριστού, (φωτογραφικό αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

Υπουργείο Πολεμικού Ναυτικού (ΠΝ)

Ο Φάρος της Μονεμβασίας ανήκει στην Υπηρεσία Φάρων του Υπουργείου Πολεμικού Ναυτικού.

17.« Στερέωση και Αποκατάσταση Διατηρητέου Φάρου Μονεμβασιάς»²³⁸

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Δημόσιων Ναυτικών Έργων (ΓΕΝ)

Χρηματοδότηση έργου: ΕΣΠΑ 2007-2013, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα»

Προϋπολογισμός έργου: 327.674,50 ευρώ

Χρονική διάρκεια : 2.10.2014- 1.10.2015

Περιληπτικά στοιχεία :

Το 1896 τοποθετήθηκε ο πρώτος φαροφύλακας ενώ αργότερα το 1897 ο φάρος λειτούργησε. Ο φάρος έχει ερυθρό φώς και στην αρχή λειτούργησε με φωτιστική συσκευή πετρελαίου. Επίσης έχει φωτοβολία 8 ναυτικά μίλια και έχει ύψος 16,5μ. Στον 2^ο Παγκόσμιο πόλεμο ήταν εκτός λειτουργίας λόγω βλάβης. Το 1945 ο

²³⁸ ΣΤΕΡΕΩΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΦΑΡΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΩΔ: 14SYMV002442697 <https://tinyurl.com/zc5s6tba>, (ημερ. επισκ. 2021)

φάρος επισκευάστηκε και λειτούργησε ξανά. Από το 1995 το φώς του φάρου λειτουργεί με φωτοβολταϊκό ενεργειακό σύστημα.²³⁹

Εικόνα 18. Φάρος Μονεμβασίας, (αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

Εικόνα 19. Φάρος Μονεμβασίας, από την πίσω πλευρά.(φωτογραφικό αρχείο Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

Πρέπει να σημειωθεί πως ιδιώτες ή δημόσιοι φορείς για να πραγματοποιήσουν κάποιο έργο συντήρησης, επισκευής, στερέωσης, θα πρέπει να ακολουθήσουν συγκεκριμένες διαδικασίες συμμορφούμενοι με το θεσμικό πλαίσιο προσκομίζοντας τα απαραίτητα δικαιολογητικά στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας . Η υπηρεσία εκδίδει, μια θετική ή αρνητική απόφαση για κάθε έργο.

²³⁹ Πολεμικό Ναυτικό Υπηρεσία Φάρων (2015), Ελληνικοί ιστορικοί Πέτρινοι Φάροι και ο Φάρος της Μονεμβάσις, Πειραιάς , σελ.35-41

Δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί οποιοδήποτε έργο χωρίς την έγκριση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στον οικισμό της Μονεμβασίας.

4.3.Εφαρμογή μέτρων προστασίας του μεσαιωνικού οικισμού Μονεμβασίας από τον Δήμο.

Οι σχετικές αρμοδιότητες και οι δράσεις του Δήμου Μονεμβασίας ορίζονται μέσω της κανονιστικής απόφασης λειτουργίας Δ.Σ.Απόφ.385/2011.²⁴⁰ Ο δήμος αποδέχεται τις δεσμεύσεις που προκύπτουν από τον χαρακτηρισμό του οικισμού ως: *Κηρυγμένο Αρχαιολογικό χώρο, παραδοσιακό οικισμό, τόπο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους*. Με την απόφαση του κανονισμού δηλώνονται οι αρχές που ο φορέας υπερασπίζεται: α) «σεβασμός στην φυσιογνωμία και στην μοναδικότητα του κάστρου», β) «διαφύλαξη και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς», γ) «έμφαση στη λεπτομέρεια και την αισθητική» και δ) «παροχή ποιοτικών υπηρεσιών». Εν συνεχεία επεξηγούνται τα άρθρα της απόφασης συνοπτικά:²⁴¹

- Άρθρο 1: «Καθαριότητα κοινοχρήστων χώρων». Ορίζεται η χρήση των καλαθιών και το ποια απορρίμματα επιτρέπεται να ρίπτονται σε αυτό καθώς και τους κοινόχρηστους χώρους που χρησιμοποιούνται νόμιμα από τις επιχειρήσεις και οφείλουν να διατηρούν καθαρούς, όπως και η υποχρέως η να διατηρείται καθαρή η πρόσοψη του κτιρίου που ανήκει είτε σε επιχείρηση είτε σε ιδιώτη.
- Άρθρο 2: «Οικιακά στερεά απόβλητα». Ρυθμίζεται ο τρόπος που τα απορρίμματα ρίπτονται από τις επιχειρήσεις και τους ιδιώτες στους κάδους και ποια θα είναι η επίπτωση της παράβασης.
- Άρθρο 3: «Ανακύκλωση». Σε ειδικούς μπλε κάδους ανακύκλωσης τοποθετούνται μόνο ανακυκλώσιμα υλικά. Η απόθεση μη ανακυκλώσιμων υλικών θεωρείται παράβαση που επισύρει πρόστιμο.
- Άρθρο 4: « Διαχείριση οικοδομικών υλικών και μπαζών». Σχετικά με την διαχείριση των οικοδομικών υλικών και μπαζών προβλέπεται να τοποθετούνται στην κεντρική πύλη σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο. Ρυθμίζεται το χρονικό διάστημα που μεταφέρονται τα υλικά ή τα μπάζα. Και θεσπίζεται από το Δημοτικό Συμβούλιο ένα τέλος για την χρήση του ειδικού χώρου στην πύλη.

²⁴⁰ Αριθμός απόφασης. 385/2011, Κανονισμός του Κάστρου σε θέματα οργανωτικού και διοικητικού επιπέδου στον οικισμό « ΚΑΣΤΡΟ» <https://tinyurl.com/y4kml2ro> ,(ημερ. επισκ. 19/11/2020)

²⁴¹ Αριθ. απ. 385/2011, οπ.παρ. άρθρα 1-18

- Άρθρο 5: «Χρήση των ζώνων μεταφοράς οικοδομικών υλικών». Θεσπίζονται οι ώρες που επιτρέπονται να μεταφέρουν υλικά τα ζώα μεταφοράς. Όπως επίσης η ευθύνη που έχουν οι ιδιοκτήτες για τα στερεά περιττώματα των ζώνων.
- Άρθρο 6: «Καθαριότητα κοινόχρηστων χώρων». Οι ιδιοκτήτες των κτισμάτων υποχρεούνται να διατηρήσουν καθαρούς και σε καλή κατάσταση αυτούς τους χώρους.
- Άρθρο 7: «Κατάληψη κοινόχρηστων χώρων». Σε περίπτωση χρήσης των κοινόχρηστων χώρων από οικοδομικά υλικά ή από εξωμπαζομα οικοπέδων ο ιδιοκτήτης οφείλει να καταβάλλει το προβλεπόμενο τέλος και σε καθορισμένο χρόνο να το επαναφέρει στην αρχική του μορφή. Η μη συμμόρφωση επιφέρει πρόστιμο.
- Άρθρο 8: «Οπτική Ρύπανση». Απαγορεύεται η τοποθέτηση στοιχείων όπως ομπρελών, τεντών αλλά και το άπλωμα των ρούχων σε ορατό σημείο από τους επαγγελματίες και τους ιδιώτες.
- Άρθρο 9: « Ηχητική ρύπανση». Οι αρμόδιοι φορείς που ελέγχουν θέματα ηχητικής ρύπανσης είναι η Επιτροπή Ποιότητας Ζωής του Δήμου σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (πρώην Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού) και την Εφορεία Αρχαιοτήτων (πρώην 5^η Εφορεία Βυζαντινή Αρχαιοτήτων). Οι φορείς ρυθμίζουν την εύρυθμη λειτουργία της έντασης και του ωραρίου της μουσικής στα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος.
- Άρθρο 10: «Πυρόσβεση». Διεξάγεται έλεγχος των πυροσβεστικών κρουσμάτων από την αρμόδια υπηρεσία κάθε έτος. (βλ. σελ. 115 χάρτης στο παράρτημα Ι)
- Άρθρο 11: «Διαχείριση νερού». Ο Δήμος προτρέπει τους κατοίκους αλλά και τις επιχειρήσεις να κάνουν συνετή χρήση του νερού.
- Άρθρο 12: «Υδρευση- Αποχέτευση». Στον οικισμό του κάστρου θα τηρείται κανονισμός ύδρευσης και αποχέτευσης.
- Άρθρο 13: «Προστασία της σπάνιας χλωρίδας του Κάστρου». Δεν επιτρέπεται καμία επέμβαση στην σπάνια χλωρίδα που βρίσκεται στον οικισμό του κάστρου.
- Άρθρο 14: «Ζώα συντροφιάς». Οι ιδιοκτήτες βάσει νόμου θα πρέπει να μην αφήνουν ελεύθερα σε ιδιοκτησία τρίτου η σε κοινόχρηστους χώρους τα ζώα συντροφιάς. Ακόμα γίνονται οι απαραίτητες δράσεις σε

συνεργασία με τον Φιλοζωικό Σύλλογο Μονεμβασίας για την στείρωση και προστασία από διάφορα παράσιτα στις γάτες του κάστρου.

- Άρθρο 15: «Διευθέτηση κυκλοφορίας και στάθμευσης». Βάσει του Κ.Ο.Κ. ρυθμίζεται η κυκλοφορία και ειδικότερα σε ότι αφορά την στάθμευση των οχημάτων. Η πύλη πρέπει πάντα να είναι ελεύθερη για την διάβαση πεζών και οχημάτων.
- Άρθρο 16: «Φωτισμός». Ο φωτισμός του κάστρου θα πρέπει να ακολουθήσει, τις διατάξεις που έχει ορίσει το Υπουργείο Πολιτισμού και να είναι συμβατά με το περιβάλλον.
- Άρθρο 17: « Η ανάπτυξη των αρχών του εθελοντισμού». Ενθαρρύνονται οι εθελοντικές δράσεις που συνδέονται με το κάστρο. Αυτές μπορεί να έχουν θέμα όπως : πολιτισμού, περιβάλλοντος , εκτάκτων αναγκών κτλ.
- Άρθρο 18: «Δημιουργία συμφώνου ποιότητας». Δημιουργία μιας «ταυτότητας ποιότητας» η οποία θα απορρέει από την συνεργασία και την αμοιβαία δέσμευση των όλων επιχειρήσεων του κάστρου. Μέσα από την ταυτότητα ο τόπος μετατρέπεται σε ένα σημείο αναφοράς για τους επισκέπτες και την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος.

Έργα που πραγματοποιήθηκαν από το Δήμο σε συνεργασία με άλλων φορέων

Τα έργα του Δήμου Μονεμβασίας πραγματοποιήθηκαν από την Διεύθυνση της Τεχνικής Υπηρεσίας. Είναι έργα υποδομών που αφορούν την απόφαση του κανονισμού για τον οικισμό του «κάστρου», όπως: ύδρευσης, αποχέτευσης, φωτισμού κτλ. τα οποία πραγματοποιήθηκαν πριν από το 2009. Για τα έργα αυτά δεν υπάρχουν σαφή στοιχεία.

Βάσει των στοιχείων Πίνακας παράρτημα II της Τεχνικής Υπηρεσίας Δόμησης & Περιβάλλοντος του Τμήματος Τεχνικών Έργων & Μελετών ειδικά για τα έργα, «Αποχετευτικό δίκτυο στο κάστρο» και «Αντικατάσταση αγωγού ύδρευσης στο Κάστρο» δεν υπάρχουν πληροφορίες ακριβείς για τον προϋπολογισμό και την χρονολογία εκτέλεσης κάθε έργου. Το μόνο στοιχείο σε σχέση με τα έργα αυτά είναι ότι έχουν πραγματοποιηθεί πριν από το 2009.²⁴²

²⁴² Βλ. Πίνακας Παράρτημα II, Έργα της Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών του Δήμου Μονεμβασίας, σελ.116-117

1. «Κατασκευή καλντεριμιού στο Κάστρο Μονεμβασίας»²⁴³

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών
Δήμου Μονεμβασίας

Προϋπολογισμός έργου: 70.000 ευρώ

Χρηματοδότηση έργου: Πρόγραμμα ΕΤΕΡΠΣ του ΠΕΧΩΔΕ

Χρονολογία: 2008

Το έργο της πλακόστρωσης περιλαμβάνει την διαδρομή από την Πλατεία του Ελκόμενου μέχρι τη Χρυσ αφίτισσα και κάποιων άλλων καλντεριμιών. Επίσης στην ίδια δημοσίευση αναφέρεται η «Ανάπλαση και εξωραϊσμό του χώρου του Πορτέλου» και η συνεργασία ανάμεσα στον δήμο και το «Σύλλογο Φίλων» του Κάστρου για την δαπάνη υλικών 2.000 ευρώ.²⁴⁴

2. «Προμήθεια φωτιστικών Κάστρου»²⁴⁵

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών
Δήμου Μονεμβασίας

Προϋπολογισμός έργου: 47.000 ευρώ

Χρονολογία: 2009

3. «Ανάπλαση πλατείας Ελκόμενου»²⁴⁶

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών
Δήμου Μονεμβασίας

Προϋπολογισμός έργου: 92.000,00 ευρώ

Χρονολογία: 2009

Χρηματοδότηση έργου: Πρόγραμμα Θησέας

---

²⁴³ οπ. παρ. πίνακας

²⁴⁴ Ιστολόγιο Σταύρος Χριστάκος (Μαθηματικός και Αντιδήμαρχος Μονεμβασίας 2019-2021) , Αρχαιοθήκη ιστολογίου Ειδήσεις, Νέα από το Δήμο Μονεμβασίας.: <http://xristakos.blogspot.com/2009/>, (ημερ. επισκ.25/11/2020)

Οι πληροφορίες προέρχονται από την σχετική «Δημοσίευση στην εφημερίδα Μονεμβάσια της Ενωσης Απανταχού Μονεμβασιτών», στις 18 /10/2009. Από την δημοσίευση αυτή αντλούνται στοιχεία για την πηγή χρηματοδότησης και των περιοχών που έγιναν τα έργα. Επίσης έχει ενδιαφέρον και το έργο «Ανάπλαση και εξωραϊσμό του χώρου του Πορτέλου» που γίνεται με συνεργασία με το Σύλλογο Φίλων του Κάστρου. Το συγκριμένο έργο πραγματοποιήθηκε από την αρμόδια υπηρεσία.

²⁴⁵ οπ.παρ. πίνακας

²⁴⁶ οπ.παρ. πίνακας

Το έργο εντάχθηκε στο Πρόγραμμα Θησέας, κατόπιν έγκρισης από το Τοπικό Συμβούλιο Τρίπολης της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.²⁴⁷

4.«Επέκταση δικτύου ύδρευσης στο Κάστρο Μονεμβασίας»²⁴⁸

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Μονεμβασίας²⁴⁹

Προϋπολογισμός έργου: 100.000,00 ευρώ

Χρονολογία: 2009

5. «Προμελέτη φωτισμού της παλαιάς πόλης του Κάστρου»²⁵⁰

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Μονεμβασίας²⁵¹

Προϋπολογισμός έργου: 4.428,00 ευρώ

Χρονολογία: 2012

6.«Μελέτη ανάπλασης και φωτισμού πύλης Κάστρου Μονεμβασίας παραλιακού μετώπου»²⁵²

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Μονεμβασίας

Προϋπολογισμός έργου: 13.350,00 ευρώ

Χρονολογία: 2013

7.«Μελέτη ανάπλασης της πλατείας της Χρυσάφίτισσας στο Κάστρο»²⁵³

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Μονεμβασίας²⁵⁴

Προϋπολογισμός έργου: 2.460,00 ευρώ

Χρονολογία: 2013

²⁴⁷ Ιστολόγιο, οπ.παρ. , <http://xristakos.blogspot.com/2009/>, (ημερ. επισκ.25/11/2020)

²⁴⁸ οπ.παρ.πίνακας

²⁴⁹ οπ.παρ. πίνακας

²⁵⁰ Αριθ. αποφ. 271/2012 ΘΕΜΑ: Απευθείας ανάθεση της μελέτης με τίτλο { Προμελέτη φωτισμού της παλαιάς πόλης του Κάστρου}. <https://tinyurl.com/2c5yuen3>, (ημερ. επισκ. 14/04/2021)

²⁵¹ οπ.παρ. πίνακας

²⁵² οπ.παρ. πίνακας

²⁵³ Απόσπασμα Πρακτικού Οικονομικής Επιτροπής Δήμου Μονεμβασίας Νο 07/26-03-2013, <https://tinyurl.com/yx9f2mmz> ,(ημερ. επισκ. 25/11/2020)

²⁵⁴ οπ.παρ. πίνακας

8. «Τοποθέτηση μεταλλικών στύλων χαμηλού ύψους με ενσωματωμένα φωτιστικά σώματα από τη θέση Lazareto μέχρι την πύλη του Κάστρου»²⁵⁵

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Μονεμβασίας²⁵⁶

Προϋπολογισμός έργου: 96.000,00 ευρώ

Χρηματοδότηση έργου: Πρόγραμμα LEADER Άξονας 4 «L313-2: Σήμανση αξιοθέατων μνημείων » ²⁵⁷

Χρονολογία: 2016

9. «Επέκταση δικτύου ύδρευσης στο Κάστρο Μονεμβασίας»²⁵⁸

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Μονεμβασίας

Προϋπολογισμός έργου: 2.100,00 ευρώ

Χρονολογία: 2017

10. «Μέτρα σταθεροποίησης βραχωδών πρανών Κάστρου»²⁵⁹

Αρμόδιος(-οι) φορέας(-είς) του έργου: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Μονεμβασίας²⁶⁰

Προϋπολογισμός έργου: 2.500.000,00 ευρώ²⁶¹

Χρηματοδότηση έργου: Ε.Π Πρόγραμμα «Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων 2014 -2020,

Ενδεικτικό διάστημα υλοποίησης: 2021 - 2023 .

²⁵⁵ Απόφαση Δημοτικού Συμβουλίου: Πρακτικό 8/2013 αρθ. Από. 131/2013, <https://tinyurl.com/y67mqgqz> , (ημερ. επισκ. 25/11/2020)

²⁵⁶ οπ.παρ. πίνακας

²⁵⁷ Απόσπασμα Πρακτικού οικονομικής Επιτροπής Δήμου Μονεμβασίας No 11/05-06-2013, <https://tinyurl.com/y24tj2xw> , (ημερ. επισκ. 25/11/2020)

²⁵⁸ Αριθ.Αποφ. 112/2016 ΘΕΜΑ: Απευθείας ανάθεση του έργου με τίτλο {Επέκταση δικτύου ύδρευσης στο Κάστρο Μονεμβασίας} .<https://tinyurl.com/mwz3venm>, (ημερ. επισκ.14/04/2021)

²⁵⁹ ΜΕΤΡΑ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΒΡΑΧΩΔΩΝ ΠΡΑΝΩΝ ΚΑΣΤΡΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ, <https://ppel.gov.gr/wp-content/uploads/2020/11/5048167.pdf> , (ημερ. επισκ. 25/11/2020)

²⁶⁰ οπ.παρ. πίνακας

²⁶¹ ΘΕΜΑ: Τροποποίηση της Πράξης «ΜΕΤΡΑ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΒΡΑΧΩΔΩΝ ΠΡΑΝΩΝ ΚΑΣΤΡΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ» με Κωδικό ΟΠΣ 5048167 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πελοπόννησος 2014-2020», <https://tinyurl.com/xae4b8e8>, (ημερομ. επισκ. 14/04/2021)

11. «Μελέτη φωτισμού Κάστρου»²⁶²

Ο «φωτισμός του Κάστρου» είναι σε προτεραιότητα όπως δηλώνει η Δημοτική Αρχή στην συνάντηση που πραγματοποιήθηκε, στον Άγιο Νικόλαο στο κάστρο με όλους του εμπλεκόμενους φορείς. Πραγματοποιείται μελέτη στα πλαίσια της προγραμματικής σύμβασης με τη Αναπτυξιακή εταιρεία «ΠΑΡΝΩΝΑΣ» για την δημιουργία φακέλου μελέτης για το Υπουργείο Πολιτισμού .²⁶³

12. «Ανάπλαση δρόμου από γέφυρα έως Πύλη»²⁶⁴

Στην παρούσα φάση βρίσκεται σε σύναψη προγραμματικής σύμβασης, σε συνεργασία με την Περιφέρεια Πελοποννήσου για την εκπόνηση μελέτης της ανάπλασης του δρόμου. Έχει ψηφιστεί η πίστωση 120.000€ του προϋπολογισμού 2020.²⁶⁵

Τέλος, ο Δήμος μέσα από τις ιστοσελίδες που έχει, ενημερώνει τους πολίτες για *διοικητικές αποφάσεις*²⁶⁶ και έχει ξεχωριστή *τουριστική ιστοσελίδα*.²⁶⁷ Στα πλαίσια δράσεων, πραγματοποιεί διάφορες εκδηλώσεις. Η πιο σημαντική είναι η επέτειος της Απελευθέρωσης από τους Τούρκους, στις 23 Ιουλίου του 1821. Το καλοκαίρι εκδίδει ένα έντυπο με διάφορες εκδηλώσεις για όλο το Δήμο.

4.4. Συνεντεύξεις με πρόσωπα που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στην προστασία του παραδοσιακού οικισμού.

Στην παρακάτω ενότητα θα καταγραφούν συμπερασματικά οι απαντήσεις από τις συνεντεύξεις με επιλεγμένα πρόσωπα που εμπλέκονται σε δράσεις προστασίας και προβολής του παραδοσιακού οικισμού. Κάποιες ερωτήσεις ήταν κοινές και κάποιες ήταν ειδικές, ανάλογα με την ασχολία του προσώπου. Οι ερωτήσεις περιληπτικά αφορούσαν εάν το θεσμικό πλαίσιο είναι επαρκές, εάν οι αρμοδιότητες/δράσεις των δημοσίων φορέων καλύπτουν ικανοποιητικά την προστασία του οικισμού, προτάσεις ή ιδέες για την ανάδειξη και την προστασία του. Ακόμα πιο εξειδικευμένες ήταν ερωτήσεις όπως το εάν υπάρχουν δυσκολίες

²⁶² οπ.παρ. πίνακας

²⁶³ Ιστολόγο, Απολογισμός πρώτου χρόνου της Δημοτικής Αρχής στην Μονεμβασία, 11/09/2020, <https://tinyurl.com/y3o6ezwn>, (ημερ. επισκ.25/11/2020)

²⁶⁴ οπ.παρ. πίνακας

²⁶⁵ Ιστολόγο: ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ στις 29/12/2020, <https://tinyurl.com/6s2mhkc>, (ημερ. επισκ.14/04/2021)

²⁶⁶ Επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου Μονεμβάσιας. <https://monemvasia.gov.gr/>, (ημερ. επισκ. 26/11/2020)

Σε αυτήν την ιστοσελίδα δίνεται η δυνατότητα στον πολίτη να ενημερωθεί για τα γενικά νέα του Δήμου και για θέματα που τον απασχολούν.

²⁶⁷ Επίσημη τουριστική ιστοσελίδα του Δήμου Μονεμβάσιας. <https://monemvasia.gr/>, (ημερ. επισκ.26/11/2020)

Η ιστοσελίδα διαθέτει ακόμα 3 γλώσσες για ξένους επισκέπτες , ξεναγεί τους επισκέπτες μέσα από τον διαδικτυακό χώρο με τουριστικά αξιοθέατα και την ιστορία της κάθε περιοχής του δήμου.

και προβλήματα στην συνεργασία ανάμεσα σε φορείς ή λόγω κήρυξης του τόπου σε προστατευμένο οικισμό, η σημασία της τουριστικής ξενάγησης και εάν συνδυάζεται με την προστασία του οικισμού, ποιες δράσεις έγιναν στα πλαίσια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης κτλ.. Στο Παράρτημα III (σελίδες 118-124) της παρούσας εργασίας, μπορείτε να διαβάσετε ειδικότερα, τις ερωτήσεις αλλά και τις απαντήσεις που έδωσαν οι ερωτηθέντες.

4.4.1. Συνέντευξη με στέλεχος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας Μονεμβασίας

Στα πλαίσια της συζήτησης, η προστασία ενός παραδοσιακού οικισμού πραγματοποιείται μέσα από ένα νομικό πλαίσιο το οποίο ρυθμίζει την αποκατάσταση και την επισκευή των ιδιωτικών και δημοσίων κτιρίων. Επίσης με υπηρεσίες που έχουν την εποπτεία και εφαρμόζουν την σχετική νομοθεσία. Οι ιδιώτες θα πρέπει να υποστηρίζουν την μοναδικότητα του χώρου και να τον σέβονται. Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο καλύπτει την προστασία του οικισμού. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο στέλεχος δεν εντοπίζονται προβλήματα συνεργασίας με τους άλλους φορείς της δημόσιας διοίκησης.

Τα έργα και οι ανασκαφές φέρουν σημαντικές πληροφορίες στην υπηρεσία αλλά και στους επισκέπτες, ως προς την ιστορική τους σημασία. Κάποιες προτάσεις που αναφέρθηκαν αφορούσαν την ανάδειξη της Άνω Πόλης σε όλα τα επίπεδα αλλά και κάποιων μνημείων της Κάτω Πόλης όπως και εκπαιδευτικά προγράμματα, ψηφιακές δράσεις και δίκτυα περιήγησης.

4.4.2. Συνέντευξη με α' αιρετού του Δήμου

Σύμφωνα με τον συνομιλητή μας, το θεσμικό πλαίσιο είναι επαρκές και σε αυτό έχει συμβάλει το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων. Η παρέμβαση της έχει αποτελεσματικό χαρακτήρα σε ότι αφορά εργασίες σε ιδιωτικά και δημόσια έργα. Μια μελέτη «χρήσεων γης» θα προστάτευε περισσότερο τον οικισμό κατά την άποψη του. Ακόμα η συνεργασία με άλλους φορείς είναι πολύ καλή. Ένα ενδεχόμενο που δημιουργεί προβληματισμό είναι ο χρόνος επεξεργασίας και διεκπεραίωση μιας δράσης που μπορεί να καθυστερεί. Δεν παρουσιάζεται μεγάλη καθυστέρηση από τις υπηρεσίες.

Οι πρωτοβουλίες του Δήμου για την ανάδειξη του Κάστρου αφορούν: την στήριξη των πρανών πάνω από τον οικισμό η οποία είναι σε δημοπρασία, β) η εκπόνηση μελέτης για την ανάπλαση του δρόμου γέφυρας Κάστρου, γ) αγορά από τον Δήμο της οικίας του ποιητή Γιάννη Ρίτσου και η μετατροπή της σε

«Μουσείο Γιάννη Ρίτσο», δ) πραγματοποιείται μελέτη για τον φωτισμό του Κάστρου, ε) έναρξη μελέτης για την εγκατάσταση τελεφερίκ από την κεντρική

4.4.3.Συνέντευξη με β' αιρετού του Δήμου

Συνοπτικά μέσα από την συζήτηση προέκυψε ότι, το θεσμικό πλαίσιο εξασφαλίζει μέχρι ενός σημείου την προστασία. Κατά την άποψη του εκπροσώπου θα έπρεπε να ενταθεί στην UNESCO διότι, το πλαίσιο αυτό είναι πιο κατάλληλο για το εμβληματικό χαρακτήρα του οικισμού. Η προστασία είναι σχετική και πραγματοποιείται ανά τομέα. Δεν υπάρχει ολοκληρωμένο πρόγραμμα από το αρμόδιο υπουργείο, που να απευθύνεται σε μνημεία με εμβληματικό χαρακτήρα. (όπως π.χ. Παρθενώνας) Ο οικισμός της Μονεμβασίας θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως εθνικής εμβέλειας ζήτημα. Να υπάρξει ένας μακροπρόθεσμος σχεδιασμός και να μελετηθούν οι προοπτικές του οικισμού και η αξιοποίηση των τοπικών πόρων.

Μέσα από τις δράσεις του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης πραγματοποιήθηκαν ξεναγήσεις, και εκπαιδευτικές δραστηριότητες με θέμα τον πολιτιστικό και περιβαλλοντικό χαρακτήρα του κάστρου. Τα παιδιά αποκόμισαν ιστορικές και περιβαλλοντικές γνώσεις για το κάστρο και αναπτύχθηκε ο προβληματισμός για την μελλοντική διαχείριση του οικισμού. Οι προτεινόμενες ιδέες αφορούν έργα υποδομής που αναδεικνύουν τον παραδοσιακό οικισμό και ιδίως η ανάδειξη της Άνω Πόλης έστω και με ιδιωτική πρωτοβουλία. Έχει σημασία η αναβίωση της Άνω Πόλης λόγω, της μεσαιωνικής της φήμης ή οποία έχει ιστορική και διεθνή σημασία.

4.4.4.Συνέντευξη με επαγγελματία του τουριστικού κλάδου

Το θεσμικό πλαίσιο είναι επαρκές κατά την άποψη του συγκεκριμένου επαγγελματία. Λόγω της ιδιαιτερότητας του τόπου, η τήρηση του κανονισμού προστασίας δεν είναι εύκολη. Η χρήση της κατοικίας από τους ιδιοκτήτες τείνει προς τις σύγχρονες ανάγκες παρά το θεσμικό πλαίσιο. Ακόμα οι επιχειρήσεις πιστεύουν ότι οι περιορισμοί μειώνουν τα κέρδη. Σε έναν οικισμό όπως η Μονεμβασία ασκούνται πιέσεις από τα εμπλεκόμενα μέλη όπως: αρμόδιοι φορείς, κάτοικοι, ιδιοκτήτες επιχειρήσεων, Εκκλησία για την χαλάρωση του πλαισίου. Οι φωνές των κατοίκων δεν είναι τόσο ισχυρές όσο των υπολοίπων. Τα μέτρα προστασίας στον παραδοσιακό οικισμό δεν παρουσιάζουν ένα ολοκληρωμένο μακροπρόθεσμο πλάνο. Ο μη ξεκάθαρος διαχωρισμός αρμοδιοτήτων και οι δράσεις τους καλύπτουν μόνο έργα αποκατάστασης. Τα έργα να είναι καλύτερα

οργανωμένα διότι, ούτως ή άλλως ο χώρος εμφανίζει δυσκολίες λόγω ιδιαιτερότητας. Έργα με ιδιαίτερη σημασία στον οικισμό αναβάλλονται εξαιτίας δυσκολιών και εμποδίων.

Η ξενάγηση έμμεσα φέρνει περισσότερους επισκέπτες. Ο επισκέπτης που ξεναγείται μπορεί να προτείνει και σε άλλους βάσει της εμπειρίας του τον τόπο. Η ξενάγηση στους κατοίκους της περιοχής μπορεί να συμβάλλει στην γνωριμία με το παρελθόν του τόπου τους. Και φέρνει μελλοντικά ευαισθητοποίηση και συμμετοχή στην προστασία του οικισμού. Δεν γίνονται επίσημα από τους φορείς τέτοιες δράσεις. Για την στήριξη της προστασίας προτείνονται δράσεις ευαισθητοποίησης των κατοίκων και ειδικότερα των παιδιών. Οι δράσεις αυτές να είναι οργανωμένες συστηματικά για να έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο στην κοινωνία. Πέρα από αυτά η προβολή της Άνω Πόλης μέσα από ανασκαφές και αποκαταστάσεις των πολύτιμων ιστορικών στοιχείων φέρνει σαν αποτέλεσμα μεγαλύτερη επισκεψιμότητα και κέρδη για το κράτος. Τέλος η ανάδειξη της Άνω Πόλης αποτελεί άνοιγμα μιας άλλης μορφής τουρισμού μέσα από την συνεργασία, επιστημονικά δημοσιεύματα κτλ..

Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα και προτάσεις από την έρευνα για τα μέτρα προστασίας των παραδοσιακών οικισμών και ειδικότερα για την περίπτωση της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας.

Ο τομέας του πολιτισμού περιλαμβάνει ένα ευρύτατο φάσμα ανθρωπογενών δραστηριοτήτων που αναπτύσσει στο σύνολο της μια κοινωνία. Είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια το πλήρες περιεχόμενο του όρου πολιτισμός. Παρόλα αυτά, ο τομέας παρουσιάζει διεθνώς μια συνεχή ανάπτυξη και προσελκύει αυξανόμενο ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας. Είναι αντιληπτή η σημασία του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς, από οργανισμούς που υπερασπίζουν την προστασία της με πλήθος από συνθήκες, διακηρύξεις χάρτες κτλ. των οργανισμών όπως: το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η UNESCO, η ICOMOS, κ.α. που κινητοποιήθηκαν. Ενθάρρυναν την συνεργασία των κρατών μελών για το πολιτισμό σε πολλά θέματα όπως την δημιουργία νομοθεσιών, μιας κοινής πολιτιστικής ταυτότητας, τον σεβασμό προς την διαφορετικότητα, τους ορισμούς μνημείων, και προστατευόμενων τόπων, τα μέσα χρηματοδότησης κτλ.. Και δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών. Μέσα σε αυτό το φάσμα εντάσσεται και η προστασία των παραδοσιακών οικισμών.

Στην Ελλάδα, υπάρχουν αρκετοί οικισμοί ιστορικής και αρχαιολογικής σημασίας. Το ενδιαφέρον για τις αρχαιότητες εμφανίζεται με τη δημιουργία του νεοελληνικού κράτους. Με διάφορες πρωτοβουλίες και προσπάθειες, μέσα από διατάξεις που αφορούν τις «αρχαιότητες», η προστασία των παραδοσιακών οικισμών, διαμορφώθηκε με την πάροδο του χρόνου.

Πέρα από την εθνική νομοθεσία σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι διεθνείς συμβάσεις που κυρώθηκαν και ενσωματώθηκαν στο εσωτερικό δίκαιο του ελληνικού κράτους. Τα αρμόδια υπουργεία με τις κεντρικές και περιφερειακές υπηρεσίες τους, εποπτεύουν και εφαρμόζουν το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Επίσης καθοριστικό ρόλο έχει, και η Τ.Α., επειδή οι προστατευόμενοι οικισμοί είναι μέρος των κατά τόπους Δήμων. Η συμβολή της Τ.Α. είναι σπουδαία, τόσο σε τοπικό, όσο και σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, αφού με την συμμετοχή τους στην υλοποίηση της πολιτιστικής πολιτικής, η τοπική ταυτότητα προστατεύεται και

αναδεικνύεται. Με την δημιουργία ενός κέντρου πολιτιστικού και πνευματικού χαρακτήρα, μπορούν να προβληθούν τα τοπικά πολιτιστικά αγαθά και με την αξιοποίηση αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων, από ιδιώτες και το δημόσιο.

Ο οικισμός της Μονεμβασίας έχει μια ιδιαίτερη φυσιογνωμία και ιστορία. Χαρακτηρίζεται ως αρχαιολογικός και ιστορικός χώρος, και ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Το Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού έχει την συνολική επίβλεψη και την αρμοδιότητα προστασίας για τον οικισμό. Με την περιφερειακή υπηρεσία της Εφορείας Αρχαιοτήτων, πραγματοποίησε έργα αποκαταστάσεων σε δημόσια μνημεία, για την προστασία και την ανάδειξη αυτών. Είναι αρκετά τα έργα τα οποία ανέδειξαν και αναβίωσαν τον οικισμό. Και οι ιδιώτες έχουν τον δικό τους ρόλο, μέσα από την αποκατάσταση και συντήρηση των κτιρίων του οικισμού. Η κατοίκηση δίνει ζωή στον οικισμό, που άλλωστε είναι ταυτόχρονα ενεργός και αρχαιολογικός οικισμός. Υπάρχουν και άλλα συναρμόδια Υπουργεία όπως του Περιβάλλοντος και Ενέργειας αλλά και Άμυνας μέσω του Πολεμικού Ναυτικού, που έχουν δραστηριότητα προστασίας συντήρησης και ανάδειξης στον οικισμό. Η δράση του Δήμου ενθαρρύνει την προστασία, αναγνωρίζοντας την ιδιαιτερότητα του οικισμού. Πραγματοποιούνται έργα, τα οποία μπορούν να αναδείξουν τον οικισμό. Για την διαχείριση θεμάτων διοίκησης και οργάνωσης, έχει υπάρξει ο ειδικός κανονισμός υπ. αριθμ. 385/2011 με τον οποίο ρυθμίζονται οι δράσεις και οι αρμοδιότητες του Δήμου μέσα στον οικισμό και προωθείται η τοπική ανάπτυξη μέσω της ανάδειξης του οικισμού.

Από τις συνεντεύξεις οι οποίες ελήφθησαν από ανθρώπους, που έχουν γνώση και επαφή με το αντικείμενο προκύπτει ότι το εθνικό πλαίσιο, είναι κανονιστικά ισχυρό και επαρκές. Κάποιοι πιστεύουν ότι κάποιες φορές δεν τηρείται, για λόγους που ποικίλουν. Οι δράσεις των συναρμόδιων φορέων φαίνεται ότι διασφαλίζουν την προστασία του οικισμού, αν και υπάρχουν απόψεις που υποστηρίζουν εν μέρη το αντίθετο. Είναι αρκετά δύσκολο να προκύψει μια πλήρης εικόνα επ' αυτού βάσει των απαντήσεων από στις συνεντεύξεις. Για την μεταξύ τους συνεργασία οι ερωτηθέντες των φορέων, δείχνουν ικανοποιημένοι και δεν φαίνεται να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα θέματα. Αναφέρθηκε γενικότερα, για παράδειγμα η ανάγκη εκπόνησης μελέτης «χρήσεων γης», και η προώθηση της ένταξης του Κάστρου στον κατάλογο των προστατευόμενων οικισμών της UNESCO. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, το γεγονός ότι όλοι οι ερωτηθέντες προτείνουν την ανάδειξη της Άνω Πόλης και του οικισμού γενικότερα, με έργα, έρευνες, ανασκαφές, εκπαιδευτικά προγράμματα κ.τ.λ..

Από την οπτική της δημόσιας πολιτικής η προστασία των παραδοσιακών οικισμών, παρουσιάζεται ως ένα πολυδιάστατο πεδίο εντός του ευρύτερου τομέα της πολιτιστικής πολιτικής με πολλαπλά εργαλεία εφαρμογής. Οι παραδοσιακοί οικισμοί προστατεύονται και αναδεικνύονται μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και με βάση ένα σύνθετο πλαίσιο ρυθμίσεων που προέρχονται από εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Οι προτάσεις που προέκυψαν από την έρευνα των συνεντεύξεων εστιάζονται στα ακόλουθα:

- ❖ Ανάδειξη της Άνω Πόλης σε όλα τα επίπεδα
- ❖ Προγράμματα και εκπαιδευτικές δράσεις
- ❖ Ψηφιοποίηση, δεδομένων για εικονικές περιηγήσεις
- ❖ Προσέλκυση νέων επισκεπτών, μέσα από ανασκαφές και λοιπές δράσεις στον οικισμό
- ❖ Συχνές ξεναγήσεις σε κατοίκους και επισκέπτες
- ❖ Εγγραφή του οικισμού της Μονεμβασίας στον κατάλογο της UNESCO
- ❖ Ευαισθητοποίηση των παιδιών

Κλείνοντας, με μια προσωπική εκτίμηση που διαμορφώθηκε μέσα από την έρευνα, τονίζεται ότι οι παραδοσιακοί οικισμοί προστατεύονται επαρκώς. Ιστορικά και μόνο, μπορεί να δει κανείς ότι δημιουργήθηκε σταδιακά ένα πλαίσιο νόμων και ρυθμίσεων, που θωρακίζουν αυτούς τους οικισμούς. Σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο υπάρχει η κατάλληλη διάρθρωση υπηρεσιών, με αρμοδιότητα την εφαρμογή των διατάξεων και την εποπτεία των προστατευόμενων οικισμών. Πάντοτε ασφαλώς θα υπάρχουν φαινόμενα κοινωνικά, οικονομικά κ.α. που μερικές φορές μπορεί να επηρεάσουν την εφαρμογή των κανόνων προστασίας των χαρακτηρισμένων οικισμών παρά όλα αυτά, δεν σημαίνει ότι οι οικισμοί αυτοί δεν προστατεύονται ή δεν αναδεικνύονται. Για τη προστασία της τοπικής ταυτότητας, συμβάλουν τόσο το δημόσιο όσο και οι πολίτες που ζουν στον τόπο αυτό.

Με βάση τα παραπάνω παραθέτω ορισμένες προτάσεις ενθάρρυνσης της ανάδειξης και προστασίας του οικισμού:

- Αξιοποίηση του τοπικού καλλιτεχνικού δυναμικού
- Αξιοποίηση επιστημόνων όπως περιβαλλοντολόγων και ζωολόγων της περιοχής

- Ενίσχυση του διαλόγου ανάμεσα στους δημόσιους φορείς τις επιχειρήσεις και τη κοινωνία.
- Μεγαλύτερη ανάδειξη του Ευρωπαϊκού χαρακτήρα των προστατευόμενων πολιτιστικών μνημείων ως κομμάτι της κοινής μας κληρονομιάς.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Δώρης Μ., (1981), *Πολιτισμός και κοινωνική εξέλιξη*. εκδ. Γνώση, Αθήνα.
- Μπαμπινιώτης Γ. Δ., (2002), *Λεξικό της νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για την σωστή χρήση των λέξεων*, εκδ. Κέντρο Λεξολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα
- Μπιτσάνη Ε.Π., (2004), *Πολιτισμική διαχείριση & περιφερειακή ανάπτυξη . Σχεδιασμός πολιτισμική πολιτικής και πολιτιστικού προϊόντος*, εκδ. Διονίκος, Αθήνα
- Παρθενόπουλος Κ.Ν.,(2004), *Πολιτισμός & Αστικό περιβάλλον. Τι είναι ο πολιτισμός και πως επηρεάζει την αντίληψη, την αξιολόγηση , το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό του περιβάλλοντος της πόλης*. Εκδ. Ζητη, Θεσσαλονίκη.
- Τσέκος Θ. (2004), *Εισαγωγή στην Δημόσια Διοίκηση*, Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πελοποννήσου, Καλαμάτα
- Δ.Γ. Χριστοφιλόπουλος,(2002), *Πολιτιστικό περιβάλλον – Χωρικός Σχεδιασμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Διαμόρφωση πολιτιστικού (ανθρωπογενούς) περιβάλλοντος μέσο χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού*. Εκδ. Π.Ν. Σακκουλας, Αθήνα
- Χ. Α. Καλλιγα (2010), *Μονεμβασία μια βυζαντινή πόλη-κράτος* , εκδ. Ποταμός, Αθήνα
- Α.Γ. Καλλιγιάς, Χ.Α. Καλλιγιά (2006), *Μονεμβασία ξαναγράφοντας σε παλίμψηστα*, εκδ. Ποταμός, Αθήνα
- Rainer W. Klaus, Ulrich Steinmuller, μετ. Γ. Στυλιανάκης (1998), «Μονεμβασία ιστορία και περιγραφή της πόλεως», εκδ. Γραφικές τέχνες- Παντελής Μολυνδής, Αμισσού 63
- G.D. Koutsogiannopoulos (2008), "Monemvasia the legendary castle-town, Molaoi Laconia"
- N.M. Μαστορόπουλος (2017), *Μονεμβασία η κληρονόμος της αρχαίας Σπάρτης η πανίσχυρη πόλη-κράτος του μεσαίωνα το στήριγμα του Χριστιανισμού και του Βυζαντίου*, εκδ. N.M.
- Ανδριτσάκης Δ. Π. (2018), *Μονεμβασία « Η δυσάλωτη βυζαντινή πόλη», εκδ. «Αδούλωτη Μάνη» Αερόπολη Λακωνίας*

Πρωτογενές υλικό

ΥΠ. ΠΟΛ. 5^η Ε.Β.Α (2005), ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ, Αθήνα

Σκάγκου Γιώτα (2007). Πρακτικά Ζ' Διεθνούς συνεδρίου Πελοποννησιακών σπουδών, «Ο ναός του Αγίου Νικολάου στην κάτω πόλη Μονεμβάσιας. Παρουσίαση αποτελεσμάτων διερευνητικών τόμων.» (Δ' Τόμος), 11-17 Σεπτεμβρίου 2005, Αθήνα ΑΝΑΤΥΠΟΝ

Καλλιόπη Π. Διαμαντή.(2010), Το έργο της 5^{ης} Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων από το έτος 2007 έως το έτος 2010 στο νομό Λακωνίας. εκδ. ΥΠ.ΠΟ.Τ. , 5^{ης} Ε.Β.Α, Σπάρτη

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού 5^η Ε.Β.Α.(2014) «Αποκατάσταση και ανάδειξη ναών Παναγίας Μυρτιδιώτισσας και Αγίας Άννας στην κάτω πόλη Μονεμβάσιας.» ,Σπάρτη

Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας (2015), «Αποκατάσταση και ανάδειξη ανατολικού τείχους στην Κάτω Πόλη Μονεμβάσιας». Σπάρτη

Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, Εφορεία Αρχαιοτήτων Λακωνίας (2015), «Ανάδειξη περιοχής Ναού Αγίας Σοφίας και Κεντρικής Πύλης στην Άνω πόλη Μονεμβασίας.» Σπάρτη

Εφορία Αρχαιοτήτων Λακωνίας (2018), «Αρχαιολογικά αποτυπώματα έργο ετών 2015-2018», Σπάρτη

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Εφορία Αρχαιοτήτων Λακωνίας(2019). Το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Λακωνίας κατά το έτος 2019. Σπάρτη

Πολεμικό Ναυτικό Υπηρεσία Φάρων (2015) , Ελληνικοί ιστορικοί Πέτρινοι Φάροι και ο Φάρος της Μονεμβάσιας, Πειραιάς

Φωτογραφικό αρχείο Φορεντίνα Μ. Γκριγκόρας

Χάρτης : Ιδιοκτησίες στην κάτω πόλη Μονεμβασίας. Παράρτημα Ι

ΠΙΝΑΚΑΣ: ΕΡΓΩΝ Δ/ΝΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΔΗΜΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ. Παράρτημα ΙΙ

Συνηντεύξεις Παραρτήματος ΙΙΙ

Ηλεκτρονικές πηγές

31η Σύνοδος της Γενικής Διάσκεψης της UNESCO ΠΑΡΙΣΙ, 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2001, <http://tiny.cc/dhfnkz> , (ημερομ. επίσκεψης 28/2/20)

Τ.Α. Γεωργιάδου, (2016), *Προστατεύουμε την Πολιτιστική μας Κληρονομιά* I, εκδ. Σαΐτα, Καβάλα, <http://www.saitapublications.gr/2016/01/ebook.196.html>, (ημερομ. επίσκεψης 28/2/20)

«Η πολιτιστική Κληρονομιά της Ευρώπης», Παιδαγωγικό πακέτο για εκπαιδευτικούς (ηλικία 10-15 ετών). <https://tinyurl.com/y2hyb2nx>, (ημερ. επισκ. 1/06/2020),

UNESCO Official site, Definition of the cultural heritage <http://tiny.cc/o4c3pz> (ημερ. επισκ. 1/06/2020)

Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe, Granada, 03/10/1985, <https://tinyurl.com/y5mdjx7m>, (ημερ. επισκ. 2/06/2020)

Νόμος 2039/1992 - ΦΕΚ 61/Α/13-4-1992, Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης. <https://tinyurl.com/y6oc77hf>, (ημερ. επισκ.2/06/2020)

Υπουργείο περιβάλλοντος και ενέργειας, Παραδοσιακά κτίρια και σύνολά. <https://tinyurl.com/y64u269v> , (ημερ. επισκ. 28/2/20)

Φ. Μαλλούχου-Tufano, (2015), *Προστασία και διαχείριση μνημείων, Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, εκδ. Ελληνικό Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, <https://tinyurl.com/yan3xbhx>, (ημερ. επισκ. 29/06/2020)

Χάρτα των Αθηνών για την Αποκατάσταση των Ιστορικών Μνημείων 1931, σελ. 1 <http://courses.arch.ntua.gr/112130.html> , (ημερ. επισκ. 9/12/2020)

Υπουργείο Εξωτερικών. Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ), <https://tinyurl.com/y8qhdotb>, (ημερ. επισκ. 18/6/2020)

The Council of Europe - An overview (Greek version) (2017), <https://tinyurl.com/ydxzmqn> , (ημερ. επισκ. 18/06/2020),

European Cultural Convention 1954, <https://tinyurl.com/scllnhk> (ημερ.επισκ.19/06/2020)

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage, <https://tinyurl.com/y6pre48h> , (ημερ. επισκ. 19/06/2020)

The Declaration of Amsterdam – 1975 , <https://tinyurl.com/y82wmbot> , (ημερ. επισκ. 19/06/2020)

Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe (Granada, 1985), <https://tinyurl.com/y9pc9l3h>, (ημερ. επισκ.19/06/2020)

Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Σύμβαση της Γρανάδας, <https://tinyurl.com/y3tw5gt6>, (ημερ. επισκ. 9/12/2020).

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised), <https://tinyurl.com/yb23tpag>, (ημερ.επισκ. 19/06/2020)

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Τοπίου (2000), <https://tinyurl.com/ybzdvvs>, (ημερ. επισκ.26/06/2020)

Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, <https://tinyurl.com/y2dm9g7w>, (ημερ. Επισκ. 26/06/2020)

Μπουτσιούκη Σ., *Κεφάλαιο 5. Η πολυμερής Πολιτιστική Διπλωματία. Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση*, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστήμιο Μακεδονίας <https://tinyurl.com/y5p64dnc>, (ημερ επι. 10/12/2020)

Το πρόγραμμα των Πολιτιστικών Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης <https://tinyurl.com/y9bqyyhv>, (ημερ. επισκ. 18/06/2020)

Πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση, <https://tinyurl.com/yb5xpkkf>, (ημερ. επισκ,20/06/2020)

Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 326 της 26/10/2012 σ. 0001 – 0390, Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <https://tinyurl.com/yap22ewb>, (ημερ. επισκ.21/06/2020)

Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Πολιτισμός άρθρο 151 <https://tinyurl.com/ya5f5h2a>, (ημερ. επισκ.21/06/2020)

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, <https://tinyurl.com/ycvh3sqb>, (ημερ. επικ.20/06/2020)

Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης λειτουργία της Ευρωπαϊκή Ένωσης (2016/C 202/01), <https://tinyurl.com/ya27yqb7>, (ημερ. επισκ. 21/06/2020)

«Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000», <https://tinyurl.com/y73vgoey>, (ημερ. επισκ.21/06/2020)

Πρόγραμμα «Πολιτισμός» (2007-13) απόφαση 1855/2006/ΕΚ, <https://tinyurl.com/ydzykvsh>, (ημερ. επίσκεπ.21/06/2020)

«Δημιουργική Ευρώπη» (2014 έως 2020), <https://tinyurl.com/ycn45w9b>, (ημερ. επισκ.21/06/2020)

Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Δημιουργική Ευρώπη 2014-2020, <https://tinyurl.com/m6smx6ab>, (ημερ. επισκ. 10/120/2020)

Δημιουργική Ευρώπη: Το Συμβούλιο καθορίζει τη θέση του ως προς το πρόγραμμα για το διάστημα 2021-2027 <https://tinyurl.com/y8mcot2v> , (ημερ. επισκ. 22/06/2020)

Πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» 2021-2027, <https://tinyurl.com/yax6grpc>, (ημερ. επισκ. 22/06/2020)

Επίσημη ιστοσελίδα, ecoc 2023, Ιστορικό, <https://tinyurl.com/ympy27a8> ,(ημερ. επισκ. 22/06/2020)

Απόφαση (ΕΕ) 2017/864 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Μαΐου 2017, <https://tinyurl.com/ybrbtjvw> , (ημερ. επισκ.22/06/2020)

Ευρωπαϊκό έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2018, <https://tinyurl.com/y969gyad> , (ημερ. επισκ.22/06/2020)

Επίσημη ιστοσελίδα UNESCO (Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό),<https://unescovp.gr/unesco/>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954 <https://tinyurl.com/y4565v>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

Επίσημη ιστοσελίδα UNESCO, 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, <https://tinyurl.com/yarq64s2>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

Επίσημη ιστοσελίδα UNESCO, Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict 1999, <https://tinyurl.com/yzsbvv9>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

Recommendation on International Principles Applicable to Archaeological Excavations
5 December 1956, <https://tinyurl.com/y9mgknkf>, (ημερ.επισκ.26/06/2020)

Recommendation concerning the Safeguarding of Beauty and Character of Landscapes and Sites
11 December 1962, <https://tinyurl.com/y4a5erjm>, (ημερ. επισκ.26/06/2020)

Διακήρυξη αρχών διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας 4 Νοεμβρίου 1966, <https://tinyurl.com/y6d44wm4> (ημερ. επικ. 28/06/2020)

Recommendation concerning the Preservation of Cultural Property Endangered by Public or Private works 19 November 1968, <https://tinyurl.com/y2t8toct> , (ημερ. επισκ.26/06/2020)

Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/> , (ημερ. Επισκ. 26/06/2020)

Ορισμός της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, άρθ. 1 <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/> , (ημερ. Επισκ. 26/06/2020)

Recommendation concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage 16 November 1972, <https://tinyurl.com/yx8gbgek>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas, 26 November 1976, <https://tinyurl.com/y3xz33xa>, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

Mexico City Declaration on Cultural Policies World Conference on Cultural Policies Mexico City, 26 July - 6 August 1982, https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals401.pdf, (ημερ. επισκ. 26/06/2020)

Σύμβαση για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς 2001 Παρίσι, 2 Νοεμβρίου 2001 <https://tinyurl.com/y7doj3uw>, (ημερ. επισκ. 27/06/2020)

Οικουμενική διακήρυξη της UNESCO για την πολιτιστική πολυμορφία 2 Νοεμβρίου 2001 <https://tinyurl.com/2w445yx>, (ημερ. επισκ. 27/06/2020)

Σύμβαση για τη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς 2003, Παρίσι, 17 Οκτωβρίου 2003, <https://tinyurl.com/v23r83k>, (ημερ. επισκ. 27/06/2020)

Διακήρυξη της UNESCO σχετικά με την εκ προθέσεως καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς 17 Οκτωβρίου 2003, <https://tinyurl.com/knasdf7>. (ημερ. επισκ. 27/06/2020)

2003 Χάρτης για την διατήρηση της ψηφιακής κληρονομιάς 15 Οκτωβρίου 2003 <https://tinyurl.com/2uy7pzd>, (ημερ. επισκ. 27/06/2020)

Σύμβαση για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων Παρίσι, 20 Οκτωβρίου 2005, <https://tinyurl.com/qm4e9y>, (ημερ. επισκ. 27/06/2020)

Σύσταση σχετικά με την προστασία και την προώθηση των μουσείων και των συλλογών, την ποικιλομορφία τους και το ρόλο τους στην κοινωνία. 17 Νοεμβρίου 2015, <https://tinyurl.com/y7jir3lx>, (ημερ. επισκ. 28/06/2020)

Χάρτης της Βενετίας 1964, <https://tinyurl.com/y7j83ov4>, (ημερ. επισκ. 29/06/2020)

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ-ICOMOS, <https://tinyurl.com/y7pwl4s>, ημερ. επισκ. (29/06/2020)

ICOMOS συμμετοχή σε διεθνείς συμβάσεις, <https://tinyurl.com/yacq94u5>, (ημερ. επισκ. 30/06/2020)

Σύμβαση για την προστασία της πολιτιστικής ιδιοκτησίας σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης με κανονισμούς για την εκτέλεση της σύμβασης 1954, <https://tinyurl.com/y4565v>, (ημερ. επισκ. 29/06/2020)

Υποβρύχια Πολιτιστική Κληρονομιά,
<https://www.icomos.org/18thapril/18april2003.htm>, (ημερ. επισκ.30/06/2020)

Organization of World Heritage Cities (OWHC), <https://tinyurl.com/y4en7974>,
(ημερ. επισκ. 10/12/2020)

Βασιλείου Χ. Πετράκου (2004), *Η Απαρχή της Ελληνικής Αρχαιολογίας και η ίδρυση της αρχαιολογικής εταιρίας*, εκδ. Βιβλιοθήκη της εν Αθήνας αρχαιολογικής εταιρίας, Αθήνα, https://www.archetai.gr/images/pdfs/bae/BAE_234.pdf, (ημερ. επισκ. 17/10/2020)

Επίσημη ιστοσελίδα «Ελλάδα 2021», Ιδρύεται η «Φιλόμουσος Εταιρεία»,
<https://tinyurl.com/y4xjb7r6>, (ημερ. επισκ. 17/10/2020)

Έντυπο Υπουργείο Πολιτισμού, «...ανέφερα εγγράφως» Θησαυροί του Ιστορικού Αρχείου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, <https://tinyurl.com/2jj3rab8>, ΑΘΗΝΑ 2008, (ημερ. επισκ.19/10/2020)

Σύνταγμα του 1975, τεύχος πρώτο, άρθρο 24, <https://tinyurl.com/y8wrkmvk>,
(ημερ. επισκ. 09/07/2020)

ΠΔ 19-10-1978 - ΦΕΚ 594/Δ/13-11-197, «Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικόπεδων αυτών» <https://rb.gy/dvujop>, (ημερ επισκ. 19/10/2020)

Νόμος 1126/ 1981 (Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, Παρίσι 1972).
<https://tinyurl.com/y4e988zr>, (ημερ επισκ.27/10/2020)

Νομοθετικό Διάταγμα 8/1973: «Περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού» (ΦΕΚ 124/Α/1973), 09-06-1973, <https://tinyurl.com/yyfv8e6p>. (ημερ.επισκ. 26.10.2020)

Νόμος 1577/1985 (ΦΕΚ 210/Α/18-12-1985) (Κωδικοποιημένος Ν.4759/2020 - ΦΕΚ), Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός (Γ.Ο.Κ), <https://tinyurl.com/y634gxah>,
(ημερ. επικ.16.10.2020)

Νόμος 2831/2000, Τροποποίηση των διατάξεων του ν. 1577/1985 -Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός- και άλλες πολεοδομίας διατάξεις,
<https://tinyurl.com/yyo9kmhr>, (ημερ. επισκ. 16/10/2020)

ΝΟΜΟΣ 4067/2012 «Νέος Οικοδομικός Κανονισμός»,
<https://tinyurl.com/y5uwmah4>, (ημερ. επικ.26/10/2020), Ο νόμος 4067/2012 κωδικοποιήθηκε από τον Ν.4759/2020 - ΦΕΚ 245/Α/9-12-2020.

Νόμος 2039/1992 - ΦΕΚ 61/Α/13-4-1992, «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης».
<https://tinyurl.com/y6oc77hf>, (ημερ επισκ. 26/10/2020)

Νόμος 2508/1997 : Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις. <https://tinyurl.com/y4898jz6>, (ημερ. επισκ. 26/10/2020)

2742 ΦΕΚ Α'207/7.10.1999, «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις». <https://tinyurl.com/yxdbtvh3>, (ημερ. επισκ. 26/10/2020)

Νόμος 3028/2002 - ΦΕΚ Α-153/28-6-2002, «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.» <https://tinyurl.com/y446m6m4>, (ημερ. επισκ. 26/10/2020)

Επίσημη ιστοσελίδα. Νόμος και Φύση. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α. « Η προστασία των παραδοσιακών οικισμών. Διοικητική πρακτική και νομολογία (Νοέμβριος 2003)», <https://tinyurl.com/y2qhh4f7>, (ημερ. επισκ. 28/10/2020)

LIFEGRECABAT πρόγραμμα, <https://www.lifegrecabat.eu/el/node/61> , (ημερ. επικ. 28/10/2020)

Επίσημη ιστοσελίδα: Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργεια, παραδοσιακά κτίρια και σύνολα. <https://tinyurl.com/y64u269v>, (ημερ. επικ. 28/10/2020)

Π.Δ. 4/2018 (ΦΕΚ 7/τ.Α'/22-1-2018) «Οργανισμός του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού», <https://tinyurl.com/y6zooory4>, (ημερ.επικ.29/10/2020)

Προεδρικό Διάταγμα 104/2014 (ΦΕΚ 171/Α/28-8-2014) Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. <https://tinyurl.com/y2vo2oxl> , (ημερ. επισκ. 28/10/2020)

Οργανική δομή του Υπουργείου, <https://tinyurl.com/y6bk65lj> ,(ημερ. επισκ. 29/10/2020)

ΝΟΜΟΣ 3852 ΦΕΚ Α' 87/7.6.2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης», αρθ. 186 πρα. Η, <https://tinyurl.com/yybbnnhz>, (ημερ. επισκ. 1/11/2020)

Σύνταγμα Ελλάδος, μέρος τρίτο - Οργάνωση και λειτουργίες της Πολιτείας ,Αρθ. 102. <https://tinyurl.com/s2vftod>, (ημερ. επισκε.11/11/2020)

Ευρωπαϊκού Χάρτη αυτονομίας της τοπικής αυτοδιοίκησης Στρασβούργο, 1985, <https://rm.coe.int/1680719a3b> ,(ημερ. επικ. 1/11/2020)

Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων Ν. 3463/2006(ΦΕΚ Α 114/30.6.2006) αρθ. 75, <https://tinyurl.com/y4zno79j>, (ημερ. επικ. 1/11/2020)

Νίκος Χαρκιολάκης, «Ανάπλαση αστικών κέντρων- αστική διακυβέρνηση. Θεσμικό πλαίσιο για την πολιτιστική κληρονομιά», <https://tinyurl.com/y6y97rkz>, (ημερ. επισκ. 12/12/2020)

Επίσημο τουριστική ιστοσελίδα, Δήμου Μονεμβασίας, <https://tinyurl.com/y6pymk86>, (ημερ. επισκ. 5/11/2020)

Ιστοσελίδα φορέα «ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ και ΟΔΟΙ ΜΕ ΔΙΟΔΙΑ», «HELLASTRON», <https://tinyurl.com/y2cst7ax>, (ημερ. επικ. 7/11/2020)

Επίσημη ιστοσελίδα Ελληνική Ακτοπλία , <https://tinyurl.com/y2duvz8z>, (ημερ. επισκ. 10/11/2020)

Επίσημη τουριστική ιστοσελίδα του Δήμου Μονεμβάσιας, <https://tinyurl.com/yys7l3cg>, (ημερ. επι. 8/11/2020)

ΦΕΚ αποτελεσμάτων μόνιμου πληθυσμού, σελ. 10776, <https://tinyurl.com/y4or8bkq>, (ημερ. επισκ. 8/11/2020)

ΠΔ 19-10-1978 - ΦΕΚ 594/Δ/13-11-1978, Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικιπέδων αυτών. <https://tinyurl.com/y56vhf2p>, (ημερ. επικ. 9/11/2020)

«Ολόκληρος η περιοχή Παλαιάς Μονεμβασίας - μετά του Κάστρου της Μονεμβασίας», <https://tinyurl.com/y5b8ov45>, (ημερ. επικ. 9/11/2020)

ΒΔ 19-4-1921, ΦΕΚ 68/Α/26-4-1921, <https://tinyurl.com/y2fzggg5>, (ημερ. επισκ. 9/11/2020)

ΒΔ 25-2-1922, ΦΕΚ 28/Α/26-2-1922, <https://tinyurl.com/yyvb67ze>, (ημερ. επισκ. 9/11/2020)

ΥΑ 15794/19-12-1961, ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962, <https://tinyurl.com/y3p6xmck>, (ημερ. επισκ. 9/11/2020)

ΥΑ 1857/12-9-1970, ΦΕΚ 666/Β/23-9-1970, <https://tinyurl.com/yyf3waed>, (ημερ. Επισκ. 9/11/2020)

ΥΑ 25309/242/30-10-1971, ΦΕΚ 910/Β/12-11-1971, <https://tinyurl.com/y5thkejq>, (ημερ. επι. 9/11/2020)

ΠΔ 19-10-1978, ΦΕΚ 594/Δ/13-11-1978, <https://tinyurl.com/y56vhf2p>, (ημερ. επισκ. 9/11/2020)

European Heritage Label - 2017 Panel Report, <https://tinyurl.com/9mcyu457>, σελ.32 (ημερ. επισκ. 13/11/2020)

Στις 16 Σεπτεμβρίου 2008 με την απόφαση 199/2008. "Σύνταξη μελέτης προκαταρκτικού σχεδίου διαχείρισης και συλλογής στοιχείων για τη σύνταξη φακέλου υποψηφιότητας ένταξης αρχαιολογικού χώρου Μονεμβασίας στον κατάλογο μνημείων της παγκόσμιας κληρονομιάς UNESCO". <https://tinyurl.com/38ces7nm>, (ημερ. επισκ. 10/4/2021)

Επίσημη ιστοσελίδα: Φορέας Διαχείρισης Πάρνωννα, Μουστού, Μαινάλου & Μονεμβασίας , <https://tinyurl.com/y6juann9>, ημερ. επισκ. 9/11/2020 Η νέα σύσταση προέρχεται από τον νόμο Ν. 4519/2018, (ΦΕΚ 25/Α/20.2.2018)

Επίσημη ιστοσελίδα: Ιερού Ναού Ελκόμενος Χρηστός. Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου. <https://tinyurl.com/yybpmerk>, (ημερ. επισκ. 13/11/2020)

ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ, «Ανάπλαση και φωτισμός της πλατείας της Χρυσ αφίτισσας στο Κάστρο Μονεμβασίας» <https://tinyurl.com/4vzdjuer>, (ημερ. επισκ. 13/04/2021)

Ενταγμένα Έργα ανά Κατηγορία Πράξης, <https://tinyurl.com/37hpcem8>, (ημερ. επισκ. 13/04/2021)

"Ανάπλαση και φωτισμός της πλατείας της Χρυσ αφίτισσας στο κάστρο Μονεμβασίας" με κωδικό MIS 453301 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα", <https://tinyurl.com/3hccddz4>, (ημερ. επισκ. 13/04/2021)

Αποκατάσταση του Ιερού Ναού Παναγίας Οδηγήτριας ή Αγίας Σοφίας, στην Άνω πόλη της Μονεμβασίας, Δ. Μονεμβασίας, Π.Ε. Λακωνίας, Περιφέρειας Πελοποννήσου" <https://tinyurl.com/2whdh9mn>, (ημερ. επισκ. 13/04/2021)

Ένταξη της πράξης "Αποκατάσταση του Ιερού Ναού Παναγίας Οδηγήτριας ή Αγίας Σοφίας, στην Άνω πόλη της Μονεμβασίας, Δ. Μονεμβασίας, Π.Ε. Λακωνίας, Περιφέρειας Πελοποννήσου" με κωδικό MIS 448319 στο επιχειρησιακό πρόγραμμα: Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα <https://tinyurl.com/3mxuu6bs>, (ημερ. επισκ. 13/04/2021)

Εγκαινιάστηκαν τα έργα της Άνω Πόλης στο Κάστρο Μονεμβασίας, <https://tinyurl.com/4jxcjter>, (ημερ. επισκ. 13/04/2021)

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Εφορία Αρχαιοτήτων Λακωνίας. Το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Λακωνίας κατά το έτος 2019. Σπάρτη

ΣΤΕΡΕΩΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΦΑΡΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΩΔ: 14SYMV002442697 <https://tinyurl.com/zc5s6tba>, (ημερ. επισκ. 2021)

Αριθμός απόφασης. 385/2011, Κανονισμός του Κάστρου σε θέματα οργανωτικού και διοικητικού επιπέδου στον οικισμό «ΚΑΣΤΡΟ» <https://tinyurl.com/y4kml2ro>, (ημερ. επισκ. 19/11/2020)

Ιστολόγιο Σταύρος Χριστάκος (Μαθηματικός και Αντιδήμαρχος Μονεμβασίας 2019-2021), Αρχαιοθήκη ιστολογίου Ειδήσεις, Νέα απο το Δήμο Μονεμβασίας.: <http://xristakos.blogspot.com/2009/>, (ημερ. επισκ. 25/11/2020)

Αριθ. απο. 271/2012 ΘΕΜΑ: Απευθείας ανάθεση της μελέτης με τίτλο { Προμελέτη φωτισμού της παλαιάς πόλης του Κάστρου}. <https://tinyurl.com/2c5yuen3>, (ημερ. επισκ. 14/04/2021)

Απόσπασμα Πρακτικού Οικονομικής Επιτροπής Δήμου Μονεμβασίας Νο 07/26-03-2013, <https://tinyurl.com/yx9f2mmz>, (ημερ. επισκ. 25/11/2020)

Απόφαση Δημοτικού Συμβουλίου: Πρακτικό 8/2013 αρθ. Από. 131/2013, <https://tinyurl.com/y67mqqfz>, (ημερ. επισκ. 25/11/2020)

Απόσπασμα Πρακτικού οικονομικής Επιτροπής Δήμου Μονεμβασίας Νο 11/05-06-2013, <https://tinyurl.com/y24tj2xw>, (ημερ. επισκ. 25/11/2020)

Αριθ.αποφ. 112/2016 ΘΕΜΑ: Απευθείας ανάθεση του έργου με τίτλο {Επέκταση δικτύου ύδρευσης στο Κάστρο Μονεμβασίας} .<https://tinyurl.com/mwz3venm>, (ημερ. επισκ.14/04/2021)

ΜΕΤΡΑ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΒΡΑΧΩΔΩΝ ΠΡΑΝΩΝ ΚΑΣΤΡΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ, <https://ppel.gov.gr/wp-content/uploads/2020/11/5048167.pdf> , (ημερ. επισκ. 25/11/2020)

ΘΕΜΑ: Τροποποίηση της Πράξης «ΜΕΤΡΑ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΒΡΑΧΩΔΩΝ ΠΡΑΝΩΝ ΚΑΣΤΡΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ» με Κωδικό ΟΠΣ 5048167 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πελοπόννησος 2014-2020», <https://tinyurl.com/xae4b8e8>, (ημερομ. επισκ. 14/04/2021)

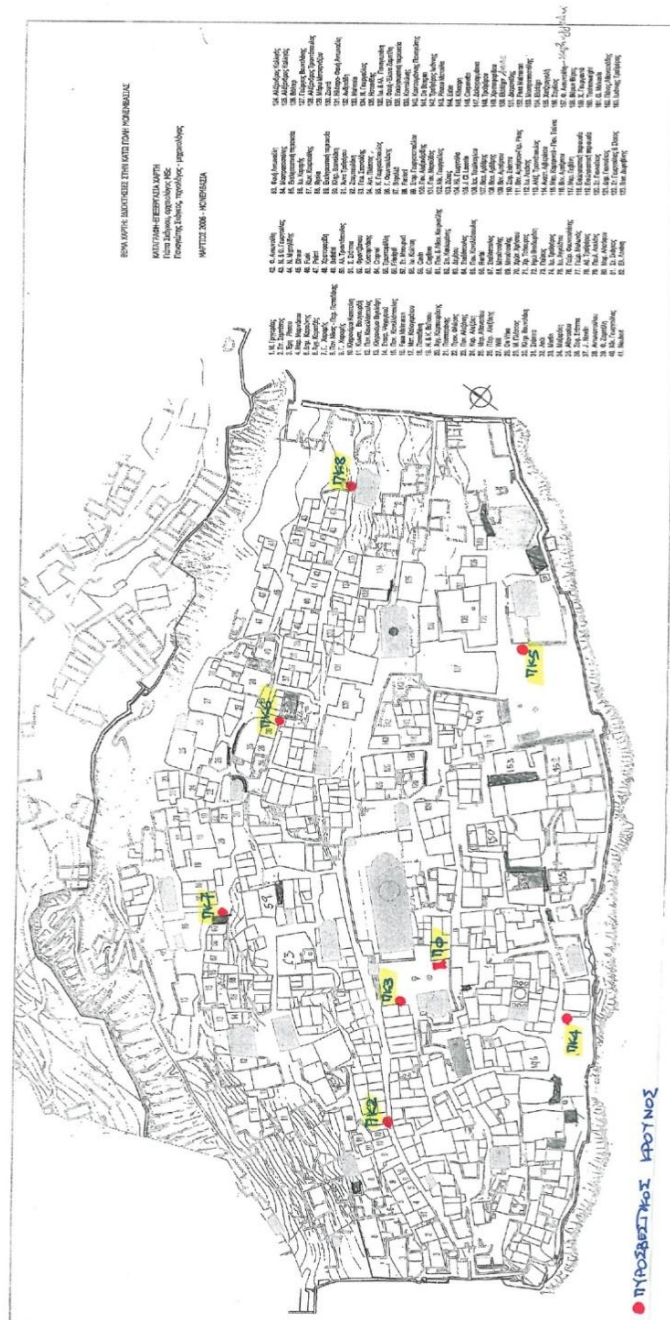
Επίσημη τουριστική Ιστοσελίδα του Δήμου Μονεμβάσιας. <https://monemvasia.gr/>, (ημερ. επισκ.26/11/2020)

Παραρτήματα

Παράρτημα I

Χάρτης: Ιδιοκτησίες στην Κάτω Πόλη Μονεμβασίας.

Η καταγραφή και επεξεργασία του χάρτη από: την Γιώτα Σκάγκου, αρχαιολόγος MSc και Παναγιώτης Σκάγκος, τεχνολόγος - μηχανολόγος

Παράρτημα II

ΠΙΝΑΚΑΣ: ΕΡΓΩΝ Δ/ΝΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΔΗΜΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

ΕΡΓΑ Δ/ΝΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΤΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
Κατασκευή καλντεριμιού στο Κάστρο Μονεμβασίας	70.000,00 ευρώ	2008	πραγματοποιήθηκε
Αποχετευτικό δίκτυο στο Κάστρο	Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	πριν το 2009	πραγματοποιήθηκε
Αντικατάσταση αγωγού ύδρευσης στο Κάστρο	Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	πριν το2009	πραγματοποιήθηκε
Πρμήθεια φωτιστικών Κάστρου	47.000,00 ευρώ	2009	πραγματοποιήθηκε
Ανάπλαση πλατείας Ελκόμενου	92.000,00 ευρώ	2009	πραγματοποιήθηκε
Επέκταση δικτύου ύδρευσης στο Κάστρο Μονεμβασίας	100.000,00 ευρώ	2009	πραγματοποιήθηκε
Προμελέτη φωτισμού της παλαιάς πόλης του Κάστρου	4.428,00 ευρώ	2012	πραγματοποιήθηκε
Μελέτη ανάπλασης και φωτισμού πύλης Κάστρου Μονεμβάσιας παραλιακού μετώπου	13.350,00 ευρώ	2013	πραγματοποιήθηκε

Μελέτη ανάπλασης της πλατείας της Χρυσ αφίτισσας στο Κάστρο	2.460,00 ευρώ	2013	πραγματοποιήθηκε
Τοποθέτηση μεταλλικών στύλων χαμηλού ύψους με ενσωματωμένα φωτιστικά σώματα	90.000,00 ευρώ	2016	πραγματοποιήθηκε
Μέτρα σταθεροποίησης βραχωδών πρανών Κάστρου	2.500.000,00 ευρώ	2018	υπό κατασκευή
Μελέτη φωτισμού Κάστρου	υπό σύνταξη	-	-
Ανάπλαση δρόμου από γέφυρα έως Πύλη	υπό σύνταξη	-	-

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Συνέντευξη με στέλεχος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας Μονεμβασίας

- 1) Τι σημαίνει κατά την άποψη σας προστασία ενός παραδοσιακού οικισμού;

Από την συζήτηση προέκυψε ότι, η προστασία ασκείται μέσα από ένα νομοθετικό πλαίσιο με διατάξεις που αφορούν ειδικές προδιαγραφές για την αποκατάσταση, διαμόρφωση και επισκευή των ιδιωτικών και δημόσιων κτιρίων. Επομένως η προστασία περνά μέσα από: α) το νομοθετικό πλαίσιο, β) υπηρεσίες εποπτείας τήρησης των κανόνων, γ) πρωτοβουλία από τους ιδιώτες για τα ακίνητα που βρίσκονται στην ιδιοκτησία τους. Οι ιδιώτες με άλλα λόγια να αντιλαμβάνονται την μοναδικότητα και η ιστορική σημασία του χώρου.

- 2) Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας του οικισμού είναι επαρκές για την περίπτωση της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας;

Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για τους προστατευόμενους οικισμούς, καλύπτει την προστασία του οικισμού. Ειδικότερα, με τον νόμο 3028/2002 ρυθμίζεται, το κανονιστικό πλαίσιο των αρχαιολογικών χώρων.

- 3) Οι αρμοδιότητες / δράσεις των δημοσίων φορέων καλύπτουν την προστασία του παραδοσιακού οικισμού της Μονεμβασίας; Υπάρχει βαθμός δυσκολίας ως προς την συνέργεια σας με τους άλλους φορείς ;

Εκδηλώθηκε θετική άποψη για την συνεργασία με τους άλλους φορείς για τα θέματα της προστασίας του οικισμού. Το σύστημα είναι σωστά δομημένο, δεν έχει εντοπιστεί κάποιο πρόβλημα σε σχέση με την συνεργασία με τον Δήμο, την Περιφέρεια και το Υπουργείο.

- 4) Τα έργα, οι ανασκαφές κτλ. που πραγματοποιήθηκαν από την Εφορεία Αρχαιοτήτων έδωσαν περισσότερες πληροφορίες για τη ταυτότητα της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας; Ποια νέα στοιχεία προέκυψαν;

Συζητώντας προκύπτει ότι, οι ανασκαφές και η έρευνα είναι σημαντικές για την εξέλιξη στον οικισμό ως προς την ιστορική τους αποκάλυψη. Η έρευνα στην κάτω πόλη καλύπτει σημαντικά στοιχεία για το πολεοδομικό δίκτυο της πόλης. Στην περίπτωση του ναού του Ελκόμενου Χριστού, μέσα από τις ανασκαφές αποκαλύπτονται νέα δεδομένα για την ιστορία και για τις διάφορες οικοδομικές

φάσεις του ναού. Η αποκάλυψη των ανασκαφών θα δώσουν φως στην ιστορία και την ανάδειξη των στοιχείων αυτών όχι μόνο στην υπηρεσία αλλά και στον επισκέπτη.

- 5) Ποιές περαιτέρω δράσεις και παρεμβάσεις είναι κατά την άποψη σας είναι αναγκαίες, για την ενίσχυση της προστασίας και την ανάδειξη του παραδοσιακού οικισμού της Μονεμβασίας;

Οι προτάσεις αφορούσαν την ανάδειξη σε όλα τα επίπεδα της Άνω Πόλης και των οικοδομικών κτισμάτων και των μνημείων στην Κάτω Πόλη. Επίσης για την ανάδειξη της τοπικής ταυτότητας, να πραγματοποιηθούν εκπαιδευτικές δράσεις, δίκτυα περιηγήσεων για τους κατοίκους. Ψηφιακές δράσεις όπως η ψηφιοποίηση των δεδομένων για εικονικές περιηγήσεις στους επισκέπτες.

Συνέντευξη σε α' αιρετό του Δήμου

- 1) Το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία του οικισμού είναι επαρκές για την περίπτωση της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας;

Το θεσμικό πλαίσιο είναι επαρκές για την προστασία του οικισμού η οποία έχει συντελεστεί σε πολύ υψηλό επίπεδο κυρίως με την λειτουργία της Εφορείας Αρχαιοτήτων η οποία έχει παρέμβει αποτελεσματικά σε όλο το σύνολο των εργασιών από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Η μελέτη χρήσεων γης θα ήταν πολύ χρήσιμη για την προστασία του οικισμού.

- 2) Οι αρμοδιότητες / δράσεις των δημοσίων φορέων διασφαλίζουν την προστασία του παραδοσιακού οικισμού της Μονεμβασίας; Υπάρχει βαθμός δυσκολίας ως προς την συνέργεια σας με του άλλους φορείς;

Η συνεργασία με τους δημόσιους φορείς είναι σε πολύ καλό επίπεδο και κατά κύριο λόγο αποτελεσματική. Ένας τομέας που πιθανόν να θέλει βελτίωση είναι ο χρόνος για την επεξεργασία και διεκπεραίωση μιας διαδικασίας η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις καθυστερεί.

- 3) Υπάρχει βαθμός δυσκολίας στην εφαρμογή πολιτικών στον οικισμό του «κάστρου» Μονεμβασίας; Σας ρωτάω επειδή ο οικισμός είναι κάτω από το καθεστώς των κηρύξεων.

Δεν έχει παρατηρηθεί μεγάλη καθυστέρηση με υπαιτιότητα των υπηρεσιών.

- 4) Έχετε να προτείνονται κάποια ιδέα ή δράση για την ενίσχυση της προστασίας και την ανάδειξη του οικισμού;

Οι πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει ο Δήμος για την ανάδειξη του Κάστρου είναι: α) η στήριξη των πρανών δηλαδή του βράχου ακριβώς πάνω από τον οικισμό είναι σε φάση δημοπρασίας, β) έχει ξεκινήσει η εκπόνηση μελέτης για την ανάπλαση του δρόμου γέφυρας Κάστρου, γ) τις επόμενες ημέρες υπογράφονται τα συμβόλαια για την αγορά από τον Δήμο της οικίας του ποιητή Γιάννη Ρίτσου και την μετατροπή του σε μουσείο Γιάννη Ρίτσου, δ) έχει ξεκινήσει η μελέτη για τον φωτισμό του Κάστρου, ε) έχει ξεκινήσει η μελέτη για την εγκατάσταση τελεφερίκ από το χώρο έξω από την κεντρική πύλη ως την Άνω Πόλη.

Συνέντευξη σε β' αιρετό του Δήμου

Συνοπτικά καταγράφονται οι παρακάτω απόψεις μέσα από την συζήτηση που πραγματοποιήθηκε.

- 1) Το θεσμικό πλαίσιο για την προστασίας του οικισμού είναι επαρκές, για την περίπτωση της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας;

Μέχρι ένα σημείο υπάρχει μια εξασφάλιση, δεν υπάρχει στον απόλυτο βαθμό. Θα έπρεπε να ενταχθεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο προστασίας όπως, στην ένταξη του στην Unesco. Σε αυτό, η θέση του θα ήταν ασφαλέστερη και πιο προσιτή λόγω του περιεχομένου. Αρμόζει περισσότερο σε αυτό το πλαίσιο αυτός ο αρχαιολογικός χώρος.

- 2) Οι αρμοδιότητες / δράσεις των δημοσίων φορέων καλύπτουν την προστασία του παραδοσιακού οικισμού της Μονεμβασίας;

Σχετική, είναι και σε αυτή την περίπτωση και είναι ανά τομέα. Το ζήτημα είναι η διατήρηση της φυσιογνωμίας του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος. Θα πρέπει να ανήκει στα εθνικά ζητήματα το κάστρο της Μονεμβασίας. Να βγει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα από το αρμόδιο Υπουργείο Πολιτισμού για τις περιοχές που έχουν ένα εμβληματικό χαρακτήρα. (π.χ. Παρθενώνας κτλ.) Η πολιτεία θα πρέπει να δει αυτό τον οικισμό σε μακροπρόθεσμο σχεδιασμό για το μέλλον. Πως ο οικισμός θα μπορούσε να δημιουργήσει και να αξιοποιήσει τους τοπικούς πόρους.

- 3) Ποιες δράσεις πραγματοποιήθηκαν από το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που αφορούσαν το «κάστρο» της Μονεμβασίας;

Εκδόθηκε ένα πρόγραμμα που αφορούσε ένα εκπαιδευτικό φάσμα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτό περιελάμβανε ξεναγήσεις στο κάστρο, εκπαίδευση για την περιβαλλοντική και πολιτισμική φυσιογνωμία του κάστρου. Μέσα από το πρόγραμμα αυτό, τα παιδιά έμαθαν, την ιστορία του τόπου και τα περιβαλλοντικά ζητήματα του κάστρου Μονεμβασίας. Ο κύριος προβληματισμός που προέκυψε από αυτό το εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι, η διαχείριση του τόπου στο παρόν και στο μέλλον, οι προοπτικές του και η τοπική οικονομία. Ποια σημασία θέλουμε να δώσουμε σε αυτόν τον τόπο μελλοντικά;

- 4) Έχετε να προτείνετε κάποια ιδέα ή δράση για την ενίσχυση της προστασίας και την ανάδειξη του οικισμού;

Η προστασία πραγματοποιείται μέσα από τα έργα υποδομών που προστατεύουν και αναδεικνύουν τον τόπο. Είναι σημαντικά τα έργα αυτά επειδή συμβάλλουν στην διαχείριση του τόπου και αναδεικνύουν την φυσιογνωμία του. Θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ποιες προοπτικές έχει ο οικισμός του κάστρου. Η ανάδειξη της Άνω Πόλης έστω και με ιδιωτικά κεφάλαια, θα έφερνε ζωντάνια λόγω της σημασίας που είχε στον μεσαίωνα όπου ήταν ένα κέντρο εκείνη την περίοδο. Η ανάδειξη της πόλης έχει ιδιαίτερη σημασία σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο λόγω της φυσιογνωμίας του οικισμού.

Συνέντευξη με επαγγελματία του τουριστικού κλάδου

- 1) Το θεσμικό πλαίσιο για την προστασίας του οικισμού είναι επαρκές, για την περίπτωση της μεσαιωνικής πόλης της Μονεμβασίας;

Το θεσμικό πλαίσιο είναι επαρκές στο βαθμό που αυτό ακολουθείται πιστά. Η τήρηση των κανονισμών προστασίας ενός παραδοσιακού οικισμού όπως η Μονεμβασία, όπου, δηλαδή, συνυπάρχει ο χαρακτήρας του μνημείου με τον οικιστικό και την έντονη παρουσία του τουρισμού, δεν είναι εύκολη. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον είναι φυσικό, για παράδειγμα, ο ιδιοκτήτης μιας κατοικίας να επιθυμεί και να προσπαθεί να την μετατρέψει σε πιο σύγχρονη ή πιο λειτουργική, παρά τους αυστηρούς κανόνες που καθορίζουν τον τρόπο κατασκευής και την όψη της. Το ίδιο ισχύει και για έναν επιχειρηματία, που πιθανώς θεωρεί ότι τα κέρδη του μειώνονται εξαιτίας των περιορισμών. Έτσι, σε έναν χώρο όπως η Μονεμβασία, εκτός από τις αρχές που είναι αρμόδιες για την προστασία της, άμεσα ενδιαφερόμενοι είναι και οι κάτοικοι, οι ιδιοκτήτες επιχειρήσεων, αλλά και η Εκκλησία, των οποίων τα συμφέροντα είναι αντικρουόμενα, με αποτέλεσμα να ασκούνται πιέσεις για χαλάρωση του πλαισίου. Δυστυχώς, στην περίπτωση της Μονεμβασίας, οι φωνές των κατοίκων είναι συνήθως πιο αδύναμες σε σύγκριση με αυτές των υπολοίπων ενδιαφερομένων.

- 2) Οι αρμοδιότητες / δράσεις των δημοσίων φορέων καλύπτουν την προστασία του παραδοσιακού οικισμού της Μονεμβασίας;

Σε κάποιο βαθμό ναι. Ωστόσο, στην ουσία δεν υπάρχει ένα ολοκληρωμένο και μακροπρόθεσμο πλάνο σχετικά με την προστασία του παραδοσιακού οικισμού. Οι φορείς προστασίας έχουν συχνά αλληλεπικαλυπτόμενες αρμοδιότητες και οι δράσεις τους περιορίζονται ως επί το πλείστον σε έργα αποκατάστασης. Θα ήταν σημαντικό τα όποια έργα να προτεραιοποιούνται πιο σωστά, αν και προβλήματα που προκύπτουν από τα ειδικά χαρακτηριστικά της περιοχής (π.χ. δυσκολίες εκτέλεσης έργων λόγω αναγλύφου) είναι πολύ δύσκολο να λυθούν. Εξαιτίας των ποικίλων δυσκολιών και εμποδίων που προκύπτουν έργα σημαντικά και επείγοντα συχνά αναβάλλονται επ' αόριστον.

- 3) Ποια η σημασία της ξενάγησης στην ανάδειξη της επισκεψιμότητας των αρχαιολογικών χώρων; Και πως μπορεί να συμβάλλει ή συνδυαστεί με την προστασία του οικισμού;

Η ξενάγηση έμμεσα μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα την προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών. Δεν είναι άμεση διαφήμιση αλλά, ο επισκέπτης που συμμετέχει σε μια ξενάγηση κατανοεί καλύτερα τον τόπο που έχει επισκεφθεί και τον προτείνει και σε άλλους. Στον τοπικό πληθυσμό η ξενάγηση και η γνωριμία με το παρελθόν του τόπου μπορεί μακροπρόθεσμα να φέρει πολύ θετικά αποτελέσματα με την ευαισθητοποίησή τους και την ενεργό συμμετοχή στην προστασία του. Παρ'όλα αυτά καμία τέτοια δράση δεν γίνεται επίσημα από τους φορείς της Μονεμβασιάς.

- 4) Έχετε να προτείνετε κάποια ιδέα ή δράση για την ενίσχυση της προστασίας και την ανάδειξη του οικισμού;

Για την ενίσχυση της προστασίας θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν δράσεις ευαισθητοποίησης του κοινού, ιδίως των κατοίκων της περιοχής και περισσότερων παιδιών. Όποιες τέτοιες δράσεις πρέπει να πραγματοποιούνται συστηματικά και με μακροχρόνιο σχεδιασμό, προκειμένου να έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο στην κοινωνία. Επιπλέον, στην ανάδειξη της Μονεμβασιάς μπορεί να συμβάλλει η περαιτέρω ανασκαφή και αποκατάσταση της Άνω Πόλης, όπου 'κρύβονται' πολύτιμα ιστορικά στοιχεία και υλικά κατάλοιπα. Η διερεύνηση του χώρου μπορεί να φέρει θετικά αποτελέσματα, που ξεκινούν από την μεγαλύτερη επισκεψιμότητα και προσπορισμό κερδών για το κράτος (π.χ. με την θέσπιση εισιτηρίου στον αρχαιολογικό χώρο της Άνω Πόλης), και μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για διεθνή έρευνα, διοργάνωση συνεδρίων, επιστημονικά δημοσιεύματα και προσέλκυση μιας άλλης μορφής τουρισμού.

Εικόνα 20. Μια ματιά, ανάμεσα από τις θύρες της πύλης στην Άνω Πόλη. (φωτογραφικό αρχείο, Φλορεντίνα Μ. Γκριγκόρας)

